

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Radyo, Sinema ve Televizyon Ana Bilim Dalı

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER BAĞLAMINDA GEZİ PARKI
OLAYLARINDA TWITTER'IN SİVİL ÖRGÜTLENMEDEKİ ROLÜ: TAKSİM
DAYANIŞMASI ÖRNEĞİ**

NİL YÜCE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2016

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Radyo, Sinema ve Televizyon Ana Bilim Dalı

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER BAĞLAMINDA GEZİ PARKI OLAYLARINDA
TWITTER'IN SİVİL ÖRGÜTLENMEDEKİ ROLÜ: TAKSİM DAYANIŞMASI
ÖRNEĞİ

NİL YÜCE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

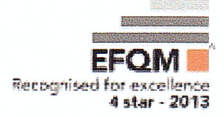
Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hakan ERKİLİÇ

Mersin, 2016

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Gezi Parkı Olaylarında Twitter’ın Sivil Örgütlenmedeki Rolü: Taksim Dayanışması Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

Tarih
05./08./2016.

NİL YÜCE

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nil Yüce tarafından hazırlanan “Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Gezi Parkı Olaylarında Twitter'ın Sivil Örgütlenmedeki Rolü: Taksim Dayanışması Örneği” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

☒

Başarısız

☐

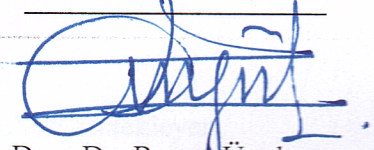
Üye

Yrd. Doç. Hakan Erkılıç

(Danışman)

☒☐

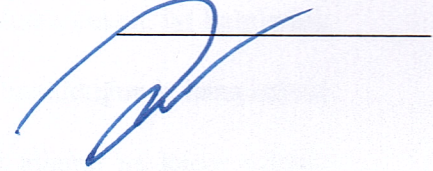
Üye Yrd. Doç. Dr. Esengül Ayyıldız

☒☐

Üye

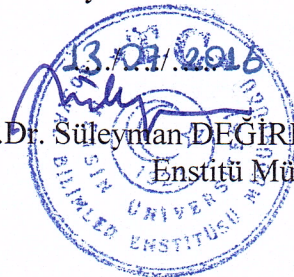
Yrd. Doç. Dr. Recep Ünal

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlarken bana inanan, sunduğu kaynaklarla yol göstererek ufkumu açan, öte yandan da işsizlikten bunaldığım hayatımda bir şeyleri hakkıyla başarmaya en çok ihtiyaç duyduğum anda konuyla ilgili beni en doğru şekilde yönlendiren, her daim yapıcı eleştirilerde bulunan ve beni son ana kadar destekleyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan Erkılıç’a en başta teşekkür etmek istiyorum. Daha önce de rehberliğinden fazlasıyla yarar gördüğüm, akademik dünyayı bana yeniden sevdiren pek sevgili hocam Prof. Dr. Senem Duruel Erkılıç’a da desteğini, fikirlerini eksik etmediği ve tecrübesinden yararlanmamı sağladığı için teşekkür ederim. Desteği ve katkıları için jüri üyeleri hocalarım Yrd. Doç. Dr. Esengül Ayyıldız’a ve Yrd. Doç. Dr. Recep Ünal’a da ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmalarımın yoğunluğu ve kendimi bu çalışmaya vermem nedeniyle benimle daha az görüşmeye razı olan bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim, her “gelemem” değişime “pekala” demeleri bu çalışmaya yeni sayfalar eklememi sağladı.

Beni maddi ve manevi açıdan kelimelerle anlatılamayacak ölçüde destekleyen, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde her türlü nazımı, uykusuzluğumu çeken, iyi kalplerini, güzel sohbetlerini, uyanık kalmam için kahvelerini, moralim her bozulduğunda bana istisna gözetmeden verdikleri omuzları ve sonsuz sevgileri için güzel aileme ne kadar minnet duyduğumu söylesem az. Özellikle ablamın karnında büyümesinden ve ailemize katıldığı günden bu yana hepimizin hayatını renklendiren ve dünyanın güzel bir yer olduğunu bize hatırlatan tatlı yeğenim Bora’nın bu tezin bitmesindeki önemi büyük. Barışın, özgürlüğün ve demokrasinin herkes için var olduğu bir dünyada yaşamının umudunu içimde taşıyamamı sağladığı için tezimi ona ithaf ediyorum.

Nil YÜCE

ÖZET

Toplumsal yaşamın önemli dinamiklerinden biri olan toplumsal hareketler, örgütlenme biçimleri, oluşumlarını etkileyen siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler, amaç, eylem yöntemleri ve katılımcıların profili ve etkileşim şekilleri gibi özellikleri çeşitli kuramlar yoluyla anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İçinde yaşanan siyasal ve ekonomik çevre kadar, teknolojinin de bu hareketlerde değişiklik yarattığı görülmektedir. İletişimin dijitalleşmesi, iletişimin şeklini değiştirmeye başlamıştır. Kişisel durum güncellemeleri ve paylaşımlar haricinde sosyal ağlar, belli bir uzmanlık istemeyen, düşük maliyetli ve kitle iletişim araçlarındaki gibi bir editoryal sürecin bürokrasisinden bağımsız, doğrudan haber veren kaynaklar olarak da işlev görmeye başlamıştır. Kullanıcılar, içerik üreticileri haline gelmiştir

Gezi Olayları, Türkiye’de de bir kent hakkı hareketiyle şekillenen ve sonrasında ülke çapına yayılan bir eylemler zinciri yaratmıştır. Gezi Olayları’nın ana nedenini oluşturan, bölgede kalan tek yeşil ve tarihi bir kamusal alanın kentsel dönüşüme tabi tutulmasına karşı çıkan oluşum, meslek odalarını, sendikaları ve siyasi örgütleri içinde barındıran Taksim Dayanışması’dır. Halkla istişare yoluyla karar alan Taksim Dayanışması, sosyal ağları etkin şekilde kullanmıştır. Bu çalışmada Gezi Olayları’nın yeni toplumsal hareketlerde nerede durduğu, Taksim Dayanışması’nın nasıl bir işlevi olduğu, Twitter’ın Taksim Dayanışması tarafından ne şekilde kullanıldığının yanında bunları nasıl bir söylemle gerçekleştirdiği incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Taksim Dayanışması, Gezi Olayları, yeni medya, Twitter, yeni toplumsal hareketler, kent hakkı, kamusal alan

ABSTRACT

Social movements are one of the crucial tools in social life. Their significant importance have been theorized on their ways of getting organized, how they are formed or affected by the political, social and economic environment or the typologies of the demonstrators, their cause for those actions and how they interact each within the movements. It is seen that technology is one of the main factors as political and economic environment for changing the nature of social movements. Digitalization of communication technologies changed the form of communication. Social networks began functioning as alternative news sources. Low-cost, without the need for a specific profession and freed from the editorial process and the bureaucracy of mass media. The users became the content producers and managers.

Gezi Park protests which was formed by the right to the city, created a chain reaction of demonstrations across the country. Taksim Solidarity, established from chambers of different professions, labour unions and political groups, rejected the urban regeneration of Gezi Park, the only historical green public area left in the region where was intended to be demolished, which was also the main reason why Gezi Park protests broke out. Taksim Solidarity made every decision by consultation with the public and used social networks very effectively during these protests. In this research, it was analyzed where Gezi Park protests can be located in the context of new social movements, what kind of function Taksim Solidarity had, how they used Twitter, considering the role of the discourse of them during the protests.

Keywords: Taksim Solidarity, Gezi Park protests, new media, social networks, Twitter, new social movements, the right to the city, public sphere

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER.....	4
I.1. Toplumsal Hareketler, Tanımlar ve Yaklaşımlar	4
I.1.1. Toplumsal Hareketlerin Sınıflandırılması ve İşçi Sınıfı Mücadeleleri.....	6
I.2. Toplumsal Hareketlerin Unsurları ve Yeni Toplumsal Hareketler Kavramı ..	9
I.2.1. Hareketlerin Hareketleri, 1960’lardan İtibaren Toplumsal Hareketler	13
I.2.2. Yeni Toplumsal Hareketleri “Yeni” Yapan Nedir?.....	15
I.2.3. 1968 Toplumsal Hareket Dalgası ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Şekillenmesi	20
I.3. “Eski” ve “Yeni” Toplumsal Hareketler	26
I.3.1. Yeni Toplumsal Hareketlere Genel Bakış: Put People First (PPF - İnsanlara Önem Ver) Hareketinden Los Indignados (Öfkeliiler) Hareketine	35
I.3.2. Toplumsal Hareketler ve Rizomatik Yapı	42

I.3.3. Farklı Coğrafyalarda Yeni Toplumsal Hareketler: Mutfak Devrimi, Arap Baharı, Occupy Wall Street	44
II. BÖLÜM: Geleneksel Medya ve Yeni Medya	49
II.1. Web 2.0: İnternetin İnteraktif Hali	51
II.1.1. Yeni Medyayı “Yeni” Yapan Nedir?	54
II.1.2. Yeni Medya, Dijitalleşme ve Yöndeşme	59
II.1.3. Sosyal Ağlar, Facebook ve Twitter	63
II.2. Yeni Medya ve Toplumsal Hareketler İlişkisi.....	73
II.2.1. Sosyal Ağlar ve Kamusal Alan.....	76
II.2.2. Yeni Medya ve Katılım	80
III. BÖLÜM: GEZİ OLAYLARI	84
III.1. Gezi Olayları Öncesi Türkiye’de Siyasi Durum	84
III.1.1. 2002 Sonrası Türkiye’de Genel Durum	86
III.1.2. Gezi Olaylarını Tetikleyen Hukuksal Etkenler	87
III.1.3. Gezi Olayları ve Toplumsal Dinamikleri.....	89
III.2. Gezi Olayları Üzerine Düşünceler.....	93
III.2.1. Bir Sınıf Hareketi Olarak Gezi Olayları	94
III.2.2. Kent Hareketi ve İlimli Orta Sınıf Mücadelesi Olarak Gezi Olayları	98
III.2.3. Çoklukların Hareketi Olarak Gezi Olayları.....	101
III.2.4. Gezi Parkı Olayları ve Bugün/Şimdiki Zaman.....	107
III.3. Gezi Parkı Olayları’ndaki Katılımcı Profili.....	108

III.4.	Karşı Kamusal Alan Olarak Gezi Parkı ve Twitter	112
III.5.	Taksim Dayanışması Üzerine	114
IV. BÖLÜM: GEZİ OLAYLARI'NDA TWITTER KULLANIMI: TAKSİM		
	DAYANIŞMASI ÖRNEĞİ	116
IV.1.	@TaksimDayanisma Twitter Hesabının İçerik Analizi	121
IV.1.1.	Taksim Dayanışması'nın İlk Tweeti ve Takip Eden Gelişmeler.....	125
IV.1.2.	İlk Müdahale Tweet'leri ve Takip Eden Gelişmeler	128
IV.1.3.	Gezi Parkı Nöbeti ve Takip Eden Gelişmeler	131
IV.1.4.	Taksim Dayanışması Organize Olma Çağrısı ve Takip Eden Gelişmeler...	135
IV.1.5.	Yerinden Eylem Çağrısı ve Takip Eden Gelişmeler	137
IV.1.6.	@TaksimDayanisma Öncülüğünde Yardımlaşma	142
IV.1.7.	@TaksimDayanisma ve Bilgi Doğrulama.....	147
IV.1.8.	Taksim Dayanışması ve Etkileşim	150
IV.1.9.	@TaksimDayanisma ve Şiddetsiz Eylem Çağrısı	154
SONUÇ		158
KAYNAKÇA		162

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
APEC	: Asia-Pacific Economic Cooperation
BBC	: British Broadcasting Channel
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DSF	: Dünya Sosyal Forumu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
G20	: Group of 20
IMF	: International Monetary Fund
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
LGBT	: Lezbiyen Gey Biseksüel Transseksüel
NASDAQ	: National Association of Securities Dealers Automated Quotations
PPF	: Put People First
SAMER	: Sosyal Siyasal Araştırmalar Merkezi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGB	:Türk Gençlik Birliği
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo.1. Eski Toplumsal Hareketler ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Özellikleri	30
Tablo.2. İletişim araçlarının tarihçesi	49
Tablo.3. Portes ve Hoffman’a göre 2003 toplumsal sınıf kategorizasyonu.....	104
Tablo.4. SAMER Anketi, Tüm Gezi Eylemcilerinin ve Gezi Parkı’na Gitmiş Eylemcilerin Sınıfsal Dağılımı.....	105
Tablo.5. KONDA raporu Ülke çapında Gezi Destekçilerinin Genel Dağılımı	106
Tablo.6. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının Genel Bilgileri.....	121
Tablo.7. Taksim Dayanışması Twitter Hesabı’nın 27.05.2013 - 18.06.2013 tarihleri arasındaki tweet sayıları.....	122
Tablo.8. Twitter’da Gezi Parkı’nın konuşulma oranları 28 Mayıs – 9 Haziran 2013	127
Tablo.9. Taksim Dayanışması Twitter hesabının bireye seslendiği tweet’lerden örnekler	131
Tablo.10. Taksim Dayanışması’nın Twitter hesabı üzerinden kurumları, partileri ve taraftar gruplarını organizasyona çağıran tweet’lerden örnekler	135
Tablo.11. Taksim Dayanışması’nın Twitter hesabından tencere tava eylemine çağırdığı tweet’lerden örnekler	137
Tablo.12. Taksim Dayanışması’nın Twitter hesabından yönlendirme amaçlı telefon numarası paylaştığı tweet’lerden örnekler.....	142
Tablo.13. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının İhtiyaç listesiyle ilgili tweet’lerinden örnekler	144

Tablo.14. Taksim Dayanışması'nın Twitter Hesabının bilgi verme ve doğrulamayla ilgili bilgi ve çağrı içeren tweet'lerinden örnekler	147
Tablo.15. @TaksimDayanisma Etkileşim Tweetleri	150
Tablo.16. Taksim Dayanışması Twitter hesabının birlik ve provokasyonla ilgili gönderdiği tweet'lerden örnekler	154
Tablo.17. Taksim Dayanışması Twitter hesabından şiddetsiz eylem çağrısı yaptığı tweet'lerden örnekler	156

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil.1. @TaksimDayanisma hesabının 27 Mayıs–18 Haziran 2013 hashtag bulutu.....	124
Şekil.2. @TaksimDayanisma hesabının 27 Mayıs 2013 tarihli tweet'i	125
Şekil.3. @TaksimDayanisma hesabının 29 Mayıs 2013'te paylaştığı müdahale tweet'leri	128
Şekil.4. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının katılımı arttırmak için halk vurgusu yaptığı tweet'lerden örnekler.....	132

GİRİŞ

Sisteme karşı direniş göstermenin kamusal alana taşındığı toplumsal hareketler, günümüzde toplumsal yapının vazgeçilmez dinamiği haline gelmiştir. Özellikle 1960'ların ikinci yarısından itibaren toplumsal hareketlerin kimliği yeni bir boyut kazanmıştır. Mevcut siyasal sistemin, toplumun sosyal adaletin korunmasından toplumun refahına, bireyin hak ve özgürlükleri, demokratik temsil meselesine kadar pek çok konuda yetersiz kalmasıyla ortaya çıkan ve belli bir ömrü olan hareketler olduğu söylenebilir. En önemli özellikleri, hareketin ortak sorunlar etrafında şekillenerek toplanarak farklılıkların birleştirdiği ortak bir kimlik oluşturarak devlete karşı sesini duyurmaya ve toplumsal yapıyı değiştirmeye ya da iyileştirmeye yönelik olmalarıdır.

Günümüzde ağırlıklı olarak neoliberal politikaların başarısızlığı sonucu yaşanan ekonomik krizlerin tetiklediği toplumsal hareketler, tarih boyunca deneyim bakımından farklılık göstermiş, fakat yine de birbirinden bağımsız sayılamayacak şekilde etkilenecek meydana gelmişlerdir. Bu çalışmada özellikle 20. Yüzyılın sonundan itibaren günümüze kadar gelişen toplumsal hareketlerin değişen repertuarı ve yeni medyanın bu repertuar değişimi üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu dönemde yaşanan ve yaşanmaya devam eden toplumsal hareketler, amacından seyrine, sloganlarından katılımcı kitlenin karakteristiğine ve hareketlerin seyrinde kullanılan araçlar bakımından daha eski toplumsal hareketlere göre farklılıklar içermektedir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, haber alma, haber verme pratiklerinde değişikliğe yol açmış, geleneksel kitle iletişim araçlarının tek yönlülüğünün yerini etkileşim medyası almıştır.

Yeni medya aynı zamanda sesini duyuramayanların duygu ve düşüncelerini duyurabildiği, hatta canlı olarak yayınlayabildiği, eylem yapmak için organize olabildiği ve verilen haberi çoklu medya ile delil olarak kullanabildiği bir alternatif medya ortamı

yaratmıştır. Durum güncellemeleri ve paylaşımlar yapabilme, sosyal çevre edinme ve eski bağlantılarını bulmak, ortak ilgi alanlarıyla ilgili gruplar oluşturabilmek ve fikir paylaşımı yapabilmek gibi eylemlerin gerçekleştirilebileceği sosyal ağlar, aynı zamanda 21. yüzyıldaki toplumsal hareketlerde, hareketlerle ilgili haber ve duyuruların paylaşılabilmesi bakımından da kullanışlı ve hayati önem taşıyan bir hal almıştır. Öyle ki bireyler, ana akım medyanın sokaktan haber vermede başarısız olduğu dönemde kendi medyalarını, haber organlarını yaratmış, hatta internet üzerinden yayın yapan televizyon kanallarını kurarak alternatif medya organlarını yaratmışlardır.

Günümüzde özellikle 2007 itibariyle patlak veren ekonomik krizle birlikte yeni toplumsal hareketler bir ülkeden diğerine yayılma göstermiştir. Bu durumun nedeni hem küresel bağlamda bir ülkenin yaşadığı ekonomik krizin diğer ülkeleri de doğrudan veya dolaylı şekilde etkileyebilmesi hem de kriz için hükümetleri protesto eden eylemlerin sosyal ağlar yoluyla bütün dünyaya duyurulabilmesidir. Böylece ağlar üzerinden dayanışma sağlanabilmekte hatta benzer tepkilerin kendi ülkelerinde verilmesine önayak olabilmektedir.

Bu çalışmada birinci bölümde toplumsal hareketlerin tanımlanma sürecine dair bir inceleme yapılacaktır, toplumsal hareketlere yaklaşımlar değerlendirilecektir. Toplumsal hareketleri değerlendirirken, toplumsal hareketlerin değişen nitelikleri ortaya konmaya çalışılacak ve genel bir bakış sunulacaktır. Yeni toplumsal hareketleri yeni yapan unsurlar incelenecektir. Toplumsal hareketlerin, teknolojik gelişmelere bağlı olarak geçirdiği değişimler ve 1999 Seattle DTÖ karşıtı eylemlerden Dünya Sosyal Forumu'na, Wall Street'i İşgal Et eylemlerinden Öfkeli'ye yeni toplumsal hareketler incelenecektir.

Sonrasında geleneksel medyayla yeni medyanın farkları, bu kez de yeni medyayı yeni yapan unsurların neler olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Web 2.0'ın kısa tarihçesi incelenerek sosyal ağların yapıları ve işlevlerine bakılacaktır. Sosyal ağlara yaklaşımlar incelenecektir. Daha sonra Twitter'ın özellikleri ve uygulamayla ilgili gelişmeler paylaşılacaktır. Yeni medyanın yeni toplumsal hareketlerle olan ilişkisi incelenecek ve ülkemizin yakın tarihinde gerçekleşen ve niteliği bakımından akademik literatürde halen tartışılan Gezi Olayları'na odaklanılacaktır. Gezi Olayları'nın bir kent hareketi mi, sınıf hareketi mi yoksa bir çokluk hareketi mi olduğuna dair akademik tartışmalar değerlendirilecektir. Gezi Olayları'na katılan eylemcilerle destekleyenlerle ilgili istatistik çalışmaları ve bilgiler paylaşılacaktır ve bu verilerden yola çıkılarak Gezi Olayları'ndaki eylemci profili çıkarılmaya çalışılacaktır

Çalışmanın yöntemi, Gezi Olayları'nda önemli bir rolü olan Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabında, olayların en yoğun olduğu 27 Mayıs 2013 – 18 Haziran 2013 tarihleri arasında paylaşılan tweet'lerle ilgili içerik analizi ve eleştirel söylem çözümlemesinden oluşmaktadır. Taksim Dayanışması'nın olaylar boyunca dilinde ne gibi değişiklikler olduğu incelenecek ve söylem analizi yapılacaktır.

Bu çalışmada, yeni medya ve yeni toplumsal hareketlerin ilişkisi içerisinde, Türkiye'de Gezi Olayları'nda @TaksimDayanisma'nın, eylemciler tarafından alternatif haber ya da bilgi doğrulama kaynağı olarak kullanılmasının ardında nasıl nedenler yattığı araştırılacaktır.

BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

Toplumsal Hareketler, Tanımlar ve Yaklaşımlar

Tarihte toplumsal hareketler başta sistematik olarak incelenmediğinden, her türlü ayaklanma bu tanım çerçevesinde değerlendirilmiştir. Alain Touraine (2000:125), bunu birçok hastalığın habercisi olan bir belirtiyi tek bir hastalığa işaret olarak yorumlamaya benzetir. Ona göre toplumsal hareketin en önemli ayırt edici yönü, toplumsal bütünleşmeyi ya da ekonomik ilerlemeyi engellediği düşünülen eylemlere karşı oluşu ve toplumun genel yönelimlerini de ortaya koymasıdır.

Toplumsal hareket kavramı ortaya atılmadan önce isyanları, ayaklanmaları oluşturan topluluklardan “kalabalık” ya da “kitle” olarak bahsedilmekteydi. Bu konudaki görüşlerini toplu bir şekilde ilk sunan, 1896 yılında *Le Foule* yani *Kalabalık* adlı kitabın yazarı sosyolog Gustave Le Bon’dur. Kitapta yapılan kitle hareketlerinin tanımı oldukça olumsuz bir şekilde yapılmıştır. Le Bon, giriş bölümünden itibaren kalabalığın eylemiyle bireyin eylemi arasında “kitlelerin bilinçsiz eylemlerine karşılık bireyin bilinçli eylemleri” şeklindeki tanımlamasıyla keskin bir ayrım yapar. Ona göre bireyler tek başlarına bilinçliyen bir kalabalıkla hareket ettikleri takdirde bu bilinci yitirirler. Kalabalığın içine giren birey, kalabalığın çıkarları için bireysel çıkarlarından tamamıyla vazgeçer ve bireyken aldığı sorumluluklarından da feragat eder. Kitle içerisinde bilincini yitiren birey, kitle psikolojisi içinde bilinçaltıyla yönetilmeye başlar ve dürüst bir insanken bir suçluya, korkak bir insanken sözde bir kahramana dönüşür. Hatta bu kahramanlık uğruna her türlü yıkımı gerçekleştirmeye ve kan dökmeye hazırdırlar. Kitlenin yalnızca yıkıcı rolü vardır ve köklerinde yozlaşma başlayan her uygarlığın sonunu bu kitlelerin hareketleri getirecektir (Le Bon, 1896).

Kolektif davranış teorisi olarak adlandırılan bu yaklaşımı Herbert Blumer de toplumsal hareketlere olumsuz bir bakış açısı sergiler. Blumer toplumsal hareketlerin en başta “düzenden yoksun ve şekilsiz” olduğuna değinerek, toplumsal hareketlerin “ilkel seviyede”, “basit ve kendiliğinden” gelişen etkileşimin mekaniğiyle kolektif davranışın karakteristiğini oluşturduğunu vurgular (Blumer’den akt. Hannigan, 1985:438). Böylelikle hareketlerin içeriğine uzak, sadece insanın içine girdiğinde bilincini yitirdiği bir kalabalığın eyleminden ibaret olduğunu pekiştirmiş olur. Arkasından gelen kuramcılar da farklı yaklaşımlarla bu konuya değinmiştir. Bunlar içinde literatürde en çok yer bulan ve aynı zamanda medya ve iletişim alanlarındaki düşüncelere de bir dönem şekil veren yaklaşım Kitle Toplumu Kuramı’dır. Daha çok elitlerin öncülük ettiği sosyologlar önceleri toplumsal hareketleri, kendiliğinden ortaya çıkan, toplumsal bir histeri, delirme hali olarak tanımlamaktaydı. Le Bon’u takip eden Tocqueville, Weber, Nietzsche, Durkeim, Kirkegaard kitlelerin hareketlerini demir kafes, anomi ve kitle içinde kaybolan bireyin varoluşuyla anlamlandırmaya çalışmışlardır. Sosyal bilimler artık pozitif bilimlerin yöntemlerinden uzaklaşarak, toplumu daha çok anlamaya ve yorumlamaya yönelmiştir. Öte yandan da farklı toplumsal hareketler, Thomas Paine, William Cobbett gibi kendi toplumsal düşünürlerini ön plana çıkararak, sosyalizm ve anarşizm odaklı düşünce ekollerinin de gelişmesine olanak sağlamıştır (Çetinkaya, 2014: 28-29).

Toplumsal hareketi halkın politik mücadelesi olarak ele ilk alan kuramcı Alman Lorenz Von Stein’dır. 1850 yılında yayınladığı *History of the French Social Movement from 1789 to the Present* adlı kitabı, sonradan Marx ve Engels’in Komünist Manifestosu’na proleter hareketin büyük çoğunluktan oluşan ve kendi bilinci olan bir hareket olarak tanımlamasına da ışık tutmuştur (Tilly, 2004:20).

I.1.1. Toplumsal Hareketlerin Sınıflandırılması ve İşçi Sınıfı Mücadeleleri

1768'den 2004 yılları arasında gerçekleşen toplumsal hareketleri detaylı olarak inceleyen Charles Tilly'e göre toplumsal hareketin şekillenmesi Batı'da ve Kuzey Amerika'da kabul görerek gerçekleşmiştir. Özellikle 1789 Fransız Devrimi'nde tamamı örgütlenmiş bir toplumsal hareketten bahsedilemese de vatandaşlık, demokrasi ve adalet düşüncelerinin gelişmesi için ortam yaratmışlardır (Yıldırım, 2013:34). Tilly'e göre toplumsal hareketlerin oluşması için en önemli üç unsurun birleşimi, bu hareketlerin Batı dünyasında ve daha sonra da dünya çapında yayılmasına olanak sağladı: 1) Hedef otoritelere yapılan ortak hak talebi kampanyaları, 2) Özel amaçlı dernekler, halk mitingleri, medya demeçleri ve gösterileri içerek hak talebi girişimleri ve 3) Amacın makul olması, birlik, sayı ve bağlılığı halkın temsil etmesi (Tilly, 2004:22),

Her ne kadar toplumsal hareketlerin ulusal boyutta örgütlenmesine örnek olarak gösterilebilecek olan New York'taki Seneca Falls Kadın Hakları Kongresi'yle de sosyalizm ve kölelik karşıtı hareketle birleşmeler gözlense de 20. yüzyılın başlarına kadar toplumsal hareketlerin işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleştiği görülür (Yıldırım, 2013:39). 1845'ten 1. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde de işçi sınıfının bütünleşmeye başladığı İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde emek hareketlerinin ve sosyalizmin güçlenmesini sağlamış ve emek hareketinin Avrupa kıtasına yayılması açısından oldukça önemlidir (Munck'tan akt. Yıldırım, 2013:38).

Bush'a göre 1848'de Almanya'da ve Fransa'da ard arda yapılan işçi grevleri, işçi sınıfı hareketine doğru evrilecekken, merkezi iktidarlar tarafından bastırılması söz konusu olmuştur. Bu bastırmalar sonrasında da her ne kadar işçi sınıfına siyasal katılım ve çalışma koşulları konusunda daha iyi şartlar sağlayarak mesele çözülmüş gibi görünse de

işçi sınıfı hareketinin izleyeceği yol konusundaki tartışmalar daha da güçlenmiş ve kavramlar daha çok parti - sendika - devrim üçgeninde yoğunlaşmıştır. Savaş, sonrasında yarattığı yıkım ve bu sırada patlak veren 1917 Devrimi'ne kadarki hareketler, kapitalist dünya ekonomisinin işleyişini ortaya koymanın yanısıra bu işleyişin yapılandırılmasına da olanak sağlamıştır (akt. Yıldırım, 2013: 37-38).

İşçi hareketlerinin örgütlenerek yükselmesi de hareketlerin yerelden yavaş yavaş çıkarak uluslararası bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Emek hareketi, yurttaşlık kavramının anlaşılması ve siyasal hakların genişletilmesi, ulusal bilincin giderek daha da ön plana çıkması ve işçi sınıfının örgütlenmesiyle emperyalizme karşı başlayan mücadelenin geniş kitlelerce yer bulması da bu devrimle birlikte zirveye ulaşmıştır.

1917 Rus Devrimi, sınıf oluşumu ve halk eylemlerindeki belirginleşmenin küresel çaptaki örneği olarak görülmektedir (Tilly, 2008:109). Sendikal mücadelenin, iktidarla mücadelede harekete destek vermesinin de devrimci mücadeleye önemli bir etkisi olduğu görülür. 1917 Devrimi'nin yaşandığı coğrafyaya etkisi de toplumsal hareketlerin etkilediği ana ülkelerde sosyal demokrat partilerin, çevrelerindeki ülkelerdeyse komünist partilerin iktidarı ele geçirdiği bir dönemin yaşanması şeklindedir. Arrighi'ye (2004:37-38) göre çevre ülkelerde emperyalizm ve kapitalizmin birleşmesine karşı verilen mücadele ulusal kurtuluş mücadeleleri yönünde yoğunlaşmıştır. Ancak bu ulusal hareketlerin zamanla farklı etnik kimliklerin gözardı edilmesi ve tatmin edilemeyen demokrasi açığı, bu hareketlerin sürdürülememesine neden olmuştur (Yıldırım, 2013: 42-43).

Yeni ücretlilik sistemlerinin ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ücretli çalışan kategorilerinin farklılık göstermesi nedeniyle bu hareketlerin, yalnızca işçi sınıfının verdiği bir mücadele olmaktan çıktığı ifade edilmeye başlamıştır. Yaşanan siyasal çatışma sınıf temelli olmaktan değer temelli olmaya doğru gitmiştir (Coşkun, 2007:16). Artık bu

toplumsal hareketler, işçi sınıfının emek hareketinden uzaklaşmış, ücretli çalışan yeni orta sınıfın ortaya çıkışıyla bu sınıfın çıkarlarını savunmak için bir araca dönüşmeye başlamıştır (Sanlı, 2005:87).

Toplumsal Hareketlerin Unsurları ve Yeni Toplumsal Hareketler Kavramı

Sınıf mücadelesinin ardından özellikle ABD'nin de siyasi bir güç olarak yükselmeye başlamasıyla SSCB'deki devrimin toplumsal mücadelelere ortak bir payda getirememesi, hareketlerin yönünü değiştirmeye başlamıştır (Yıldırım, 2013:43). Inglehart, hareketlerin ekonomik olmayan nitelik kazanmaya başladığını açıklarken kadın hareketini örnek gösterir. Post-materyalist değerlerin ön plana çıktığı kadın hareketinde asıl neden kadınların günlük yaşamda önceki yıllara göre daha fazla sömürüye maruz kalıyor olmaları değil, modern toplumda kadının konumlanması, kimliğini bulması ve katılımının artması talebidir (akt. Çayır, 1999:17).

Yeni toplumsal hareketlere ortam hazırlayan nedenler şöyle sıralanabilir: 1) Mevcut hükümetlerin, sol ya da sol kökenli siyasi partilerin küresel çapta uğradığı güven kaybı, küreselleşmenin getirdiği, neo-liberal politikalar bağlamında hissedilen baskı ve bu baskıyla devletin kendi sosyal bileşenlerine yabancılaşmasıyla yönettiği topluluğun çıkarlarına aykırı hareket eder ve ona karşı örgütlenir hale gelmesi; 2) Hükümetlerin içinde bulunduğu bu duruma siyasi partilerin de düşmüş olması ve kendini sosyalist olarak tanımlayan devletlerin dahi neoliberalizme hizmet etmeye başlaması ve 3) Bu iki koşulun sonucu olarak resmi siyasi süreçlerde kenara itilmeye başlayan kesimlerin, kendilerini ve yaşam hakkı dahil halka ait diğer hakları da savunma ihtiyacının doğması (Dirlik, 2014: 77-78).

Hükümetlerin hizmet ettiği neoliberal politikalar zamanla ülke ülke yayılarak tüm dünyayı etkileyen bir ekonomik krize yol açmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2004 yılında zirveye ulaşan emlak krizi küresel borsayı etkilemiştir. Öte yandan Çin ve Hindistan gibi dünya nüfusunun önemli bölümünün yaşadığı ülkelerde yaşanan ekonomik büyüme, petrol ve gıda ürünlerinde ödenemeyen borçları borsaya yayılarak 2008 yılında

dünya çapında bir ekonomik krize neden olmuştur. Ekonomistler bu krizi 1930'larda yaşanan Büyük Ekonomik Bunalım'dan bu yana yaşanan en kötü finansal kriz olarak değerlendirmiştir (Eichengreen ve O'Rourke, 2010; Roubini vd., 2009; Eigner ve Umlauf, 2014).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumsal hareketleri tanımlamak için yeni bakış açılarına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Toplumsal hareketleri ekonomik çıkarların yönetilenlerin lehine sağlanması talebiyle yaşanan ve devrimci şiddeti uygun gören bakış açısı bu durumda geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Touraine, artık kral - ulus, kentsoylu sınıf -halk ya da kapitalistler- çalışanlar gibi karşıtlıklara dayalı ve ulusal bilinçle gerçekleşen devrimci bir sınıf çatışmasından ziyade, ekonomik ve kültürel evrenlerin arasında sıkışıp kalan ve bu iki evrendeki pazarların ve siyasi erkin komüniter yaklaşımına karşı savaş veren bir Özne'nin ortaya çıktığını ifade eder (Touraine, 2000: 126-127). Ona göre günümüz toplumunun verdiği mücadele, kendisini sürekli ekonomik olarak büyüyüp zenginleşmeyle tanımlayan sanayi sonrası toplumuydur ve toplumsal hareketler bu mücadelenin toplamını oluşturur (1971:19).

Kentleşmenin beraberinde getirdiği toplu yaşam ve farklılıkların bir arada yaşaması, yönetici sınıfın kendilerini göz ardı ettiği uygulamalara gösterdikleri tepkinin gittikçe organize bir hal almasını sağladı. Kent, sınıfsal çatışmaların merkezini oluşturan bir yapıya sahiptir (Castells, 1984).

Tilly (2008), toplumsal hareketlerin varlığı, hedeflerinde olan kuruma ve ilgili kamuoyuna ileteceği siyasi mesajların hareketin yaratacağı etki açısından önemli olduğunu vurgular ve toplumsal hareketlerde şu özelliklerin olması gerektiğini belirtir:

Makul olma: Ölçülü davranışlar, düzgün giyinmek, önemli din adamlarının varlık göstermesi, toplumda fikirleri önemsenen kişilerin katılımı, annelerin ve çocukların bulunması,

Birlik: Birbiriyle uyuşan rozetler, saç bantları, pankartlar ya da kostümler, kalabalık yürüyüşler yapılması ve slogan atılması,

Sayı: Katılımcıların sayısı, toplu imzalardaki imza sayısı, göstericiler arasından gönderilen mesajlar, sokakların doldurulması,

Bağlılık: Kötü hava koşullarına aldırış etmeme, yaşlıların ve engellilerin görülür ölçüde katılması, şiddete direnme, dışardan dikkat çekecek derecede fedakârlık yapma, bağışta ve/veya maddi katkıda bulunma,

Tilly, toplumsal hareketin ayaklanma, kalkışma gibi toplumsal olaylardan ayırt edilebilmesi için karşılaması gereken bu unsurların yanında toplumsal hareketleri açıklarken “repertuar” kavramını da öne sürmüştür. Tilly’e göre toplumsal hareketlerin repertuarı harekete dahil olan insanların hedef aldıkları kişi ya da kurumlardan taleplerini ifade ettikleri ve diğer bireylerin de harekete katılması için kitleyle iletişim kurarken kullandığı araçların bütünüdür. Tek bir miting ya da protesto gösterisinden öte olarak toplumsal hareketlerin organize bir halk girişimi olduğunu ifade eder ve dilekçeleri, demeçleriyle birlikte tek bir eylemden fazlası oldukları için hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunmalarına *kampanya* adını verir. Kampanya en az üç unsuru bir araya getirir: Kendi başlarına oluşmuş ve hak talep eden bir grup, bazı talep nesneleri ve bir tür halk (2008:17). Benzer şartlardaki farklı grupların toplumsal hareket repertuarları da birbiriyle benzerlik gösterir. Herhangi bir zaman diliminde, belli bir nüfusun kolektif eyleminin repertuarı şaşırtıcı şekilde sınırlıdır. Herhangi bir rakibe karşı her türlü bir çekişmecî siyaset kullanabilme imkanı olmasına rağmen belli bir nüfusun kullanabileceği

toplumsal hareket repertuarı sınırlıdır (Tilly, 1978 ; Tilly; 1986; Tilly, 2006). Repertuar bu yüzden sadece insanların taleplerini ifade ederken *ne yaptıkları* değil, onu *nasıl yaptıklarını da biliyor olmaları* ve toplumun onlardan kültürel olarak onaylanmış ve deneysel olarak sınırlanmış bir dizi seçenek içerisinde neyi yapmayı seçeceklerini bekleyecek durumda olması anlamına gelir (Tarrow, 1993: 282-283).

I.1.2. Hareketlerin Hareketleri, 1960'lardan İtibaren Toplumsal Hareketler

Özellikle 1960'lı yıllarla yükselişe geçen toplumsal hareketler, konuyla ilgili iki farklı yaklaşım doğurmuştur: Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Toplumsal Hareketler yaklaşımı (Çetinkaya, 2014:33). Yeni toplumsal hareketlere ortam hazırlayan nedenler şöyle sıralanabilir: 1) Mevcut hükümetlerin, sol ya da sol kökenli siyasal partilerin küresel çapta uğradığı güven kaybı, küreselleşmenin getirdiği, neo-liberal süreçle tüm sosyal, kültürel, ekonomik yaşamın ve ilişkilerin, sermayenin çıkarlarına tabi kılınmasıyla (Şensever, 2003:17) neo-liberal politikalar bağlamında hissedilen baskı ve bu baskıyla devletin kendi sosyal bileşenlerine yabancılaşmasıyla yönettiği topluluğun çıkarlarına aykırı hareket eder ve ona karşı örgütlenir hale gelmesi, 2) Hükümetlerin içinde bulunduğu bu duruma siyasi partilerin de düşmüş olması ve kendini sosyalist olarak tanımlayan devletlerin dahi neoliberalizme hizmet etmeye başlaması ve 3) Bu iki koşulun sonucu olarak resmi siyasal süreçlerde kenara itilmeye başlayan kesimlerin, kendilerini ve yaşam hakkı dahil halka ait diğer hakları da savunma ihtiyacının doğması (Dirlik, 2014: 77-78).

Kaynak Mobilizasyonu Teorisi'nin önemli kuramcıları John McCarthy ve Mayer Zald, protesto faaliyetinin iktisadi bir bileşeni olan toplumsal hareket örgütlerine odaklanmayı uygun görmüşlerdir. Örgütlülük, toplumsal hareketlerin merkezini oluşturur. Bu görüşe göre toplumsal hareketin oluşabilmesi için en başta parasal olmak üzere belli kaynakların seferber edilmesi büyük önem taşır. Bu seferberlikler sonucunda da formel örgütler aracılığıyla toplumsal hareket hayata geçirilebilmektedir. Tıpkı bir iktisadi teşekkül gibi, örgütler seferber edilen kaynakları kullanıp, personel oluşturarak örgütü büyötmek için yeni alıcılara fikirlerini aktarırlar. Kaynak Mobilizasyonu'ndaki en büyük sorunlardan birisi, toplumsal hareketleri sıradan ve olağan hale getirmektir. Her ne kadar

burada, kendisinden önce ortaya atılan kalabalıklar ve “içgüdüyle hareket eden mahlûk” (Çetinkaya, 2014:28), şeklindeki tanımlamalara tepki olarak gelişse de toplumsal hareketlerin mücadeleci ve sisteme muhalif yapısını görmezden gelen bir yaklaşım haline gelmiştir (Çetinkaya, 2014:41). Ancak toplumsal hareketleri yalnızca insan ve topluluk psikolojisine odaklanan yaklaşımlardan farklı olarak oluşumunu ve sürerliğini etkileyen, hareketlerin kendi dinamiği içerisinde değerlendirilmesi gerekliliği bu yaklaşımla ortaya konmuştur.

Öte yandan Kaynak Mobilizasyonu dendiğinde genellikle onunla birlikte değerlendirilen benzer bir yaklaşım olan Politik Olanaklar, Süreçler Kuramı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yaklaşımsa, toplumsal hareketin içinde bulunduğu siyasal sistemi ve protesto ile olan ilişkilerine odaklanır. Bu görüşe göre toplumsal hareketlerin dışında gelişen etkenlerle ekonomik ve politik elitler arasındaki oluşabilecek bir çatışma ve uygulanan baskının azaltılmasıyla ortaya çıkan olanakları değerlendiren toplumsal hareketler büyür.

I.1.3. Yeni Toplumsal Hareketleri “Yeni” Yapan Nedir?

Toplumsal hareketlerin değişmeye başlayan 1960’lar itibarıyla görülen örneklerine kuramcılar tarafından “yeni toplumsal hareketler” denilmeye başlamıştır. Bu hareketleri “yeni” yapan, siyasi düzlemde değil; toplumsal değerler, normlar ve kimlik yapılarında değişim talep etmesi ve hareketlerin sosyoekonomik değil sosyokültürel yönünü ön plana çıkarmasıdır (Çayır, 1999:23). Bir başka deyişle aslında yeni toplumsal hareketlerin yeni olması değişen dünya ve toplumun yapısının değişmesi ve dolayısıyla varolan sorunların ve bunların dile getirilme şeklinin değişmesiyle ilgilidir (Ayyıldız, 2009:141). Çeşitli alanlara yayıldığı söylenebilecek, kendinden öncekilere alternatif oluşturduğu söylenebilecek bu hareketler, kuramsal bir birikime ya da temele dayanmaksızın var olduğundan, kronolojik bir “yeni”likten çok, sınıf temelli çıkar gruplarına dayalı hareketlerden ayrılmasıyla farkını ortaya koyar. Yeni toplumsal hareketler, otonomi ve kimlik konularına odaklanır (Çetinkaya, 2014:46). Kendilerinden önceki hareketler, çoğunlukla tek bir sosyal sınıftan oluşan üyeleriyle mücadele veren ve siyasal gücü ele geçirme amacı taşıyan merkezi bir şekilde örgütlenmiştir ve bu yüzden modernizmin ilk dönemlerinde hâkim olan bu hareketler “eski” olarak adlandırılmıştır (Çayır, 1999:16). Tuba Emiroğlu’na göre, yeni toplumsal hareketlerden bahsederken bu hareketlerin öznesinin, repertuar ve temalar çeşitlilik gösterse de forumların bu noktada yeni toplumsal hareketlerin önemli bir parçası haline gelmiştir (Emiroğlu, 2015). Ayrıca duvar yazılarının dilinin ve sloganların bu hareketlerde farklılık göstermesine rağmen kendilerinden önceki toplumsal hareketlerin deneyimi konusunda köklü bir geçmişin mirasının da varlığını göz ardı etmemek gerekir. Öte yandan bu sınıflamayı, işçi sınıfının örgütlü mücadelesinin göz ardı edilerek toplumsal hareketlerin “kimlik mücadelesi” adı verilerek sınıfları parçalayıp bu hareketlere katılanları ayrıştırdığını savunanlar da

mevcuttur. Marksist temellerde kimlik mücadelesi üzerinden örgütsüz hareketlerin yüceltilmesinin ve proleteryanın yok olduğunu varsayan (Gorz, 1997) düşüncenin aksine, işçi sınıfının büyüdüğünü ve bu eski- yeni tanımlamasının, mücadeleye katılanların sınıfsal kimliklerinden soyutlama çabası olduğu da ifade edilmiştir (Çağlı, 1999; Meriç, 2013). Fakat yeni toplumsal hareketlerde bir araya gelen insanların hareketlere verdiği yöne baktığımızda tarihte 20. yüzyıla değin gerçekleşen toplumsal hareketlere göre amaç, örgütlenme ve ilerleyiş şekli bakımından gösterdiği farklılıklar ve yarattıkları etkiler, bu hareketleri eski-yeni şeklinde sınıflama ihtiyacı yaratmaktadır.

Teknolojik gelişmenin ve endüstriyel büyümenin yarattığı yeni sorunlar, bu teknolojik gelişmelerin etkilediği üretim koşulları ve “esnek üretim” kavramının ortaya çıkması, sınıf çatışmalarından farklı olarak ortaya çıkan yeni toplumsal çatışmalar ve gelişen hizmet sektörünün küresel pazarda eğitimli yeni orta sınıfın ortaya çıkışıyla güç kaybeden işçi sınıfının, sınıfsız toplum mücadelesinin yükselen kapitalizmle yenilgiye uğraması, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenleri olarak sıralanabilir (Coşkun, 2007: 107-109). Buechler, Inlgehart ve Parkin, “Kimlik Yönelimli Hareketler” ya da “Yeni Toplumsal Hareketler” olarak adlandırılan bu hareketlerle, sanayi toplumun araçsal sorunlarından uzaklaşarak sanayi sonrası dönemde yaşam sorunlarına odaklandığını belirtirler (akt. Coşkun, 2007:17).

Offe, eski ve yeni toplumsal hareketleri birbirinden eski ve yeni siyasal paradigmlar olarak tablo haline getirip şemalaştırmıştır (Offe, 1999:67). Tabloda günümüze bakıldığında günümüze göre yeniden değerlendirilen unsurlarsa, ileriki bölümlerde değinilecek olan ve yeni toplumsal hareketlere dair gerçek ağların, yeni medyanın geldiği noktaya bağlı olarak geçirdiği değişim ve bu hareketlere olan etkisi ve kamusal alanın, katılımın yeniden tanımlayacak bir konuma sahip olmasıdır.

Demokrasi açığı, toplumsal hareketlerin sınıf mücadelesinin dışına çıkmasına neden olmuştur. Touraine'e göre tüm dünyada etkisini gösteren, Fransa Konvansiyonu'ndan Küba Devrimi'ne, Çin Ekin Devrimi'nden Meksika Devrimi'ne kadar bütün devrimci hareketlerde, halka kısıtlı bir rol yüklemektedir. Çünkü her ne kadar halk sömürüye karşı ayaklanmış olsa da tarihin akışını belirleyecek ve yorumlayacak olanlar yine yalnızca seçkin aydınlardan ve siyasilere oluşur. Toplumun modernleşme hızı ne kadar düşükse, halk adına söz sahibi olan yönetici seçkinlerin iktidarı o derece baskıcı olur ve yönetim şekilleri belli bir zümrenin çıkarları doğrultusunda gerçekleşir (Touraine, 2000:127).

Touraine, Latin Amerika'yı örnek göstererek, çokuluslu şirketlerin uyguladığı neoliberal politikalarla ülke ekonomisi üzerinde karar almada söz sahibi haline gelerek bankalar ve ticaret sisteminde sağladığı hakimiyetin, siyasi ve ideolojik güçleri dolaylı olarak etkilediğini belirtir. "Ayrışma" olarak adlandırdığı bu süreç temsili demorasiyi zayıflatan önemli bir unsur olmuştur. Sanlı, toplumsal hareketlerin 20. yüzyıl itibarıyla çeşitlilik kazandığına değinerek, nedeninin, temsili demokrasinin artan katılım taleplerini ve toplumun çevre, kadın, insan hakları, barış, kent sorunları, etnik azınlık vb. konularda kullandığı yöntemlerin yetersiz kaldığını vurgular. Bu hareketlerin oluşumuysa, çoğunlukla toplumun çeşitli kesimlerinin, kendilerini devletin ve/veya pazar ekonomisinin yarattığı tahribata karşı koruyabilmek, özerk ve demokratik bir toplum için mücadele etme isteğinden kaynaklanır (2005:45).

Düzenin işleyişinden ve yapılan uygulamalardan memnun olmayan kesimlerin bu anlamda verdiği mücadele olarak söyleyebileceğimiz yeni toplumsal hareketler, coğrafi açıdan geniş fakat niteliği sınırlı olan ve kurumsallaşan işçi sınıfının mücadelesinden farklı olarak kurumsallaşmayı reddeden, anti-devletçi (Olofsson'dan akt. Yıldırım, 2013:79) yapıya sahip, gevşek ve yatay örgütlenmeleri savunmaktadır.

Hardt ve Negri'ye (2000) göre küreselleşen dünya, küresel siyasal düzende artık modern güçler geleneksel anlayışla “emperyalist” olarak tanımlanamamakta, ulus-devletlerin başka topraklarda egemenlik kurmasından öte yeni bir düzene girmiştir. Bunun yerine “ağ güçleri” ile yeni bir tür egemenlik söz konusudur. Bu ağların birincil elementleri ya da düğüm noktaları, baskın ulus-devletlerle birlikte ulusal sınırlar dışındaki kurumlar, büyük kapitalist şirketler ve diğer güç odaklarıdır. Hardt ve Negri'nin bahsettiği bu “İmparatorluk”ta bu güçler eşit değildir. Bazı ulus-devletlerin diğerlerine göre çok daha fazla gücü vardır, aynı durum kurumlar ve şirketler için de geçerlidir. Öte yandan bu İmparatorluk'ta (*Empire*) bulunan ve büyüyen bir topluluk da vardır. Bunu *çokluk* (*multitude*) olarak adlandırırlar. Bahsettikleri çokluk; halk, kitle ya da işçi sınıfı değildir. Kapsayıcı gibi görünmesine karşın “halk” aslında insanları bir birlik kimliği içine sıkıştırır. Çokluk, halkın aksine pek çok olan bir kültürler, ırklar, cinsel yönelimler, etnik kimlikler, cinsiyetler, arzular, işçilik tanımları, dünya görüşleri gibi içinde çok farklı unsur barındırır. “Kitle” ise farklılıkların içinde yok olduğu ve insanları tektipleştiren bir tanımlama içerir. Çokluk, “işçi sınıfı”ndan da ayrılır. Çünkü işçi sınıfında da iş tanımı işçi bakımından bir tektipleşme vardır ve tarım, hizmet sektörü ve yoksul, ücret almadan ev işi yapan işçileri, yoksulları ve maaş almayan işçiyi kapsamaz. Çoklukların içindeki birbirinden farklı bileşenler bir ortak nokta bulmalı ve ona göre birlikte hareket etmelidirler çünkü demokrasi bu şekilde sağlanabilecektir.

Toplumun siyasal iktidarca kenara itilen kesimleri, kendilerini savunmak ve yaşam hakları başta olmak üzere beraber yaşadıkları halkla eşit haklara sahip olma yolunda toplumsal hareketleri kullanabilecekleri tek araç olarak düşünmektedirler. Çağdaş toplumsal hareketler, aynı zamanda örgütsel bir esneklik içerisindedirler. Bu esneklik aynı zamanda farklı bileşenlerle de ittifak yapabilme becerisi sağlamaktadır. Öte yandan, günümüzde

toplumsal hareketleri eski ya da yeni olarak değerlendirmenin doğruluk derecesi de tartışılmaktadır. Çünkü toplumsal hareketler her ne kadar örgütlenme biçimi, hedefi itibariyle farklılık gösterse de tarihsel anlamda birbirlerinden güç alarak ve birbirini etkileyerek varolmuşlardır. Bu bakımdan toplumsal hareketlerin eski ya da yeni olmasını ortak bir soyağacında değerlendirmenin faydası olduğu söylenebilir. Toplumsal hareketler bu anlamda uzun süredir varolsa da, çağdaş olanlar varlıklarını ve çeşitliliklerini büyük ölçüde 1960’larda gerçekleşen hareketlere borçludur. (Dirlik, 2014:79).

I.1.4. 1968 Toplumsal Hareket Dalgası ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Şekillenmesi

1960'lı yıllara geldiğimizde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin yarattığı yeni boyutun kaynağı, toplumsal hareketlere dair kuram üretenlerin çoğunlukla bu hareketleri onaylayanlarda ya da hareketin içinden gelenlerden olmalarıdır (Çetinkaya, 2014:33). Toplumsal hareketlerin 1960'lı yıllardan itibaren gösterdiği değişim üzerine Touraine'in düşünceleri, yeni toplumsal hareketlerin özelliklerinin temelini oluşturur. Touraine'e göre yeni toplumsal hareketler, erken dönem yaklaşımları gibi üretim sisteminin dışında değil aslında tam da merkezinde yer alır. Bu hareketler toplumsal yaşamın yeni alanlarına da değinir. Harekete dahil olanlar, yeni dünya düzeninden etkilenen güçler tarafından yönetilen ülkelerinde, iktidara doğrudan saldıran bir konumda olmak yerine kendilerini sisteme muhalif duruşlarını kültürel yapı içerisinde konumlandırmayı tercih etmişlerdir (1971:20).

1968 yılında Doğu Berlin'de üniversite öğrencileri, ABD'nin Vietnam'a olan müdahalesini protesto etmesiyle başlayan bu dalgalanma, İtalya, Mayıs Hareketi olarak da bilinen Fransa öğrenci hareketi, ABD, Kanada, Meksika, Polonya ve Çekoslovakya'ya kadar yayıldı.

Yine en dikkat çekici örneklerden Fransa'da gerçekleşip, öğrencilerin öncülük ettiği Mayıs Hareketi'dir. Öğrenci hareketi, toplumsal yapının en küçük birimi ailenin, okulun, eğitim sisteminin ve toplumun otoriter yapılarını büyük ölçüde sarsmıştır (Şensever, 2003:15). Dönemin Cumhurbaşkanı de Gaulle'ün sert müdahalesiyle bu hareket bastırılmıştır.

Fransa'da yaşanan bu hareket dalgası, birinci dalga feminist hareketi olarak adlandırılan 1791 Fransız İhtilali'nde yayınlanan Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi, 1968 yılı Mayıs Devrimi'yle birlikte, "ikinci feminizm dalgası" olarak bilinen Kadın

Özgürlüğü Hareketi'ne önayak olmuştur. İkinci dalga feminizm hareketinin oluşumundaki en önemli olay 2. Dünya Savaşı'dır. Savaş sonrasında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınların ev hayatına hapsolmaya başlamaları ve “Amerikan Rüyası” ile deneyimlerinin psikolojik sorunlara yol açmaya başlaması, kadın haklarıyla ilgili verilen sözlerin tutulmaması ikinci dalga feminizminin temellerini atmıştır (Bryson, 2003:139). Amerikalı yazar Betty Friedan, 1963 yılında yazdığı, Türkçe'ye *Kadınlığın Gizemi* olarak da çevrilen *Feminine Mystique* adlı kitabındaki deyişiyle kadınların özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yalnızca evlenip çocuk yapmaya ve ev işlerini yapan kadınların “adı olmayan sorunu”nu ele alır. Kadınlarla yaptığı röportajlarda yaşadığı bu hayatın aslında onları o kadar da mutlu etmediğini, kendini hiç varolmamış gibi hissettiğini ifade eder. Bazı doktorlarca dahi bu durum “ev hanımı sendromu” olarak dahi adlandırılarak toplumla ilgili değil de kadının kendisiyle ilgili bir sorunmuş gibi yaklaşıldığını ve kadınların çalışma hayatından gariipsendiği için uzak tutulduğunu ortaya koyar (Friedan, 1963). Simone de Beauvoir'ın kadınların çalışma hayatında başarılı olmasının zorluklarıyla ilgili yayınladığı bir dizi yazının katkısı olmuştur. Melucci'ye göre bu kadın hareketi, kolektif kimliğin işlediği toplumsal hareketlere sağlam bir örnek olmuştur. Kadın hareketinin kolektif kimliğinin, farkındalığı artan gruplarla kadınların kamusal alanda özgür olması için mücadele veren profesyonel grupların bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade eder (Melucci, 1996:61). Kadın hareketi, Kuzey Amerika'da ve Batı Avrupa'da yayılırken toplum içindeki ezilmişliğine başkaldıran bir tavır sergilemiş ve bunun yanında kadınların ekonomik hayattaki rolünün değişmesi isteğiyle birleşimi büyük ölçüde toplumun radikal bir şekilde değişmesinin önünü açmıştır (Şensever, 2003: 15).

1950'li yıllarda toplumsal hayattan ve çalışma hayatından dışlanan yalnızca kadınlar değildir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde eşcinsellere yönelik ayrımcılık

söz konusuydu. Hükümetle bağlantılı işlerinden kovulmuş ya da ordudan ihraç edilmişlerdir. Kendilerini ifade ettikleri ve kültürlerini oluşturdukları kamusal alanlar tespit edilerek polis baskınlarına maruz kalmışlardır (Sprague, 2011:47). 1968 yılının özgürlük hareketi, toplum içerisinde stereotiplere ve ayrımcılığa maruz kalan kesimleri de etkilemiştir. 1950'lerde kendi alt kültürlerini oluşturan eşcinsellerin seslerini duyurmak için çıkardıkları dergiler yankı uyandırmış, kurdukları örgütlerin üyelerini arttırmıştır. 1960'lara gelindiğinde eşcinsel hareketinin de bu anlamda önemli bir yol kat ettiğini söyleyebiliriz (Garraty ve Foner, 1991). Eşcinseller, kadınlar, Amerika'da ve Fransa'da yaşayan siyahlar ve öğrenci topluluklarından destek görerek kamusal alanda varlık gösterme haklarını savunmuşlardır (della Porta ve Diani, 2006:107).

1968 toplumsal hareket dalgasında toplumun kültürel üretiminin farklı parçalarının uyum içinde yaşaması ve kamusal alanda yer bulmak istemesinin farkındalığı arttırmada etkisi olmuştur. Öte yandan, hareketin ortaya çıkışını oluşturan olaylardan biri olarak görülen ve Berlin'de başlayan çevre hareketi, kadınları, işçileri, orta sınıfa mensup çalışanları ve öğrencileri bünyesinde toplamıştır. Nükleer enerjiye ve doğanın tahribatına karşı gelişen bu hareket, kapitalist üretim sisteminin haricinde bir alternatif arayışını vurgulamıştır.

Amerika'da doğup daha sonra bütün dünyada belli bir kuşağı etkilemiş olan Hippilerin özelliği, kendilerinden önce gelen ve Amerikan yaşam tarzına tepki olarak doğan, özgürlüğü sürekli yolculuk yapmakta ve kendini arayarak tanımlayan, topluma kendi isteğiyle ters düşen Beat kuşağından farklı olarak daha kitleleşmiş ve sevgiyi temele alan gruplardan oluşmalarıdır. Kendiliğindenlik, özgürlük, eşitlik ve var olmanın verdiği yaşama sevinciyle dolu olsa da, 60'lı yılların sonlarına doğru, toplumdan kendilerini izole ederek yaşamakta olan hippiler kendi kendilerine bu hareketlerini sonlandırmışlardır. Ancak bu

sonlandırma, yeni bir özgürlük anlayışının doğmasını sağlamış ve özellikle Almanya’da ve Fransa’da öğrencilerin ayaklanmasıyla başlayan 1968 hareketleriyle, özgürleşmenin bireysel ve toplumdan izole olmasından çıkarak kolektif ve siyasal boyut kazanmasını sağlamıştır (Zeka, 1985:20). Yeni toplumsal hareketler, böylece Touraine’ın sanayi sonrası toplumunun gördüğü baskıya karşı direnenlerin oluşturduğunu savunduğu yeni toplumsal hareketlerin niteliği değişmeye başladı. Dışavurumcu feminizm, eşcinsel hakları, çevre hareketleri şeklinde farklı alanlarda gelişme göstermiştir (Tilly, 2004:117; Wallerstein, 2002:34).

Touraine, toplumsal hareketlerin toplumsal gerçekliğin yapısını oluşturmada önemli bir unsur olduğunu ifade eder (1985:749). Toplumsal hareketler, 1960’lı yıllardaki hareketlerle önemli bir kırılma yaşamıştır. Özellikle 1968 yılında, Batı Almanya’da Amerika’nın Vietnam’a müdahalesini protesto etmesiyle başlayan eylemler giderek büyüdü, Fransa’ya hatta Kanada’daki üniversitelere kadar yayıldı. ABD’de de bu yönde protestolar düzenlendi ve toplumsal hareketler dahilinde kayda değer bir gelişme olarak ortaya çıktı (Tilly, 2004: 113-115). İtalya ve Fransa’da işçiler radikal eylemlere başvurarak genel greve gittiler ve fabrika işgalleri gerçekleştirdiler (Şensever, 2003:15).

Günümüzde sürerliği kalmamış olsa da, şiddete karşı geliştirdikleri pasif direniş yöntemleri ve bugünkü adıyla sosyal forum olarak adlandırılan, anti-hiyerarşik, gevşek örgütlenme mantığıyla işleyen ve çoğulculuğu benimsemiş, alternatif çözümler üretmeyi amaçlatan vatandaş inisiyatiflerinin örnekleri açıkça görülmüştür (Zeka, 1985: 66-67).

Bu hareketlere bakıldığında çağdaş toplumsal hareketlerden çoğunlukla ayrı tutulmak istense de aslında konuları ve bir araya gelen farklı kesimler açısından paralellik taşımaktadır. 1960’ların ve 1970’lerin radikal faaliyetleriyle çağdaş toplumsal hareketler arasındaki en önemli fark, çağdaş hareketlerde hizipçiliğin önüne geçilmiş olmasıdır. İdeolojik açıdan daha kapsayıcı bir duruş sergilemektedirler ve bu sayede farklılıklarla

yaşamak ve hoşgörüyü deneyimlemek mümkün olmaktadır. Bu ideolojik kapsayıcılık ve örgütsel esneklik, farklılıkların ortak çıkarlarını şekillendirmekte dezavantaj olmasına rağmen birlikte hareket edebilmeleri önemlidir. (Dirlik, 2014: 86-89).

Sanlı'ya göreyse bu hareketleri “yeni” kılan, bilginin niteliğine ve toplumsal yanlarına ilişkin özellikleri ve tarzları, yani politik kültürleri olmuştur. 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başındaki öğrenci ve işçi ayaklanmaları; 1970'lerin ortalarında yeniden gelişen kadın kurtuluş hareketi ve cinsel özgürlük hareketi; 1970'lerin sonunda gelişmeye başlayan ekoloji hareketi; 1980'lerin başındaki barış hareketinin eylemleri, fikirleri ve örgütlenme biçimleriyle kendilerinden önceki hareketlerden farklıdırlar. Özellikle kadın hareketi, çevre hareketi ve etnik azınlık hareketleri, toplumun demokrasi açığını gidermek üzere kurulan örgütlenmeler şeklinde olmuştur. (Sanlı, 2005: 27-29).

Manuel Castells'e göre toplumsal hareketler olmadan sivil toplumun değişim yaratarak kurumların gücünü sarsması ve karşı çıkması mümkün değildir (akt. Yıldırım, 2013:58). 1960'lı yılları sonlarının yarattığı etki toplumsal hareketlerin sadece sınıf mücadelesi içinde değil kendi başına dönüştürücü güç olarak ele alındığı birtakım yaklaşımlar oluşmuştur. 1980'li yıllara geldiğimizdeyse bu yaklaşımlar toplumsal hareketlerde kimliğe odaklanarak yükselişini sivil toplumun gelişimiyle birlikte ele alır.

Toplumsal hareketler küreselleşme meselelerine dahil oldukça, halkın da gündelik yaşantısında önemli bir etki yaratmaya başlamıştır (Dirlik, 2014:86). Çatışmalar ekonomik boyutunu yitirerek, yaşam biçimlerinin düzenlenmesi ve entegre edilmesinden ve yönetimin bunu sağlamada yetersiz kalmasından ötürü ortaya çıkmaktadır. (Crossley'den akt. Yıldırım, 2013:84). Giddens, toplumsal hareketlerin ekseninin yaşadığı eksen kaymasının kaynağında “yaşam politikaları”, Bennett ise “yaşam tarzı politikaları” olarak adlandırmıştır (Giddens, 1991; Bennett, 1998). Yeni toplumsal hareketleri dar bir ekonomik

çerçevede değerlendirerek önemini azaltan yaklaşımlara karşılık bu hareketlerin kültürel boyutlu olmasının siyasi açıdan önemi üzerinde ısrarla durulan analizler, yeni toplumsal hareketlerin öneminin anlaşılmasını sağlamıştır (Hardt ve Negri, 2000:275). Günümüzde toplumsal hareketler, siyasi boşluğu doldurarak, günümüz siyasi ortamına uygun bir şekilde ideolojik ve örgütsel anlamda deneye açık oluşunu ortaya koymuştur (Dirlik, 2014:79).

“Eski” ve “Yeni” Toplumsal Hareketler

1999’da toplumsal hareketlerin küresel boyutunu vurgulayan Seattle’da patlak veren DTÖ karşıtı eylemlerin, öncülünün ve bileşenlerinin küreselleşme ideolojisi ve neoliberal politikaların odak noktaları arasında yer alan Manila ve Vancouver’da da düzenlenen APEC karşıtı gösterilerin olduğu söylenebilir. Seattle’daki bu eylemler, toplumsal hareketlerin ortak bir amaç etrafında birleşmeye açık olduğunun bir göstergesidir. Toplumsal hareketlerin mesele olarak küreselleşmeyi baz almaları alttakilerin küreselleşmesine olanak sağlamış, böylelikle en yerel meseleler, örgüt aracılığı olmaksızın doğrudan katılım yoluyla ideolojik tutumuna küresel bir boyut kazandırmıştır (Dirlik, 2014:86). Seattle’daki bu eylemler Negri tarafından “ortak düşmana karşı ortak bir dil kurulması” konusunda yeterince etkili bir başlangıç olamadıysa da, yerel örgütlenmelerin küresellik karşıtı bir harekette bir araya gelmesi bakımından “büyük bir yenilik” olarak tanımlanmıştır (Negri’den akt. Özbek, 2015:227). Castells’e göre protestocular, medyanın yakıştırdığı gibi doğrudan “küreselleşme karşıtı” değillerdi. Onlar “sosyal ve siyasal kontrol olmaksızın gerçekleşen tek taraflı ekonomik küreselleşmeye ve dahası, küreselleşmenin özellikle bu şeklinin karşı konulamaz bir tarihi akım olarak tanıtan söyleme karşıydılar” (Castells, 2009:339). 20. yüzyılın sonunda gerçekleşen ve küresel ekonomiyi hedef alan protesto eylemlerindeki örgütlenme en az 6 ay süren bir çalışma sonucunda ve internet üzerinden yayılan mesajların bir sonucudur. Ayrıca katılan aktivistler, DTÖ’nün sorunlu politikalarını ortaya koymak, işçi hakları ve çevre sorunlarına aynı anda değinilen bir platform oluşturmayı başardı. En önemlisi de işçi hareketinin daha baskın temsiliyle, doğrudan eylemi savunanların, kadınların ve çevrecilerin tek bir çatı altında toplandığı önemli bir hareket olarak tarihe geçmiştir ve küresel neoliberalizm karşıtlarına ev sahipliği yapan Dünya Sosyal Forumu’nun (DSF) oluşum sürecinin de önünü açmıştır (Şensever,

2003: 20-21). DSF ile dini örgütlerden LGBT gruplara, feministlerden anarşistlere ve çevrecilere kadar pek çok sivil toplum örgütü, neoliberal politikalara karşı birleşmiş, fikir üretmiştir. Sistem karşıtı hareketlerin toplumu değiştirmesi için bir stratejinin ve ideolojik temelin sağlam olması gerekmektedir (Arrighi, 2003:4). Wallerstein'a göre DSF gibi sistem karşıtı bir hareket, kendinden önceki hareketlere göre daha farklıdır. DSF, kendinden önceki her türde hareketi (eski sol işçi hareketleri, yeni toplumsal hareketler, insan hakları oluşumları ve bu kategorilerin herhangi birine kolay giremeyecek diğer toplumsal hareketler) birleştirmenin yolunu aramıştır ve yerel, bölgesel, ulusal ve ulus-ötesi düzeyde faaliyet gösteren örgütlü grupları içermektedir (Wallerstein, 2002: 36-37).

Geçmişteki toplumsal hareketlere baktığımızda yer alan bireyler arasındaki iletişimin, kulaktan kulağa ya da broşürler, manifestolar gibi iletişim kanallarıyla yayıldığını görmekteyiz. Günümüze yaklaştıkça, iletişim kanallarının yerini dijital ağlar almaya başlamıştır. İletişim araçlarının etkileşime daha açık, programlanabilir hale gelmesi ve kendi kendini genişletebilme özelliğiyle dijital ağlar, toplumsal hareketlerde örgütlenme biçimini de büyük ölçüde değiştirmiştir. Hiyerarşik örgütlenmenin yerini lidersiz, yatay örgütlenme almıştır, iletişim araçlarının etkileşime açık hale gelmesi de hareketin, katılıma açıklığını arttırmıştır.

Gelişen teknolojinin toplumsal hareketlere kazandırdığı ivmenin en çarpıcı örneğine 21. yüzyılın ilk yılında Filipinler'de rastlamak mümkündür. Başkent Manila ve çevresindeki cep telefonlarına gelen tek bir mesajla, başta yolsuzluk olmak üzere başka suçlarla da yargılanan Filipinler devlet başkanı Joseph Estrada'nın davası için takipsizlik kararı alınmasına tepki olarak mesajın gelişinden sonraki dört günde 1 milyondan fazla insan bir araya gelmiştir. Davacı senato başkanı Oscar Moreno forumun artık senato sınırlarının dışında sokaklarda olması gerektiğini ifade etmiş ve mücadeleyi başlatmıştır (Tilly,

2004:153). Bir cep telefonu mesajıyla yüzbinlerce insanın harekete geçmesi ve toplumun çıkarlarını gözetmeyen, adil olmayan kararlar alan mekanizmalara karşı mücadeleyi başlatması, kitle iletişim araçlarının tek yönlü iletişim dünyasının ötesine geçişinin önemli örneklerinden birini bize sunar. Özellikle de bilgi teknolojilerinin bireysel kullanıma sunulmaya başlamasıyla ve teknolojik araçların ucuzlayarak ulaşılabilir hale gelmesiyle oluşan bu yeni boyut, gerek ekonomik gerekse siyasal bir kriz sonucunda patlak veren yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme ve yayılma yönünü de belirlemeye başlamıştır. Rheingold'un "akıllı ağ çeteleri" (*smart mobs*) olarak adlandırdığı bu akıllı kalabalıklar (2002), 21. yüzyılda gelişen toplumsal hareketlerin karakteristiğine Filipinler'de gerçekleşen eylemler ilk örneklerini oluşturur.

Toplumsal hareket kuramcılarının beklemediği şekilde 2000'lerde toplumsal hareketin coğrafyasına Tunus'ta başlayan olaylarla Ortadoğu da eklenmiştir. Afrika ve Ortadoğu bloğu, o zamana kadar devletçi akımlar ve otoriter yönetimlerin uzun süreli iktidarı nedeniyle toplumsal hareketlerin oluşumu için elverişsiz görülmekteydi. 17 Aralık 2010'da, rüşvet vermediği için tezgâhına el konan bir gencin kendini hükümete ait bir binanın önünde yakmasıyla başlayan olaylar, daha sonra tarihe Arap Baharı olarak da geçecek Arap İsyanı, Tunus'tan başlayıp Mısır'a, Ürdün'e, Bahreyn'e ve Kuveyt'e kadar uzandı. Bununla da kalmayarak gerçekleşen bu halk direnişleri, daha sonra İspanya'da Öfkeliiler olarak da bilinen Indignados ve Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan Occupy ve Puerto del Sol Meydanı'na kadar pek çok toplumsal harekete ilham kaynağı olmuş ve bu açıdan sosyologları ve tarihçileri şaşırtmıştır (Çetinkaya, 2014:12).

Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan bu dalgalanmanın Ortadoğu'ya kadar yaklaşması çok geçmeden Türkiye'de de İstanbul'da başlayan ve pek çok ile yayılan Gezi Olayları¹ olarak yankı bulmuştur.

2000'li yıllardaki toplumsal hareketlerde en çarpıcı noktaysa, kamusal alanların geçici otonom bölgelere dönüşmesiydi.

¹ Gezi Parkı'nda gerçekleşen eylemlerle ilgili gerek eylemciler gerekse köşe yazarları ve akademik çevreler arasında Gezi Direnişi, Gezi Parkı Protestoları, Gezi Kalkışması, Gezi İsyanı, Haziran Ayaklanması gibi pek çok tanımlama yapılmıştır. Türk Dil Kurumu'nda olay "Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikteki her türlü iş, vaka" olarak tanımlanmıştır. Gezi Parkı'nda ve sonrasındaki gelişmelerin beklenmedikliği de ifade edebilmek adına, eylemler Gezi Parkı Olayları olarak değerlendirilecektir.

Tablo.1. Eski Toplumsal Hareketler ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Özellikleri

	Eski Toplumsal Hareketler	Yeni Toplumsal Hareketler
Mücadelenin Amacı	Hükümeti devirme, yönetimi ele geçirme amacı	Hak taleplerinin kabulü, çevre, insan hakları ve kamusal alanda özgürlük
Örgütlenme Şekli	Sendikal ve hiyerarşik örgütlenme, partiler, STK'lar, sendikalar, örgütler aracılığıyla iletişim ve yayılma	Alternatif medya ağları, sosyal ağlar üzerinden örgütlenme, yatay, lidersiz ve ağ tipi örgütlenme
Eylem şekilleri	Demokratik katılım, örgüt toplantıları	Doğrudan eylem, protesto gösterileri, işgal eylemleri, sosyal forumlar, sanatsal içerikli etkinlikler
Merkeze aldığı Sorunlar	Yolsuzluk, işsizlik, ekonomik sorunlar	Özgürleşme, doğanın korunması, özel hayatın gizliliği, ayrımcılık meseleleri
Mücadelenin Temel Aktörleri	İşçi sınıfı ve diğer sosyal sınıflardan aydınlar	Toplumsal dışlanmış kesimleri, işçiler, orta sınıf, kamu çalışanları, öğrenciler, beyaz yakalılar,
Eylemlerin Özellikleri	Milliyetçi duygular, uluslararası dayanışma	Yerel direniş, global hareket etme, yerel olanla uluslararası olan arasında bağ kurma
Mücadelelerin Esas Aldığı Değerler	Siyasi değerlerin ön planda ve toplumsal hayatı şekillendirmesi söz konusu	Toplumsal değerlerin, normların yeniden şekillendirilmesi yoluyla siyasetin tanımını değiştirme isteği, toplumdaki farklılıkların demokratik temsili

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle geliştirilen yaklaşımlarda 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen, hiyerarşik, sıkı örgütlenmeyle ve işçi sınıfını merkezine alarak iktidarı ele geçirme amacı güden toplumsal hareketler için “eski” toplumsal hareketler

denmektedir (Tablo 1). Offe, bu ayrımı yaparken eski paradigma/yeni paradigma tanımlamasını kullanmayı tercih eder (1985:832). Touraine'in de belirttiği gibi sanayi toplumunun karakteristiğini taşıyan bu eski hareketler, emeği sömürülenlerin sermayeyi elinde tutanlara karşı verdiği mücadelelerden oluşur (2010). İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan toplumsal eşitsizlik sorunlarının artmasıyla hareketlerin merkezi ve öncülü işçi sınıfı olmaktan çıkar. Emeği sömürülenlerin haricinde, toplumun dışına itilen farklı etnik kökenler ve cinsel kimlikler de eşit haklar için harekete geçer. 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal hareketler toplumsal değerleri ve normları değiştirmeye odaklanan yeni formuna erişir. Cinsel kimlikler ve yönelimler, çevre sorunları, kadın hakları, siyah hakları, yurttaş hakları ve alternatif yaşam biçimlerine vurgu yapılmaya başlar (Sanlı, 2005: 96-97).

Wallerstein, toplumsal hareketleri sınıflarken 1968 hareketleri dalgası itibariyle bu "sistem karşıtı hareketler" ile daha iyi bir sol hareket için arayışlar başlamıştır. Bu hareketleri dört kategoride inceleyen Wallerstein, ilkinin 1970'lerin ortalarına kadarki dönemde Çin'deki Kültür Devrimi'nden ilham alan Maocu hareketler ortaya çıktığını ifade eder. Ancak bu hareketler, her ne kadar saf devrim öğretilerini benimseyerek yola çıktılsa da daha sonra bu devrim öğretilerinin içeriği konusunda fikir ayrılıkları yaşayarak zamanla yok olmuşlardır. İkinci kategorideki hareketler, 1970'lerden 1980'lere kadar faaliyet gösteren yeşiller, çevreciler, feministler ve etnik azınlıkların oluşturduğu toplumsal hareketlerdir. Bu hareketlerde de devrimci-reformist ikilemi yüzünden bölünmeler yaşanmıştır. Maocu hareketlerle bu kategorideki devrimci kanat hareketleri repertuarlarına farklı kesimleri dahil edememeleri nedeniyle devam edememişlerdir. Reformist kesimin hareketleri ise, retoriğine cinsiyetçilik, ırkçılık ve ekoloji konularını ekleyerek eski sola göre farklılık göstermiştir ve farklılıkları birleştirici özellikleri sayesinde hala bazı ülkelerde varlığını sürdürmektedirler. Üçüncü kategoride ise sivil toplum adına konuşan insan hakları

hareketleri yer almaktadır. Ancak insan hakları hareketleri de devlete karşı tutumlarını zamanla değiştirdiği için sistem karşıtı kimliğini bırakarak -Uluslararası Af Örgütü gibi istisnalar haricinde- devletin tamamen dışında olan ama karşısında da yer almayan ve kar amacı gütmeyen örgütlere dönüşmeleri nedeniyle hareket anlamında devamlılık sağlayamamıştır. Öte yandan Wallerstein için 1999'daki Seattle DTÖ karşıtı hareketle başlayan dördüncü kategori, gücünü yerel ve bölgesel hareketlerin yanında düşünce bakımından eski solu, ticari birlikleri, yeni hareketleri ve anarşist grupları da bünyesinde barındırmasıyla önemli bir rol üstlenmiştir ve DSF gibi diğer birleştirici oluşumların önünü açmıştır. Bu son kategoride Wallerstein'in önemseydiği nokta, hareketlerin neoliberalizmin karşıtı olmanın ötesinde pozitif bir program yaratıp yaratamayacağıdır (Wallerstein, 2002).

Tablodaki eski-yeni toplumsal hareketleri daha detaylı ve yüzyıllara göre ayırarak 19. yüzyıldan 21. yüzyılın ortasına kadar olan işçi mücadelelerini birinci dalga, 20. yüzyılın ortası ve sonuna kadar olan bölümü ikinci dalga ve 21. yüzyıldan itibaren devam etmekte olan toplumsal hareketlere üçüncü dalga toplumsal hareketler şeklinde sınıflama yapan bir görüş de mevcuttur (Atvur, 2014:35). Bu sınıflamada 21. yüzyıldaki toplumsal hareketler, kendinden önceki dalgadaki gevşek ve yatay örgütlenmeden tamamıyla “ağ tipi örgütlenme”ye geçmiştir ve spesifik alanlarda mücadele eden hareketlerden farklı olarak ulusötesi, küresel mücadelelere işaret eder, toplumsal iyileşmeden çok neoliberal politikalara karşı sorgulayan bir küresel toplumsal hareketler dalgası olarak bakılmaktadır. Yine de genel hatlarıyla günümüze değin daha kapsayıcı bir sınıflama yaptığımızda bu ayrımların henüz 21. yüzyıldaki toplumsal değişimler, dünyadaki ekonomik atmosfer bazında kesin çizgiler çizilemeyecek kadar erken olduğunu düşünmemiz gerekmektedir. 21. yüzyıldaki toplumsal hareketlerde her ne kadar hareketin yayılımı ve örgütlenme sosyal ağlar üzerinden hız kazandıysa da özellikle Ortadoğu’da yaşanan Arap Baharı’nda halklar

küresel mesajlar vermelerine karşın aslında kendi ülkelerinde bir haysiyet ve temel insan hakları talebi ve arayışı içerisinde olmuşlardır. Dolayısıyla 21. yüzyıldaki toplumsal hareketlerin neoliberal politikalara genel bir başkaldırı olduğu tam anlamıyla söylenemez.

Eylemlerin niteliği demokratik katılımın, parti ya da sendika kurarak siyasi temsilin oluşturulması haricinde sokaklara iner ve kamusal alanda özgürlük ön planda tutulur. Amaç artık iktidarın tamamen devrilmesi değil, korumakla yükümlü olduğu vatandaşlarının bütün farklılıklarıyla birlikte eşit muamele görmesi, çevresel sorunlara duyarlılığın arttırılması ve toplumun, aldığı kararlara muhalif olduğu iktidarın uygulamalarını protesto ederek üzerinde baskı oluşturması söz konusudur.

Eski toplumsal hareketler, değişime daha köktenci yaklaşırken yeni toplumsal hareketler bu anlamda iyileştirmeye yönelik bir duruş sergiler. Toplumda ezilenler, önce kendilerini tamamen toplumdan izole etmiş ve sürekli hareket halinde olmayı tercih etmiş, sonrasında alternatif bir yaşam biçiminin mümkün olduğunu toplumun dışında kalmadan kurmayı hedeflemiş ve son olarak günümüzde olduğu gibi toplumda yeniden düzenlenmesi gereken normların, farklı yaşamların iktidar tarafından korunması gerekliliğini günlük hayata doğrudan eylem yöntemleriyle sokağa taşımışlardır. Ayrıca örgütlenme şekli bakımından da yaptırımlarına muhalif olunan iktidarın hiyerarşik yapısının aksine lidersiz, yatay, bürokrasinin yok edildiği bir tutum sergilenmektedir. Bu örgütlenme, internetin yaygınlaşmasıyla sosyal ağlar üzerinden de yürütülmeye başlamıştır. Sermaye sahiplerine hizmet eden ve sokakları görmezden gelen anaakım medyaya alternatif bir kaynak haline gelen sosyal ağlar, yeni toplumsal hareketlerde örgütlenmenin ve haberleşmenin önemli bir parçası haline gelmiş, eylem türlerinin yeniden kurgulanmasına olanak sağlamıştır. Bu yüzden de bazı kuramcılar eski toplumsal hareketleri tanımlarken başvurduğumuz kaynak mobilizasyonunu bir kenara bırakarak hareketlerde kimlik, kültür, duygu, toplumsal ağlar

gibi kavramlara ve süreçlere odaklanmamız gerektiğini vurgulamışlardır (Melucci 1996; McAdam vd. 2001; dellaPorta ve Diani 2006).

Shirky'e göre bir teknoloji normalleştiğinde sonra sıradanlaştığında ve son olarak da görünmez hale gelecek kadar yayıldığında derin değişimler gerçekleşir (Shirky, 2008:105). İnternetin yaygınlaşması toplumsal hareketlerin repertuarını da genişletmiştir. Baskı Toplumsal hareketlerin yapılan eylemlerle bu eylemler sırasında kullanılan iletişim araçlarının bir bütün olarak göz önünde bulundurduğumuzda yeni toplumsal hareketler bu yeni iletişim teknolojileriyle birlikte, eylem repertuarlarını genişletmiştir ve Shirky'nin bahsettiği aşamaları geçen yeni medya da bu eylem repertuarlarını genişleten en önemli unsurlardan olmuştur. Her ne kadar sosyal ağlar bir süre yalnızca gençlerin bir araya geldiği ve kendini ifade ettiği sanal gerçeklik alanları (boyd, 2014) olmaktan öteye geçmiş, yayılmayla sıradanlaşma arasında konumlanmış durumdadır.

I.1.5. Yeni Toplumsal Hareketlere Genel Bakış: Put People First (PPF - İnsanlara Önem Ver) Hareketinden Los Indignados (Öfkeliler) Hareketine

Castells'e göre sınıf çatışmalarının haricinde de toplu (kolektif) tüketimin de toplum içerisinde sınıflarla ortak noktalarda kesişse de bu kesişmeler aslında kent yaşamındaki çok farklı gruplardan ya da siyasal konumları kapsayacak şekilde bütünleştirdiği için yeni toplumsal yarılmalara neden olmaktadır. Devletin müdahalesi ise bu çatışmaları gidermek yerine daha da derinleştirmektedir. Bu tip eşitsizlikler ve gerginlikler de kentsel toplumsal hareketleri ortaya çıkarmıştır Henri Lefebvre, kentlerin içinde var oldukları sistemi temsil ettiğini ifade eder. Öte yandan kent kavramı verilmiş bir gerçeklikle tanımlanamaz, karmaşık bir anlamlar sistemine sahip olduğu için de tek bir yaklaşımla kenti anlayabilmemiz mümkün değildir (Lefebvre, 2011). Robert Park, kentle toplum arasındaki ilişkide, kenti yapan insanın da kendi kendini yeniden inşa ettiğini ifade eder (Park, 1967). Ancak günümüzdeki kentleşmeye baktığımızda, kentlerin yeniden inşasında işçi sınıfı ve yoksul kesim dışarıda bırakılarak, yeni orta sınıfın kültür tüketiminin ön planda olduğunu görürüz (Erman, 2016:27). Bu yüzden önemli olan kent siyasetinin öğelerinden çok, kapitalist sistemin devamlılığını sağlayan mülkiyet ilişkilerine ve devlete karşı siyasal mücadelenin sağlanmasıdır. Lefebvre, olanın açıklanmasından çok, kentin kendisinin praksisin mekansal bir ögesi olması gerektiğini ifade eder. Ona göre sınıf mücadelesinin gerektirdiği el koymalar haricinde de mekana el konarak toplumun radikal dönüşümünün herhangi bir anda gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Radikal ve özgürlükçü bir eylem yapabilmek için mekansal bileşen şarttır. Günlük yaşamın dönüştürülmesi ve mekanın kökten değiştirilmesi birlikte yürütülmek zorundadır. Çünkü mevcut siyasal sistemin ve kültürel biçimlerin çürümüşlüğüne ancak bu şekilde bir yöntem izlenirse karşı

tutum sergilenebilmiş, radikal bir eleştiri getirildiği takdirde geleneksel kültür ve siyaset yerinden sarsılabilir ve yaşama ileri düzeyde bir müdahale edilebilmiş olur (Debord, 1961).

Harvey'e (2008) göre kentler, artı-ürünün coğrafik ve toplumsal açıdan yoğunlaşması üzerinde yükselir, sermayeyi ellerinde bulunduranlar da artı-değer üretmek için artı-ürün üretme ihtiyacındadır. Daha sonra üretilen bu artı-değerin artması için de bunların yatırıma dönüşmesi gerekir. Artı-sermaye üretimi ve emilimi için kârlı yerler bulmaya duyulan sürekli gereksinim kapitalizmin siyasetini biçimlendirir. Sermayedarın sermayeyi elinde tutmaya devam etmesi için önceki seferden daha çok yatırım yapması şarttır, yoksa rekabet ettiği diğer sermayedarlar bunu yapacaktır. Buna maruz kalmamak adına da devlet ve sermayedarlar, kentli emekçilere ve kamuya sunulan alanlara el koyarak birikim sağlayacaktır. Harvey (2009) bunu "mülksüzleştirme yoluyla birikim" olarak tanımlar.

Neoliberalizm, insanları daha çok bireyselleşmeye ve bireysel mal sahipliğine meyilli hale getirmiştir. Artık gittikçe daha bölünmüş, birbirinden ayrılmış ve bu yönleriyle de çatışmaya meyilli hale gelen şehirlerde yaşadığımız gerçeğiyle karşı karşıyayız (Harvey, 2012:15). Bu bölünmeler etrafı çevrili ve özel güvenliği olan mega kentlerin ve lüks yaşam alanlarıyla, elektrik, su, imar planı gibi altyapısı olmayan, gecekonduların bulunduğu fakat iç içe geçmediği, bölünmüş neredeyse birer "mikrodevlet" gibi kendi kendine yönetilen alanların oluşmasına yol açmıştır (Balbo, 1993). Neoliberalizm, geçen birkaç onyıl önce, - işçi mücadelelerinden alınan başarısız sonuçlar sonrasında- sınıf gücünü yeniden zengin elitlere vermiştir (Harvey, 2005). Zengin elitlerle yoksul alt sınıfın son dönemlerde yaşadığı büyük kutuplaşma kent hayatında da kendini net bir şekilde göstermektedir. Öte yandan ücretli çalışan yeni orta sınıf, kent merkezlerine yerleşmeye başladıkça, daha önceden burada yaşamakta olan daha yoksul kesimler banliyölere, kentin sınırlarına doğru itilmeye

başlamıştır. Yani kapitalist dünya, eski işçi sınıfı mahallelerini yeni orta sınıfın yaşam rezervlerine dönüştürmüştür (Smith, 1987:462). Yatırım olanağı yaratmak ve artı-değer üretmek de kentin eski yoksul mahallelerini orada yaşayanları “*nezihleştirme*” (*gentrification*) ya da yerlerinden etme (*displacement*) yoluna gidilmektedir. Nezihleştirme, kısaca kent merkezinde yaşayan işçi sınıfının yaşadığı ve diğer mahalleleri, oturmaya ve boş zaman değerlendirmeye elverişli hale getirerek bu sınıfları orta ya da üst orta sınıfa atlatmak için gerçekleştirilen dönüşümdür. Bu dönüşüm sayesinde, kent merkezinde oluşan rant boşluğu kısmen ya da tamamen kapatılabilecektir.

Artı-ürün üretimi de kent merkezinde oluşan rant boşluğu doldurulmaya çalışmaktadır. Rant boşluğu, kentler için düşünürsek, özellikle kent merkezinde talep az olduğu zaman ucuzlayan ve emlak değeri düşen yerleri tarihi değeri varsa renove ederek, yoksa da yıkıp yerine daha lüks yaşama hitap eden olanakların bulunduğu kompleks tesisler ve kalabalık rezidanslar gibi yapılar inşa ederek, aynı arazi üzerindeki bu yerleri daha yüksek fiyatlarla kiralamak ya da satarak emlak değeri üzerinden daha fazla kar ederek kısmen ya da tamamen kapatılmaktadır. Daha önce aynı bölgede oturan daha yoksul kesimse artık kentin daha pahalı hale gelen bu olanaklarından faydalanamayarak şehrin dışına doğru olan arazilerde yaşamaya başlamışlardır.

Kentlerin bu yeniden inşasında yerinden etme ve nezihleştirme her ne kadar özel sektörün yaptırımıyla gerçekleşiyor gibi görünse de aslında devletin de şirketlere bu arazileri yeniden yapılandırma konusunda yatırım yapmaları için gerekli olan koşulları sağladığını göz önünde bulundurmak gereklidir. Castells’in de daha önceden belirttiği gibi, kentsel toplumsal hareketler incelenirken mekan kuramı da göz önünde bulundurulmalıdır (Gottdiener, 2015:511). Kentsel politikanın incelenmesi, kentleşme sürecinde sınıf mücadelesinin sosyal ve mekansal bağları ve devletin rolü, siyasal müdahale ve bunların

eklemlenmesi bulunur (Castells, 1977:244). Kent hareketleri, gerçekleştiği dönemde her ne kadar etkili eylemler olarak görülmese de geriye dönülüp bakıldığı zaman görülen tam tersidir. Bu yavaş ve kendini belli etmeden gerçekleşen hareketler, şiddetini ancak daha sonra belli edecek dönüşümler olacaklardır. Kent hakkının Harvey’in belirttiği gibi “içe yarar bir slogana ve politik bir hedefe” dönüştürebilmek için kent direnişlerinde etkili olan politik süreçlere de dikkatle bakılmalıdır (Mayer, 2011:155).

Günümüzde artık seçilen bölgeler kent merkezlerinin de dışına taşınmaya başlamıştır. Seçilen bir bölgenin şartları devlet eliyle iyileştirilirkente yandan büyük şirketlere vergi muafiyeti gibi teşvikler sağlanıyor ve böylece devlet yarattığı rant boşluğunu,ozel sektrnreteceği artırn ve yatırımlarla kapatmada ve bölgenin rant alanına dnşmndeonemli rolstlenmektedir (Newman ve Ashton, 2004).

Henri Lefebvre, kent hakkı mücadelesinde sınıfların,ozellikle de işçi sınıfının varlığınınonemini vurgular. David Harvey de Lefebvre’nin söylediklerini takip ederek daha bütünleyici bir yaklaşımla, kent yaşamınıreten herkesin, kendi kendini de inşa ettiği kent hakkında söz sahibi olmasının bireyseldente kolektif g sayesinde gerçekleşebileceğini belirtir. Neoliberalizminne çıkardığı bireyselciliğe ve orta sınıf odaklı kentleşmeye karşılık bireyin, grupların ve sınıflarınzerindeki bu kolektif gücün bir araya gelmesiyle, sadece şehrin ne gibi olanaklar ve kaynaklar sunacağından ibaret olmayan, onu değiştirme ve yeniden inşa etme noktasında kent hakkının savunulabileceğini ifade eder (Harvey, 2012:4).

2000’li yıllardaki toplumsal hareketlerde gerekrtlenme gerekse haber paylaşımı bakımından sosyal ağların yoğun şekilde kullanılması, bu hareketlerin birer “ağ tabanlı siyasal eylem” olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Bennett ve Segerberg, eylem türlerinin değişmesiyle ilgili olarak yeni toplumsal hareketlerde insanların bir araya

gelişinde, Tilly'nin toplumsal hareketleri açıklarken kullandığı *değer*, *birlik*, *sayı*, *bağlılık* (*worthiness*, *unity*, *number*, *commitment*) kavramlarıyla uyduğu işaret ederken, öte yandan hareketlerin bireysel ifadeye vurgu yaptığını da belirtmişlerdir. 2007-2008 yıllarında dünya çapında yaşanan ekonomik kriz sonrası dünyanın 20 büyük ekonomisinin ülke liderleri 2008 yılının son çeyreğinden itibaren birkaç toplantı düzenlemiştir. Londra'daysa 2009 yılında başlayan ve anti-kapitalist, çevreci örgütlerin bir araya geldiği *Put People First* (*İnsanlara Önem Ver*) hareketiyle dünyada yoksulluğun, eşitsizliğin “her zamanki” yöntemlerle çözülemeyeceğini, zenginliğin adil şekilde dağılımı, herkes için saygın iş ve düşük karbon salınımına dayalı bir ekonomiyle başka bir dünyanın mümkün olduğu ifade edilmiştir. Yine de bu toplantıların sonunda Yunanistan, İtalya ve İspanya'yı finansal açıdan iyileştirebilecek ve iklim değişikliği üzerine alınması gereken önlemler yerine, 2010 yılında yayınlanan G20 raporunda borçları azaltma ve kemer sıkma politikalarına odaklanılacağı belirtilmiştir. Hükümetlerin kendi halklarının isteklerine kulak vermeksizin yalnızca neoliberal sistemi yönetenlerin çıkarlarına hizmet etmesi bu protestoların temelinde yatmaktadır. Protestolarda kullanılan sloganların kişisel ifadeye vurgu yapması önemlidir ve bu şekilde çeşitli eylem türlerini bir araya getirmiştir. Bu sloganların hepsi birbirinden farklıdır, belli bir politik geleneği yansıtmayan, planlanma ya da fikir birliği sürecinden geçmemiş, kimsenin dikte etmediği sözlerdir (Alonso, 2011). Ayrıca PFF, önde gelen 160 sivil toplum kuruluşu ve bu kuruluşların yetkililer tarafından tanınması ile tasdik edilen *değer*; gösterilerin düzenliliğinde ifadesini bulan *birlik*; PFF'yi bir dizi Londra G20 protestosu arasında en büyüğü yapan katılımcıların *sayısı*; 20 farklı ülkeden gelen delegelerin yörenin yurttaşlarına katılarak günün çoğunu Hyde Park'taki konuşmacıları dinlemesinde ya da kilise tabanlı hayırsever örgütler tarafından düzenlenen dini hizmetlere katılmasında ifadesini bulan *bağlılık* ile Tilly'nin sözünü ettiği DBSB'yi büyük ölçüde

karşılayan bir toplumsal hareket olmuştur (Bennett ve Segerberg, 2011:3). PPF hareketinin örgütlenmesi ve insanları harekete dahil etmesi internet sitesi üzerinden gerçekleşmiştir. Sitede sadece harekete dahil olanların değil katılmak isteyenleri de içine alabilen bir yapı oluşturulmuştur. Birey, siteye girdiğinde sayfanın tam ortasında G20'ye “kendi mesajını gönder” diye bir bölüm üzerinden kendi çektiği video mesajını buraya yükleyerek düşüncelerini paylaşabiliyordu. Sitenin yapısı, bireyin protestonun sanal kamusal alana taşınmış haline girmesini sağlamaktaydı (Bennett ve Segerberg, 2011:14). E – posta bildirimleri ve bültenler için üyelik haricinde katılımcıların Twitter’da #G20rally etiketiyle katılımcıların protestoyla ilgili fotoğraf ve video paylaşımı teşvik edilmiştir.

G20 raporunun açıklanmasının üzerinden çok zaman geçmeden, Şubat 2011’de ekonomik kriz İspanya’yı fazlasıyla etkilemiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Almanya’nın baskısı altında kalan İspanya’da sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerde yaşanan kesintiler ve hükümetin 2008’deki vaatlerinin yok olması büyük sorunlara yol açmıştır. Ülkede işsizlik oranı %11’e çıkmış, genç işsizlerin oranıysa %47’yi bulmuştur. Yerel seçimlere bir hafta kala Facebook üzerinden örgütlenen bireyler “Yurttaş Yanlısı Seferberlik Gruplarını Koordinasyon Platformu” kurmuştur. Daha sonra bu platform, krizle başa çıkamayan hükümete karşı büyüyen tepkilerle doğru orantılı şekilde büyümüştür ve ismi değişerek *Democracia Real Ya! (Gerçek Demokrasi Şimdi!)* olmuştur. 400’den fazla örgüt bu slogan altında birleşmiş, eylemler çoğunlukla sosyal ağlar üzerinden yönetilip planlanmıştır. “Bizler siyasetçilerin ve bankaların elinde mal değiliz” sloganıyla sokağa dökülen yurttaşlar, yayınladıkları manifestoda satın aldıkları şeylerden, kim için ve ne için aldıklarından ibaret olmadıklarını vurgulayarak kendilerini böyle nitelendiren hükümetlerine karşı “öfkeliyim” diyerek eylem yapmışlardır ve bu şekilde hareketin ismi “los Indignados (Öfkeliler) hareketi olmuştur. Seçimlerden bir hafta önce, 15 Mayıs

2011’de yaklaşık 130.000 kişi, İspanya’nın 50 şehrinde protestolar düzenlemiş, devamında da şehirlerin meydanlarında kamp yaparak toplantılar yapmıştır ve 1 ay boyunca çalışan komiteler oluşturmuştur. Al Jazeera kanalının People and Power adlı belgeselinin *Öfkeliiler* hareketini konu edindiği bölümünde Viejo, *Öfkeliiler* özelinde yeni toplumsal hareketler ile ilgili şöyle bir tanımlama yapar:

Küreselleşme karşıtı hareket, yola atılan ilk adımdı. O zamanlar modelimiz, bir kurt sürüsü gibi sisteme saldırmaktı. Sürüyü yöneten bir alfa erkek kurt vardı ve de onu takip edenler. Şimdi bu model evrimleşti. Bugün artık birlikte hareket eden büyük bir kalabalığız. (Viejo, 2011)

Bennett ve Segerberg’e göre *İnsanlara Önem Ver* hareketi ve *los Indignados* (*Öfkeliiler*). Geleneksel örgütlenmeden uzak olmalarına rağmen Tilly’nin sözünü ettiği *değer, birlik, sayı, bağlılık* kavramlarının karşıladıkları rahatlıkla söylenebilir. Bennett ve Segerberg, PPF hareketiyle birlikte İspanya’da gerçekleşen *los Indignados* (*Öfkeliiler*) hareketinin geleneksel örgütlenme yapılmaksızın, hatta sendikaları ya da siyasi partilerin dahi geri planda kalması dikkat çekicidir. *Öfkeliiler* hareketinde yer alan örgütlerin kuruluş yaşı ortalaması 3’ten daha azdır. Diğer pek çok toplumsal hareketlerde bu örgütlerin kuruluş yaşı 10 ila 43 arasında değişmektedir (Anduiza vd., 2012). *Öfkeliiler*, hem yüzbinlerce kişiyi herhangi bir lider olmadan örgütleyebilmiş hem de dünya çapında da ağlar oluşturmayı başarmış, özerk bir toplumsal hareket olmuştur.

I.1.6. Toplumsal Hareketler ve Rizomatik Yapı

Castells'e göre *Öfkeli* hareketi, tıpkı kökleri yatay gövdesinin her noktasından çıkarak filiz verebilen rizomatik (köksap) bir bitkinin yapısına sahip bir devrim ruhu taşır (2012:130). Rizomatik (köksap) yapının prensiplerini Deleuze ve Guattari şu şekilde sıralamaktadır:

1 ve 2, Bağlantılı olma ve heterojenlik prensipleri: Rizomatik (köksap) yapı, bir nokta belirleyip oradan itibaren belli bir düzenle yayılan ağaç köklerinden farklıdır. Köksap, durmaksızın anlam zincirler, güç odakları arasında bağlantılar ve sanatla, bilimle ve toplumsal mücadelelerle ilişkili koşullar kurar. İdeal bir konuşmacı-dinleyici yoktur ve heterojen bir dil hakimdir.

3 Çokluk prensibi: Çokluklar rizomatiktir ve böyle oldukları için ağaca benzeyen aldatıcı çokluklar ortaya çıkarabilirler. Özne ya da nesne değildirler. Çokluklar düzdür ve boyutlarının tümünü kaplar ya da işgal ederler. Üzerlerinde kurulan bağlantılar arttıkça çokluğun boyutu artsa da çoklukları arasında bir tutarlılık düzlemi olduğundan bahsedebiliriz.

4 Belirsiz kopuş prensibi: Köksapta kırılma olabilir, bir noktada parçalanabilir, fakat daha önce çıktığı eski çizgilerinde ya da yenilerinde kendini yeniden oluşturmaya başlar. Parçalı çizgiler kaçışa doğru bir patlama yaratsa dahi kaçış çizgisi de köksapın bir parçasıdır. Bu çizgiler her zaman tekrar birbirlerine bağlanır. (Deleuze ve Guattari, 1987).

Rizomatik düşünce “açıkça eklemlenmiş ve piyasanın ve devletin arbolik - değişmez ve homojen- yapılarına karşı duran çeşitli teknolojilerin, kişilerin ve metinlerin arasındaki sürekli değişen karşılıklı bağlantılarına odaklanır ve Deleuze ve Guattari'nin sözünü ettiği özellikler, rizomatik ağlar bakımından alternative medyanın karmaşıklığını ele almamıza izin verir. Rizomatik yaklaşım, alternatif medyanın yerelle ve küreselle olan

ilişkisinin iki zıt kutba ayrılarak konumlandırılmasından kaçınılmasında, alternatif medya örgütleri içinde yerel olanın ve küresel olanın birbiriyle nasıl temas ettiğini ve birbirini nasıl güçlendirdiğini kuramsallaştırmak için çeşitli yollar sunarak yardımcı rol üstlenir. (Bailey vd. 2007:124). Castells'in de belirttiği üzere, rizomatik (köksap) yapının özelliklerini yeni toplumsal hareketler bağlamında da düşünmemiz mümkündür. Yeni toplumsal hareketlerde de bu köksap yapıya ulaşmak mümkündür. Seattle gösterileri, PPF, los Indignados, Arap Baharı, Occupy Wall Street ve Gezi Olayları gibi pek çok toplumsal hareket hem birbiriyle zincirleme gibi aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş, hem katılımcı kitle bakımından heterojen bir yapıya sahip, örgütlenme konusunda merkezileşmeyen, çoklukların etrafında gelişen, belli bir süre sonra sona erse de aynı ülkenin farklı şehirlerinde, farklı konularda hatta farklı ülkelerde yeniden canlanan hareketler olmuşlardır. Ve bu hareketlerin köksap yapı oluşturarak hem çoğalmasında hem de benzer şekillerde yayılmasında yeni medyanın rolü büyüktür. Yatay ve gevşek sivil toplumun örgütlenme yapısı rizomun yapısıyla özdeşleşmiştir ve alternatif medya bu yapının önemli bir parçası olmuştur.

I.1.7. Farklı Coğrafyalarda Yeni Toplumsal Hareketler: Mutfak Devrimi, Arap Baharı, Occupy Wall Street

2008 - 2011 yılları arasında küresel ekonomik krizin etkileri yalnızca Avrupa'yla sınırlı kalmamıştır. Ekonomisinin büyük bölümü balıkçılığa bağlı olan ve kişi başı gelirin dünya sıralamasında beşinci olduğu İzlanda'da koalisyon hükümeti deregülasyon, özelleştirme ve düşük faiz oranlarıyla ülkenin üç bankasına kolaylık sağlamış ve bu bankaların toplam varlığı gayrisafi yurtiçi hasılanın 14 katına ulaşmıştır (Jackson, 2008:2). Fakat bankaların finansal planlarını öngörülü bir şekilde yapmamış olmaları, yüklü miktarda kredi vermeleri, banka sahiplerinin görevlerini kötüye kullanması sonucunda yurtdışına çok fazla para akışı gerçekleşmiş ve kısa vadeli borçlarını ödeyemeyen bankalar iflasın eşiğine gelmiştir (Fillmore-Patrick, 2013). Bu büyük çöküş, hükümete duyulan memnuniyetsizliğin büyümesine yol açmış, halk, gerçekleştirdiği yoğun protestolarla Mutfak Devrimi yaparak kısa vadede hükümet değişikliği ve daha uzun vadede de halk oylamasıyla yeniden yapılandırılan bir anayasayla sonuçlanmıştır (Castells, 2012: 41-52).

2000'li yılların ekonomik ve toplumsal çalkantıları pek çok farklı ülkeye yayılmıştır. Bunların içerisinde özellikle de akademik çevreleri en çok şaşırtan toplumsal hareketler zinciri Ortadoğu'da yaşanmıştır. 17 Aralık 2010 tarihinde, Tunus'ta 26 yaşındaki Muhammed Buazizi adlı bir seyyar satıcı, kendisini uzun süredir sıkıştıran bir polisle girdiği tartışma sonrasında rüşveti reddetmesi nedeniyle tezgâhına el konmasına ve toplum içinde polisin kendisini aşağılamasına dayanamayarak belediye binasının önünde protesto için bedenini ateşe vermiştir (Ryan, 2011). Tunus'un yoksul kasabalarından Sidi Bu Zeyd'de gerçekleşen bu olay, aynı gün insanların, olayın gerçekleştiği belediye binasının önünde toplanarak protesto etmelerine yol açmıştır. Bouazizi'nin bedenini ateşe vermesinden sonraki protestoların daha da büyümesini tetikleyense, Bouazizi'nin kuzeninin,

belediye binası önünde bekleyen insanları cep telefonuyla videoya çekip YouTube'a yüklemesi olmuştur. Daha sonra birbirini izleyen intihar vakaları ve girişimleri yaşanmış, polis şiddetine rağmen hareket büyüyerek başkente kadar ulaşmıştır. Her ne kadar batıda, bu dalgalanma Tunus'un aynı zamanda simgesi olan çiçeğin adıyla ve rengiyle Yasemin Devrimi olarak adlandırılmak istense de, yıkılmak istenen Bin Ali rejiminin yaptığı darbenin adıyla aynı olduğu için protestocular bu ismi reddetmiştir. Onlar için bu protestolarla yapılan devrim renkle kodlanamazdı (Omri, 2011). Özellikle işsiz gençlerin başı çektiği halk, çalışma hakkı ve düşünce özgürlüğü talep ediyordu (Nachi, 2011). Tunus Devrimi, - Bouazizi'nin kendini ateşe verirken anlatmak istediği gibi- kurumsallaşmış aşağılanmaya karşılık bir haysiyet arayışıydı, bir haysiyet ve özgürlük devrimiydi (Castells, 2012:37). Tunus'un Haysiyet Devrimi, daha sonra Arap Baharı olarak adlandırılacak olan, Ortadoğu'da birbirini izleyen toplumsal hareketleri başlatması açısından önemlidir.

Her ne kadar polis yolsuzluğunu ifşa eden bir video yayınlayan gencin polis şiddeti sonucu ölümü için Mısır'da pek çok kişi eyleme hazırlandıysa da, Mısır'da o dönemlerde seçimlerde yapılan hileler, zamlanan gıda fiyatları yüzünden yaşanan açlık ve bunun sonucu olarak toplamda 6 kişinin kendilerini ateşe vererek intihar etmesi ve Tunus Devrimi'nin yankıları, Mısır halkını eyleme teşvik etmiştir. Her ne kadar, Khaled Fahmy'nin ifade ettiği gibi devrimi neyin tetiklediğini belirlerken “doğasından gelen despotizm ve temelinde varolan meşruiyet krizi nedeniyle halkının taleplerini karşılayamayan ve sürekli hayalkırıklığına uğratan devlet”i neden olarak gösterilebilirsek de Mısır Devrimi'ni başlatan kıvılcımın Tunus Devrimi olduğunu söylememiz mümkündür (Fahmy, 2015). Yoksulluğun, işsizliğin ve yolsuzluğun bitmesini isteyen halk, demokratik hak ve özgürlük konusunda taleplerini dile getirmek üzere Başkent Kahire'nin merkezinde yer alan Tahrir (Türkçe anlamıyla özgürlük) meydanında toplanarak rejimi protesto etmiştir. Polis şiddetine rağmen

süren eylemler, 30 yıllık Hüsnü Mübarek rejiminin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Mısır Devrimi’ni de Libya, Yemen, Bahreyn, Suriye izlemiş, benzer sebeplerle hükümet karşıtı protestolar ve eylemler düzenlemiştir ve bu toplumsal hareketlerin bütünü *Arap Baharı* olarak adlandırılmıştır.

Avrupa’da neoliberal politikalara teslim olan hükümetlere karşı gerçekleştirilen protestolarla başlayan toplumsal hareket dalgası, İzlanda’ya ulaşır Ortadoğu’da özgürlük ve haysiyet arayışıyla şekillenerek ulaşırken, Tahrir Meydanı’ndaki özgürlük arayışı Amerika Birleşik Devletleri’ne de ilham kaynağı olmuş ve 2011 yılında *Occupy Wallstreet* (*Wallstreet’i İşgal Et*) işgal eylemleriyle yankı bulmuştur. Ekonomik krizin etkileri sürerken, David DeGraw, 2010 yılının Şubat ayında bir yazı dizisi yayınladı. Ülkede 40 milyon insanın yoksullukla mücadele ettiğine ve genel ekonomik duruma istatistikleri eklediği yazılarının ilki, Occupy Wall Street’e zemin hazırlayan olaylardan biri olarak değerlendirilebilir (Castells, 2013:145). 14 Şubat 2010 tarihindeki yazısında şöyle diyordu: “Ekonomik elitler hepimizi soymuştur. Ülkede yoksulluk nedeniyle acı çeken kesimin oranı resmen bir insanlık suçu işlendiğini göstermektedir (...) Elitler hayatımızı yaşayışımızı mahvediyor. Amerika Birleşik Devletleri’nde artık %99’un siyasal açıdan temsili söz konusu değildir (...)” (DeGraw, 2010). DeGraw’un bahsettiği %99, daha sonra protesto gösterilerinde “*Biz %99’uz!*” (“*We are the 99%*”) olarak yer almıştır. Tüketim alışkanlıklarını değiştirmeyi amaç edinmiş, reklam almadan okuyucu desteğiyle çıkarılan, kar amacı gütmeyen, çevreci ve anti-kapitalist olarak tanımlanan (Pfanner, 2004) ve merkezi Kanada’da bulunan *AdBusters* adlı derginin o dönemki editörleri Kalle Lasn ve Micah White’ın öncülüğünde, okuyucularına 17 Eylül 2011 tarihine hazırlık için çağrıda bulunmuştur. Blog yazısını mevcut boykotlara devam edileceğini belirtip, haber takibi için alternatif kaynaklar önererek yazıyı şu şekilde noktalamışlardır:

Amerika'nın kendi Tahrir kampına her zamankinden daha çok ihtiyacı var. 20.000 insanın, Manhattan'ın aşağı yakasına akarak, çadırlar, mutfaklar kurup demokratik şekilde bir araya gelerek birkaç aylığına Wall Street'i işgal etmesini sağlayabilir miyiz? (Schwartz, 2011).

13 Temmuz 2011'deyse şöyle bir mesaj yayınladılar:

“#occupywallstreet

Bir Tahrir anına hazır mısınız? 17 Eylül'de Manhattan'dan aşağı akın, çadırlar, mutfaklar, barışçı barikatlar kurun ve Wall Street'i işgal edin.” (Culture Jammers HQ, 2011).

Dergi abonelerine gönderilen e-posta ile Wall Street'in işgali için belirlenen 17 Eylül 2011 tarihinde harekete geçildi. Nüfusun %1'inin, nüfusun %40'ının servetini elinde bulundurması, gelir eşitsizliği, her 7 Amerikalıdan birinin yoksulluk çekmesi ve kurumların özellikle finans sektöründe hükümet üzerindeki göz ardı edilemeyecek boyuta gelen etkisi hareketin ortaya çıkış nedenleri arasında gösterilebilir. 1.000'e yakın kişi protesto için Zucotti Park'ta bir araya geldi (Zerbisias, 2011; Shaw ve Stone, 2011). Göstericilere yapılan polis müdahalesi, tutuklamalar, göz yaşartıcı gaz kullanımı ve polis şiddeti, protestoların büyümesine ve katılımcıların sayısının artmasına neden olmuştur. Meclis üyelerinden entelektüellere ve ünlülere kadar pek çok kişi konuşmalar yaparak desteğini ilettikten ve işçi sendikaları da harekete katıldıktan sonra sayı gittikçe artmıştır ve Zucotti Park'a yürüyenlerin sayısı 15 bini bulmuştur. Görüntüler ve haberler sosyal ağlar üzerinden yayıldıkça birçok kentte, mahallede ve kasabada işgal hareketleri başlamıştır (Castells, 2013: 146-147).

İleriki bölümlerde daha detaylı inceleneceği üzere, 2000'li yıllardaki toplumsal hareketlerde yeni medyanın tetikleyici etkisi büyüktür. Hata Bennett ve Segerberg'in belirttiği gibi, saydığımız bu toplumsal hareketlere “ağ tabanlı siyasal eylemler” şeklinde bir sınıflama da yapılabilir. Ağ tabanlı siyasal eylemlerin yükselişe geçmesinin de incelenmesi gerekir ve bunu hareketlerin eylem mantıklarına bakarak anlamak mümkündür (2012). Ancak yeni medyaya yüklenen anlam ve hareketlere yön vermesinin yanı sıra, yeni

toplumsal hareketlerde, demokratikleşme, katılım süreçleri ve etik sorunları da beraberinde getirmektedir.

BÖLÜM: GELENEKSEL MEDYA VE YENİ MEDYA

Radyo, televizyon, gazete, kitap ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının iletişim şekline göre enformasyon teknolojisindeki yeniliklerle gelişen yeni medya arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının ürünleri olan radyo ve televizyon programları, seyrettiğimiz film, dinlediğimiz müzik ya da okuduğumuz makale de kitle iletişim ürünlerini oluşturur. Kitle iletişim araçlarının sahipleri olan şirket ve kurum gibi örgütler de, ürünlerini “izleyici, okuyucu, tüketici, alıcı, seyirci” olarak adlandırdıkları hedef kitlelere yaparlar (Alemdar ve Erdoğan, 2005, s.17). Hedef kitle, bu ürünlerin verdiği mesajı alır ve yorumlar, ancak geridönüşüm sağlıklı olarak gerçekleşmez.

Tablo.2. İletişim araçlarının tarihçesi

Yıl	Teknoloji
1833	Telgrafın bulunması
1876	Telefonun bulunması
1895	Marconi'nin radyo gösterisi
1920'ler	Deneysel televizyon
1966	Uydu iletişiminin başlaması
1977	İlk mobil telekomünikasyon (Suudi Arabistan)
1978	İlk bilgisayar modemi
1989	web'in ilk planı
1995	ABD'de kurulan kamusal internet
1996	WAP
1997	İlk sosyal ağ (SixDegrees)
1999	Web 2.0 (kullanıcının geliştirdiği içerik tabanlı yazılımın ortaya çıkışı)
1999	İlk akıllı cep telefonlarının piyasaya sürülmesi (Japonya)
2004	Küresel sosyal ağların ortaya çıkışı (Facebook)

Günümüzde bu araçlarda izleyiciler önceden hazırlanmış bir içeriği alıp yorumlarken, yeni iletişim teknolojisi internette izleyici tüketici olmanın yanında üretici olma özelliğine de sahip olur. Bireylerin kendi içeriğini yaratması ve böylelikle kendi ağını şekillendiriyor olması küresel anlamda iletişimin ve iletişimin kültürünün şekillenmesinde etkili olması söz konusudur (Dutton ve UNESCO'dan akt. Castells, 2005:471). 1990'lı yılların ikinci yarısına yaklaşırken geliştirilen ve literatüre “user generated content” olarak geçen, “kullanıcının oluşturduğu içerik” tabanlı internet sitelerinin yaygınlaşmaya başlamasıyla radyo, televizyon ve kitap gibi yayıncıdan alıcıya gerçekleşen çizgisel iletişim modelinden farklı olarak etkileşimin de dahil olduğu yeni bir iletişim modeli oluşmaya başlamıştır.

Geleneksel medyanın özelliklerini içinde barındırarak dijital ortamda varolan yeni medyanın bireyler arası etkileşimi de sosyal paylaşım siteleriyle gerçekleşmeye başlamıştır. Zizi Papacharissi, yeni medyanın içinde barındırdığı sosyal ağların mimarisinin de tıpkı gerçek yaşamda inşa edildiğini, yapı, tasarım ve örgütlenmenin sonucu olarak ortaya çıktığını ifade eder (Papacharissi, 2009:205). Yapılan bu ağ uygulamasından yararlanacak kullanıcıların, kimlerin katılıp katılamayacağını, nasıl bir hedef kitleye hitap edeceğini ve bu uygulamanın tasarlanmasıyla karşılaşması beklenen amaçların belirlenmesi gereklidir (Çomu ve Halaiqa, 2014:31).

Web 2.0: İnternetin İnteraktif Hali

1999 yılında geliştirilen Web 2.0, yeni teknolojiler ve medyayı kullananlarla onu tüketenlerin alışkanlıklarının değişmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. İnternetin evrimini anlatan Web 1.0 ve Web 2.0 tanımlamalarını ilk kez kullanan Darcy DiNucci'dir. DiNucci, aynı yıl yayınlanan *Fragmented Future* adlı makalesinde artık Web'in 1.0 haliyle bildiğimiz tek tip arayüzü ve içeriğinden farklı olarak, Web 2.0'ın yaygınlaşmasıyla birlikte internet arayüzünün pek çok olasılığa ve farklı modellere sahip olacağını, tek formata, şekle ya da yazı fontuna sahip, broşürümsü bir görüntüsü olmayacağını ifade eder (1999). İlerleyen yıllarda Tim O'Reilly ve Dale Dougherty'nin dahil olduğu bir beyin fırtınası sırasında bu kavram yeniden ortaya atılmıştır ve popüler hale gelmiştir. Web 2.0 yazılımı ile kullanıcılar kendi sayfalarını internet üzerinden yapabilmeye de başlamıştır. O'Reilly bunu sınırlar keskinliğini yitirdiği fakat yerçekimsel bir çekirdeğe bağlı olarak genişleyen, gezegenlerin niteliklerinin ve birbirleriyle çekirdeğe olan mesafesinin çeşitli şekillerde ayarlanabildiği bir tür güneş sistemine benzetir (2007). Web 2.0 uygulamasında kullanıcılar artık pasif, edilgen ve tüketici olmaktan çıkarak aktif, etken ve üretken hale gelmişlerdir (Eraslan ve Eser, 2015:6). Web 2.0'ı ayıran en önemli fark, yalnızca kişiler tarafından yaratılan ve yayımlanan verilerin yerini kullanıcıların sürekli katılımı ve ortak çalışmasıyla üretilen içeriklerin (bloglar, Wiki'ler gibi) almasıdır (Kaplan ve Haenlein, 2010:61).

Web 2.0'ın yaygınlaşmaya başladığı 1999 itibariyle yatırımcıların internetle olan imtihanı başladı. ABD'de bulunan ve teknoloji firmalarının özel borsası olarak kabul edilen NASDAQ'ta hızlı büyüme adına alınan büyük riskler ve özellikle Amerikan medyasının teşvikiyle, artık internet teknolojileri üzerine daha fazla bilgiye sahip olan halkın riskli şirketlere yaptığı yatırımlar sonucu, hisselerin ani değer kaybı yaşadığı, ekonomik balonun söndüğü bir krize yol açmıştır. İnternet bazlı şirketler olan ve o dönem çoğu yeni kurulmuş

olan “dot-com” şirketlerin, değerlerinin artması için isimlerinin sonuna “.com” ya da başına “e-” eklemeleri yeterli oluyordu ve yeni yatırımlar yapılabilirdi. Risk sermayesi şirketleri, gelişen bilgisayar ve internet teknolojilerine yapılan bu yatırımların geri dönüşünü sağlayamaması sonucu yaşanan ekonomik çöküş, “dotcom balonunun patlaması” olarak adlandırılmaktadır. Bu balonun patladığı 2000 yılı Mart ayından itibaren de hisse değerleri düşmüş, pek çok şirket iflas etmiş ya da piyasadan çekilmiştir.

Dağhan Irak ve Onur Yazıcıoğlu, yeni enformasyon teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeyi, internetin artık “we” (biz) olmaktan çıkıp “you” (siz/sen) olduğunu ifade eder (2012, s. 15). Bu tespiti benzer şekilde Time Dergisi de 2006 yılı sayısında her yıl sonu seçtiği ve genellikle önemli politik figürlere yer veren “Yılın İnsanı” sayısının kapağını, dergiyi tutan kişinin yüzünü yansıtan ve çerçevesi de YouTube video arayüzü şeklinde yayınlamıştı. Grossman Web 2.0’in dijital çağ içerisinde büyük bir toplumsal deney olduğunu, her ne kadar fazla romantize edilmemesi gerektiğini vurgular ve kalabalıkların bilgeliği kadar aptallığını da barındırdığını, yine de bu yeni dijital dönemde Ortadoğu’da tutuşan kıvılcımın, dijital demokrasi adına büyük bir potansiyel barındırdığını ifade eder. Bu durum yalnızca çoğunluğun, azınlığın iktidarını ele geçirmesi ve herkesin birbiriyle el ele vererek dünyayı değiştirmesi değil, dünyanın ne şekilde değişeceği tahminin de artık değiştiğini vurgular (Grossman, 2006). Öte yandan Web 2.0’a dair düşünceler arasında her ne kadar kullanıcıya odaklı hatta kullanıcının yönlendirdiği içeriklerin artması açısından olumlu bakılsa ve kontrol kullanıcıya sunuluyor gibi görünse de kurumlar ve şirketler dahil olduğunda kontrolün kimde olduğuna şüpheyle bakılması gerektiğini savunanlar da mevcuttur (Morozov, 2012; Hinton ve Hjorth, 2013; Vaidhyathan, 2011).

Kişisel sayfalarından (ilk örneklerden GeoCities gibi) yapılan çoklumedya paylaşımları, sosyal ağların oluşması için gerekli ortamı sağlamış ve önünü açmıştır (Çomu

ve Halaia, 2014:30). Sanlav, sosyal ağların ortaya çıkışının tarihçesine yer verdiği kitabında Facebook’tan önce 1970’li yılların sonlarına doğru BBS adlı yazılımla ilk rneği sunulan sosyal ağlar, yalnızca Birleşik Krallık içerisinde kullanılan Friends United’a dayandığını ifade eder (2014). Sosyal ağın ilk rnekleleriyle ilgili pek çok kaynakta farklı bilgi verilse de, küresel anlamda başarı yakalayan ve yayılabilen ilk sosyal ağ olarak SixDegrees’i saymamız mümkündür (Toprak ve diğerleri, 2009, s.27). Yeni iletişim teknolojileriyle ilgili Tilly’nin yaptığı yukarıdaki tabloya (2004:165) Facebook (2004), YouTube (2005) ve Twitter’ı (2006) dahil edebiliriz (Tablo 2).

Günümüzde internet üzerinden geliştirilen hem bilgisayarlar hem de mobil aygıtlar (akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar gibi) zerinden hem web yoluyla hem de bu cihazlar için geliştirilmiş uygulamalarla ulaşılabilen sosyal ağlar, 2000’li yıllardan itibaren sanal ortamda kimlikler ve örgütlenmeler ve sanal cemaat gibi kavramları günlük hayata taşımiştır.

I.1.8. Yeni Medyayı “Yeni” Yapan Nedir?

Yeni iletişim teknolojilerinin özelliklerini Everett M. Rogers (1986) şu şekilde açıklar:

1. Etkileşim (Interactivity): Bir kanaldan kitleye gönderilen mesajlarla kurulan tek yönlü iletişimden farklı olarak etkileşimsel bir boyut sunar. Yeni medyada etkileşimin bileşenlerinden biri bilgisayardır ve mesajlar onun aracılığıyla gönderilir. Mesajı, aynı anda birden çok bireye sanki yüz yüze iletişim kuruyormuş gibi ileterek bireylerarası iletişimi de sağlar, Birey, yüz yüze iletişim kuruluyormuş gibi yapılan bir konuşmaya katılabilir. Böylece yeni medya, kitle iletişiminin tek mesajı birden fazla bireye ulaşması özelliğiyle bireylerarası iletişimin kanallarını kendinde birleştirmiş olmaktadır.

2. Kitlesizleştirme (De-massification): Bir mesajın aynı anda geniş kitlelere ulaştırılmasının yanısıra, bir mesaj o kitle içindeki tek bir bireye de gönderilebilir ve bireylerarasında mesaj alışverişi yapılabilir. Bu da yeni medyanın kitlesizleştirme özelliğidir ve bir nevi kitle iletişiminin zıttıdır. Böylece yeni medyada kitlenin kontrolü mesajın üreticisiyle medya tüketicisi arasında da gerçekleşebilir.

3. Eşzamansız (Asenkron) Olabilme: Yeni medya üzerinden gönderilen mesaja, alıcı bilgisayarına bağlandığı herhangi bir zaman bu mesajı okuyabilir. Yani mesaj gönderildiği anda konuşmada bulunması gerekliliği ortadan kalkmıştır.

Yeni iletişim teknolojilerinin temini daha kolay hale geldiğinden ve endüstriyel anlamda teşvik de arttığından, bireyler kendi içeriklerini de yeni medya sayesinde üretebilir hale gelmiştir. Bu içeriklerin hem bir bireyden diğerine hem de bireyden kitleye yayılabilmesi, geleneksel medyayla yeni medyanın birbirinden ayrıldığı önemli noktalardan

biridir. Castells, bu özelliği “kitlevi öz-iletişim” (*self mass-communication*) olarak tanımlamıştır (2013).

Fuchs, sosyal ağlardan bahsederken “yeni medya” tanımlamasının kullanılmasının anlamlı olmadığını ifade eder. Çünkü sosyal ağların bugünkü yapısı, 1980’li yılların dijital ortamında yaygın olarak kullanılan ilan panosu sistemlerini andırır. Yeni medyanın geleneksel medyayı örnek alarak içeriğini oluşturduğunu düşünen kuramcılar da, yeni medya tanımlamasını tercih etmeyip, radikal medya terimi kadar çoklukla devrimciliğe vurgu yapmaktan ya da ”ana akım olmayan” şeklinde sınırlamaktan ziyade daha kapsayıcı olması açısından alternatif medya” terimini kullanmayı uygun görmüşlerdir (Atton, 2014, s. 25). Downing’ göre “her şey, bir noktada başka bir şeyin bir alternatifi vardır” (Downing, 2001:ix). Negroponte (1995), medyada dijitalleşmeyi “atomların baytlara dönüşmesi” şeklinde ifade eder.

Kitle iletişim araçlarından her biri icat edildiğinde kuşkusuz teknolojik bakımdan daha yenidir ve ortaya çıkan bu yeni kitle iletişim aracı yalnızca iletişim teknolojisine değil iletişim aracının kullanım pratiklerine ve alışkanlıklarına da farklılık getirir. Dolayısıyla medya araçlarının kronolojik yeniliği ve icatlarının arkasındaki hikayelerden çok kültürel ve toplumsal arkaplanla, yaşam pratikleriyle karmaşık bir ilişkiye sahiptir (Gitelman, 2006:7). Bu yüzden de her “yeni” medya, özgül toplumsal, kültürel ve ekonomik özne olarak tanımlanabilir (Binark, 2014:16). Her ne kadar yeni medyaları birer “platform” olarak ayrı bir terimle incelemek gerektiğini vurgulasa da, Gillespie’ye göre de (2010:13) yeni medya, tıpkı geleneksel medya gibi sürekli yeni iş modelleri üretilmesine, kamuoyu oluşturacak konuların yaratılmasına ve bu konuların yalnızca kendi kullanıcılarını değil genel anlamda halkın da dikkatini çekmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden de yeni medyada tıpkı geleneksel medyada olduğu gibi finansal çıkarların kamu yararıyla çakışması,

hangi içeriğe yer verilip verilmeyeceği, ifade özgürlüğü ve ortak ifade gibi meselelerle karşımıza çıkmaktadır.

Bu medyanın “yeni” olarak adlandırılmasının sebebi, dijitalleşmesinin yanında etkileşimi içine almasıyla ilgilidir. Kültürel, toplumsal ve ekonomik öznedir, tarihten ya da içinde doğduğu koşullardan ayrı, yalnızca bilimsel bir icat olarak değerlendiremeyiz (Binark, 2014:16). Özelliklerini ise sayısallığa dayalı olma, etkileşim, çoklumedya kullanımı ve herkese açık olduğu için çevrimiçi yayıldığı takdirde başka sunuculardaki metinlerle ilişkilenebilen hipermetin yapısı olarak düşündüğümüzde, geleneksel medyadan bu şekilde ayırt etmemiz mümkündür (Binark ve Löker’den akt. Binark, 2014:16). Kırık ve Aydoğan ise (2012:59) daha dar anlamda yeni medyayı, kitle iletişim araçlarının bilgisayar - internet tabanlı hale gelmesi şeklinde tanımlamışlardır.

Ancak bu ayırım yine de geleneksel medyayla yeni medyayı birbirinden tamamen ayrı kavramlar olarak düşünmemizi gerektirmez. Yeni iletişim teknolojilerinin geldiği noktayla birlikte geleneksel medyayı da tamamen saf dışı bırakmamış olduğundan, medya üretimi ve tüketimi bakımından hibrid bir dönemden geçtiğimizi söyleyebiliriz. Binark, bu dönemi, geleneksel ve yeni medyanın birbiriyle iç içe geçtiği ve günlük yaşamımıza gömülü hale geldiği yeni bir toplumsal ekosistem olarak tanımlamıştır (2015:10). Bu yeni ekosistemde yeni iletişim teknolojilerinden faydalanma, sadece belli bir yaş grubunun ya da kuşağın alışkanlığından ibaret değildir. Enformasyona ulaşımımızı oldukça kolaylaştırdığı için yeni iletişim teknolojilerini, yetişkinlerin de günlük yaşamlarına alışkanlığın ötesinde bir yaşam pratiği olarak dahil etmelerine neden olmuştur. Böylece, ağ teknolojilerinin yeniden yapılandığı, alanının ağ teknolojileri ile kesiştiği, insanların, eylemlerin ve teknolojinin ortasında bulunduğu “ağlaşmış kamu” meydana gelmiştir (boyd, 2014:8). Sosyal ağlar, kamuyu olduğu kadar bireyin kendini temsil ve ifade etme şeklini de değiştirmeye

başlamıştır. Goffman'ın *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (*The Presentation of the Self in Evryday Life*) adlı çalışmasında bahsettiği, bireyin benliğini, tıpkı kostümünü, sahnesini ve seyircisini seçebilen bir aktör gibi -ki bu durumda birey burada sosyal bir aktör olur- sunması durumu günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Sosyal ağların günlük yaşamımızla iç içe geçtiği günümüzde bu benlik sunumu için sosyal medya, yüz yüze iletişimin haricinde kendimizi başkalarının bizi tanımasını istediği gibi sunmamız adına yeni bir mecra oluşturmuştur. Bireyler, belli bir imajı kişisel sayfalarından oluşturdukları ve diğer bireylerle etkileşime girdiklerinde yaptıkları paylaşımlar yoluyla oluştururlar. Fikirlerini, ilgi alanlarını ve yaptıkları aktivitelerle sosyal medya üzerinden oluşturdukları benliği, bireyi takip edenlerin birey hakkında yeni anlamlar oluşturmasını sağlar. Hood'a göre de bireyin benliğinin inşası bakımından sosyal ağlar etkin rol oynamaktadır (2014). Meyrowitz, elektronik iletişimle birlikte artık fiziksel mekan aşıldığından sosyal durum ve kimliklerin yeniden biçimlendiğini ifade eder, fiziksel alan toplumsal alan birbirinden ayrılmıştır (1985:117). Sundén'in de *Material Virtualities* adlı kitabında belirttiği gibi bireyler sosyal ağlarda yazı yoluyla vücut bulurlar (2003:3). Bireylerin başarılarını, çeşitli konular hakkındaki düşüncelerini ve günlük hayatlarına dair detayları paylaştıkça, insanın kendi eğilimleriyle daha çok ilgilendiği hatta sosyal ağlarda bireylerin yarattığı profillerin narsizmi de içerdiğine dair bir görüş de mevcuttur (Buffardi & Campbell, 2008).

Çevrimiçi ve çevrimdışı olmanın sınırlarının yer değiştirdiği, aralarındaki sınırların da erimeye başladığı bu çağda, artık birey mobilken de ağda olma arzusu içerisinde (Hinton & Hjorth, 2013). Birey, bu ağlaşmış kamu içerisinde düşüncelerini paylaşıp başkaları tarafından onaylanıp, beğenilip kabul görerek benliğini sağlamlaştırır, bunu sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirmesi de bireyin 5yaşamında önemli bir yer etmiştir

(Toprak vd.,2009). Eraslan ve Eser'e göre yeni medyanın sosyal ağlar bağlamında geleneksel medyada olmayan sınırsız iletişim ile dört karakteristik özelliğe sahiptir:

1. Kullanıcı tarafından oluşturulan içerik: Bireyin kendi önemsedığı konular ya da ilgi alanları hakkında duygu ve düşüncelerini serbest bir şekilde aktarabildiği bir ortam sunar. Herhangi bir editoryal süreçten ya da sansürden geçmeden paylaşım yapabilme özgürlüğüne sahiptir. Bu özellik, ileride ele alınacağı üzere, hak ve özgürlükler bağlamında gerek demokratik sistemin yeterince sağlam temellere oturmadığı ülkelerde hükümetlerin aldığı kararlarla sınırlanabilmekte gerekse sosyal ağların kendileri tarafından belli etik kurallara tabi tutulabilmekte ve moderasyondan geçebilmektedir.

2. Topluluklar: Ortak ilgi alanları ve düşüncelere sahip bireylerin ya da kurumların sosyal ağlar üzerinden topluluklar oluşturabilme özelliği, mekanın ötesinde bir örgütlenmenin gerçekleşebilmesi sosyal medyanın sınırsız iletişiminin önemli bir parçasıdır.

3. Hızlı yayılım: Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte web tabanlı hizmetlerin servis ağının geliştirilmesi bilginin hızlı ve gerçek zamanlı olarak yayılmasına olanak sağlar, bu da ilk özellikteki serbest ve sansürsüz paylaşım sayesinde metin, fotoğraf, video içerikli mesajların anında geniş kitlelere iletilebilmesi anlamına gelir. Bu noktada da yine ileride ele alınacağı üzere paylaşılan bilginin doğrulanma süreçleri kritik rol oynamaktadır.

4. Açık, çift taraflı diyalog: Paylaşılan içerik bireyin tercihiyle göre halka açık ya da kendisini takip edenlere görünür hale gelebilir, içerik, yorumlanmaya açık hale gelir ve tarafların istediği yönde sınırsız etkileşim

gerçekleşebilir. Bireylerin dijital ortamda sosyalleşmesi, yeni gruplar ya da arkadaşlıklar edinmesi de bu şekilde gerçekleşmiş olur.

I.1.9. Yeni Medya, Dijitalleşme ve Yöndeşme

Castells, kitle iletişim araçlarının, cep telefonlarının yaygınlaşmaya başladığı 1990'lı yılların ikinci yarısı itibariyle yarattıkları iletişim kültürünün, alıcıların pasif görüldüğü ve kitle iletişim araçlarının (özellikle televizyonun) yalnızca haz amaçlı olduğu düşüncesini (Postman, 1985:87) değiştirdiğini ifade eder ve iletişimin, yeni anlamıyla, bilgi alışverişiyle anlam paylaşım süreci olduğunu vurgular. Özellikle de dijital çağda iletişimin geçirdiği dönüşüm, artık kamusal alanda kişilerarası olmaktan çıkmış, küresel ve yerel anlamda da dönüşümü sürdürerek toplumsal hayatın bütün alanlarına yayılmıştır. Castells, insanların kendi aralarında, kendileriyle doğa arasında ve yeni medyayla oluşturduğu ağların öne çıktığını savunur. Bu ağlar, tıpkı insan vücudundaki nöral ağların uzantısı gibidir ve bu yaklaşımıyla McLuhan'ın medyanın ve teknolojinin insanın kendi gücüyle yapamadığını yaptığı ve bu bakımdan biyolojik uzuvlarının uzantısı olan bir yeniden yapılanma modeli olduğunu belirttiği (McLuhan, 2001:145) görüşle benzerlikler içerir (Castells, 2013: 20-21). Ancak Castells, McLuhan'dan farklı olarak, bahsedilen paylaşım sürecinin sadece insanın kendi oluşturduğu ağlardan ibaret olmadığını ifade eder; ona göre küresel finans ve çoklu medya ağlarının, siyasal ağların, hatta küresel suç ağının, bilim ve teknolojinin, bilginin üretimi, yönetimi ve uygulanmasına karar veren küresel ağ da olmak üzere birbiriyle

kaynaşmaksızın birbirine bağılı bulunan bir ağlar topluluğı söz konusudur. Dijital dilin evrenselliğı ve ağ oluşturmaya yönelik mantığı bu ağlar arasında sağlanan iletişimin küresel boyutta olmasına ortam hazırlamıştır (Castells, 2005:49).

İletişimin gücü ne kadar iktidarın gücünü yansıtıyorsa, internet ağlarının gücü de internetin özerkliğini yansıtır ve Castells’e göre yeni toplumsal hareketlerde isyan ve umut duyguları bu ağlar üzerinden yayılır.

Her ne kadar Castells’e göre bilgi ve enformasyon teknolojileriyle toplumun bir “enformasyon toplumu”na evriliyor olsa da ekonomik bağlamda bu ağları üretenler kadar bu üretici güçlerin birbirleriyle kurduğı ilişkiler ve üretim ilişkilerinin etkileşimi de göz önünde bulundurulmalıdır. Marx’ın sözünü ettiğı *Produktion weise*, olarak bahsettiğı üretim ilişkileri, sadece üretici güçlerin değışmesiyle değıl bu değışimin arkasında süregiden sömürü ilişkileri de ele alınmalıdır. Toplumun enformasyon toplumu olarak ona yüceltici bir anlam atfedilmesi, sömürü ilişkileri gerçeğini örtmektedir (Fuchs, 2015: 215-216). Ayrıca üretim ve dolaşım süreçlerinin dijitalleşmesinin yanında yöndeşmenin, emeğı de dijitalleştirdiğini -cep telefonu ya da bilgisayarlarda kullanılan maddeleri madenden çıkaran işçiden, yazılım geliştiriciye ve sosyal medya kullanıcılara kadar hepsinin emeğı de “dijital emek” içerisinde yer alır (Fuchs, 2015:22)- daha fazla enformasyon işleme, depolama ve iletme, emeğin nitelik anlamında da dijital emeğin işlediğı süreçler haline gelmiştir (Kıyan, 2015:43).

Yeni medyanın ortaya çıkışında ve gelişmesinde yöndeşmenin önemi de büyüktür. 1983’te *Tecnologies of Freedom* adlı kitabında Ithiel de Sola Pool, ilk kez “yöndeşme” kavramını kullanarak, yöndeşmenin noktadan noktaya olan iletişim anlayışını tamamen değıştirdiğini ve artık tellerin, kabloların ve hava dalgalarının daha önce yalnızca tek hizmet taşıırken, aynı hizmeti birden fazla yolla iletmenin mümkün hale geldiğini ifade

eder (de Sola Pool'dan akt. Jenkins, 2006:10). Negroponte'nin "atomların baytlara dönüşmesi" kavramı da bu noktada anlam kazanmıştır (1995). Ancak Negroponte'nin geleneksel medyayı tamamıyla pasif, yeni medyayı da interaktif olarak ayırması, geleneksel medyanın pazarını ve tüketicisini yeni medya üzerinden de yaratmasıyla kurduğu etkileşim nedeniyle keskinliğini yitirmiştir. Her ne kadar Negroponte, 1998 yılında köşe yazarı olduğu *Wired* dergisindeki veda yazısında "dijital devrimin sona erdiğini" belirtip bu konuda yanılmış olsa da dijital çağda yaşadığımızı ilk ifade edenler arasında yer almıştır.

Günümüzde satın aldığımız cep telefonu, artık yalnızca birilerini aramaya ya da yazılı mesaj iletmeye yarayan bir araç olmaktan çıkmıştır. Akıllı cep telefonu teknolojisiyle metin iletiminin ötesinde fotoğraf ya da video çekip bunların basit birkaç işlem sonrasında hızla yayınlama, internete bağlanarak haber okuma ya da oyun oynama gibi pek çok işlev tek cihazla mümkün olmuştur. Bu saydığımız özellikler sadece teknolojik bir değişimi ifade ediyor gibi görünse de durum bunun ötesindedir, Yöndeşme, teknolojinin vardığı bir sonuç noktasından çok, bir sürecin ifadesidir. Çünkü yöndeşme, gelişen teknolojiye beslense de medya araçlarının daha sofistike hale gelmesiyle ilgili değildir. Daha çok, bireylerin beyinlerinin içinde ve diğer bireylerle girdiği etkileşimle gerçekleşir ve anlam kazanır. Mevcut teknolojiler, endüstriler, pazarlar, türler ve izleyiciler arasındaki ilişkiyi başkalaştırır. Dolayısıyla bu süreçle bizim medyayı tüketme şeklimiz de değişikliğe uğrar. Medya açısından düşündüğümüzde yöndeşme, medya endüstrilerinin yönettiği ve medya tüketicilerinin haber ve eğlence içeriklerini alımlama mantığını değiştirir. Yöndeşme hem medyanın üretim şeklini hem de onun tüketim biçimini değiştirmeyi içinde barındırır (Jenkins, 2006:16). Fagerjord, Negroponte'nin dijital devrimin bittiği konusunda yanıldığını vurgularken, bitecek olanın aslında yöndeşme olacağını savunur. Yöndeşme süreci, herkesin yalnızca tek bir ağ üzerinden ya da bir tek bilgisayarla her şeyi yapabilmeye

başladığı an son bulacaktır. Ancak yine kendisine göre bu mantiken gerçekleşebilecek bir durumken, pratikte o kadar arzulanan ya da olası bir sonuç değildir. Zaten yöndeşme, henüz karmaşıklığıyla ya da aykırılıklarıyla başa çıkabileceğimiz durumda değildir ve artık Jenkins'in de sonrasında itiraf ettiği gibi bütün medyaların bir araya gelişi şeklindeki mekanikle açıklanabilmenin ötesine geçmiştir (Fagerjord, 2009).

Althusser, var olan toplumsal düzenin sürdürülmesinde, devletin toplumu yönlendirdiği ideolojik pratiğin vazgeçilmez parçalarından biri olarak basın-yayın organlarını gösterir (2003, s.169). Medyanın en önemli işlevi, hakim ideolojiyi, önceden belirlenmiş hedef kitleye tek merkezden yaymaktır. İçerik ve haber değeri, toplumda mevcut istekleri ifade etmeye değil, yapay ihtiyaçlar üreterek yapay bir gündem yaratmaktır (Yüksek, 2015, s. 57). Bu şekilde anaakım medya, tek merkezden bilgi yaydığı için bilginin tarafsızlığı, ve hiyerarşik ticari yapılanması nedeniyle ise bilginin bağımsızlığı tartışmalı boyuta ulaşmaktadır. Medyayı tüketim şeklimizde yaşanan değişiklik, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ve anaakım medyada haberlerin sokakta olan biteni objektif yansıtmaması, yeni enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve internetin kullanıcı tarafından üretilen içeriklerin internete yüklenerek yayılabilme özelliği kazanması ile beklentileri ve talepleri karşılanmayan kullanıcı, kendi kamusal alanını üretmeye başlamıştır. Böylece sadece haber içeriği anlamında değil, altkültürün ve alternatif olanın daha geniş kitlelere aktarılabilmesi de yeni enformasyon teknolojilerindeki gelişmenin önemli bir sonucudur.

I.1.10. Sosyal Ağlar, Facebook ve Twitter

Web 2.0'ın yaygınlaşmasıyla önce bireyler belli ilgi alanlarına göre hem kişisel paylaşım yapabilmek hem de bilgi aktarabilmek için kendi blog sayfalarını açarak kendi içeriklerini oluşturmaya başlamışlardır. Daha sonra kişisel bilgilerin yer aldığı profil sayfaları yerini sosyal ağlara bırakmaya başlamıştır. Sosyal ağlar, Kaplan ve Haenlein'a göre "Web 2.0 üzerinde evrimleşen, teknolojik ve ideolojik içeriklerin ve kullanıcının oluşturduğu içeriğin üretilmesine olanak veren ve sürekli geliştirilmesine izin verilen uygulamalardır (Kaplan ve Haenlein, 2010:61). Dar anlamda sosyal ağları, "internetin gelişmesiyle birlikte bireylerin başka bireylerle sanal uzamda bulunduğu web tabanlı hizmetler" olarak tanımlayabiliriz. Boyd ve Ellison, ise bu tanımlı şu şekilde genişletmiştir: Sosyal paylaşım sitelerini şöyle tanımlar: "Bireylerin, kaydolduğu siteye bağlı olarak, halka açık/yarı-halka açık bir profil yarattığı, bağlantılı olduğu, paylaşımda bulunduğu insanlardan bir liste meydana getirdiği ve bu listedeki bağlantılarının ne yaptıklarını izlediği ağ tabanlı hizmetlerdir" (boyd & Ellison, 2008:211). Borges'a göre sosyal ağlar, ilgi alanlarına göre insanların bir araya gelerek interaktif şekilde iletişim kurduğu, web tabanlı yapılardır. Sosyal ağlar, bilgi paylaşma ve iletişim konusunda yeni ve güçlü yollar yaratmıştır (Borges, 2009:47). Solis ve Breakenridge, sosyal medyayı, yazarların bireylerle iletişim kurduğu, insanların okuma bilgi toplama ve ayıklama süreçlerine katıldığı, tek yönlü yayıncılıktan herkesten-herkese modeline geçişin yaşandığı ve içeriğin demokratikleştiği bir ortam olarak

tanımlar (Solis ve Breakenridge, 2009:xvii). Safko ve Brake ise sosyal medyayı bilgi ve fikir paylaşmak için karşılıklı konuşmaya dayalı medyayı kullanarak internet ortamında toplanan insan topluluklarının aktiviteleri, yaşam pratikleri ve davranışları olarak tanımlar (Safko ve Brake, 2009:6).

Michael Fruchter, sosyal medyanın özelliklerini “5C” adı altında sıralar:

1. Conversation (Sohbet, iletişim): Sosyal medyanın ayırt edici özelliği olan iletişim, etkileşim yoluyla gerçekleşir. Ortak ilgi alanları olan insan topluluklarının paylaşımda bulunmaları gerekir. Paylaşım sizin sosyal medyadaki kimliğinizi, görünürlüğünüzü arttıran eylemlerden biridir.

2. Yorumlamak (Commenting): Başka bireylerin ya da kurumların, firmaların yaptığı paylaşımları yorumlamaktır. Yorumlama yaptığınız zaman sosyal medya çevrenizin genişlemesini sağlamaktadır.

3. Topluluk (Community): Çeşitli konularda paylaşımlarda bulunan insanların ve bu paylaşımları yorumlayanların bir araya gelmesiyle oluşan topluluklar, sosyal medyayı sosyal yapan özelliktir.

4. İşbirliği (Collaboration): Bu topluluklar içinde yer alanların birbiriyle uyumlu olması ve işbirliği içinde olması o topluluğun devamlılığını sağlar.

5. Katkı (Contribution): Yapılan paylaşımlar için vakit ayırmak ve içerik oluşturmak için verilen emek, bizim sosyal medyadaki varlığımızı ve güncelliğimizi belirler. (Fruchter, 2009).

Lietsala ve Sirkkunen ise sosyal medyayı oluşturan 5 ana karakteristik özellikten şu şekilde bahseder:

1. İçeriğin paylaşılabilmesi için bir alan mevcuttur.

2. Bu alandaki katılımcılar, içeriğin büyük bir kısmını ya da tamamını kendileri oluşturur, paylaşır ve değerlendirir.
3. Sosyal etkileşime dayalıdır.
4. Her içeriğin dış bağlantılara iletilebilecek şekilde bir URL bağlantısı bulunur.
5. Sitenin aktif biçimde katılım sağlayan bütün üyelerinin, başka insanlarla, içerikle, platformla ya da olası uygulamalarla bağlantısı olan, kendilerine ait birer profil sayfası bulunur (Lietsala ve Sirkkunen, 2008).

Web 2.0'ın üzerine kurulan ve sayısı günümüzde oldukça fazla olan ve artmaya devam eden sosyal ağların -SixDegrees (1997), Blogger (1999), Wikipedia (2000), Friendster (2002), LinkedIn (2002), MySpace (2002), Facebook (2004), YouTube (2005), Twitter (2006), Tumblr (2008), Foursquare/Swarm (2009/2014)- içinde en yaygın iki tanesi Facebook ve Twitter'dır.

2005 yılına geldiğimizde de bu kez video paylaşım sitesi olan YouTube web 2.0'daki yerini almıştır. Bireyler ya da kurumlar, açtıkları hesaplarla YouTube'a video yükleyerek bloglarda ve daha sonra diğer ağlarda paylaşabilmeye başlamışlardır. Yüklenen videoların içeriği kullanıcıya bağlı olarak özel ya da halka açık paylaşılabilir. Çeşitli ilgi alanlarından politikaya, kurumsal şirketlerin tanıtım ve kampanyalarında hatta viral pazarlamalarından, haber kanallarının haber videolarına, bireylerin kendi ürettikleri kısa filmlerden, müzik kliplerine, parodilere, protestolardan görüntülere, video günlüklere (*vlog* ya da *video blog*) kadar önceden tahmin edilemeyen içeriklerin bulunduğu geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. YouTube, günümüzde adeta bir video kütüphanesine dönüşmüştür. YouTube, aynı zamanda yeni medyanın yöndeşme (*convergence*) boyutunun bir adım ötesi olan, yazı, resim, video gibi farklı parçaları bir araya getirerek (hatta onları tek bir platformda yöndeştirerek) yeni bir şey yaratma olarak da tanımlanabilecek ve sonsuz kombinasyonlar

yaratılarak oluşan *remix* kültürünün de icra edildiği platform olarak düşünülmektedir (Fagerjord, 2009).

Sosyal ağların içinde dikkat çekenlerden biri de 2009 yılında internet kullanıcılarına sunulan Foursquare uygulamasıdır. Kişinin bulunduğu konuma göre yakınındaki mekan nerileri görüntülenebilmektedir. Kullanıcılar ayrıca restaurant, şehirde görülmesi gerekenler yerler ya da gece hayatı vb. için mekan araması yapabilmektedir. Görüntülenen mekanlarla ilgili bilinmesi gerekenler ya da orada bulunup “check-in” yapan diğer kullanıcıların yorumları da incelenebilmektedir. 2013 Aralık ayı itibariyle Foursquare’in kullanıcı sayısı 45 milyona ulaşmıştır. 2014 yılının Ağustos ayına kadar Foursquare üzerinden kullanıcıların arkadaş listesindekiler birbirleriyle konum paylaşabilmekteydi. Foursquare son şeklinde bu ve check-in özelliği, yan uygulaması olan Swarm’a taşımıştır. Foursquare’in son hali daha çok bir interaktif şehir rehberi gibidir.

Facebook, Mark Zuckerberg ve arkadaşlarının, 2004 yılında niversite içerisinde bireylerin birbirlerini bulması için geliştirdiği bir sosyal paylaşım ağıyken, evre üniversitelerin katılımı ve ye kabul etmeye başlamasıyla yayılmıştır. Kullanıcıların birbirlerini listelere eklediği, kendi sayfalarında kişisel bilgilerini, hobilerini paylaştığı aynı zamanda fotoğraf ekleyebildiği Facebook, 2006 yılından bu yanaysa e-posta adresi olan bütün kullanıcılara açık hale gelmiştir. 2014 yılının Haziran ayında elde edilen veriye göre Facebook’un 1 milyar 280 milyon kullanıcısı bulunmaktadır (Whittaker, 2014). Facebook’un Campaign Türkiye ile paylaştığı veriye göre Türkiye’de 2013 yılı Aralık ayı itibariyle kullanıcı sayısı 34 milyona ulaşmıştır (2014).

Geliştirildiği dönemde, dünyaya açılmasından itibaren özelliklerinin sürekli iyileştirilmesi ve yenilerinin eklenmesi Friendster, MySpace vb. sosyal paylaşım ağlarına göre Facebook’u kullanıcı sayısı bakımından ne geçirmiştir. Bunda aynı zamanda

Facebook'un yerelden çıkarak küresele açılmış olmasının ve ticari yatırımların payı büyüktür (Toprak vd., 2009:41). Facebook insanların sanal gerçeklik dışında var olan sosyal çevreleriyle, tanıdığı insanlar arasında bağlantı kurulmasını kolaylaştıran bir sosyal paylaşım ağıyken, Twitter'da bireyler arkadaş oldukları insanlar kadar, tanımadıkları farklı bireyleri de (hesapları gizli olmadığı sürece) takip edebilmekte ve Facebook'tan farklı olarak takip ettikleri kişilerin paylaştığı bütün içerikleri görüntüleyebilmektedir. Hood'a göre benlik inşası alanı olarak sosyal ağlardan Twitter'ın insanlara çekici gelmesinin iki sebebi vardır: Birincisi, beynin, diğer insanların neler yaptıklarına ve hayatlarına dair bilgilere duyduğu durdurulamayan merakı, ikincisiyse doğamız gereği başkalarının düşüncelerimizi onaylamasının sağladığı tatmindir. Bu onaylanma sonucu bizi takip edenler de paylaşımlarımızı başkalarıyla da paylaşırsa bu tatmin artar ve bizi takip eden kişi sayısı arttıkça da kendimizi önemli hissederiz (Hood, 2012: 295-296).

Bir diğer popüler sosyal paylaşım sitesi olan Twitter da 2006 yılında Jack Dorsey ve arkadaşları Evan Williams ile Biz Stone tarafından kurulup dünyaya açılmıştır. 2013 yılında halka arz edilerek borsaya katılan Twitter'ın kullanıcı sayısının artış hızı, borsadaki diğer sosyal ağlara göre daha düşüktür (Sanlav, 2014:66). 2015 Eylül ayında Twitter'ın kendi sitesinden verdiği bilgilere göre aylık aktif kullanıcı sayısı 320 milyondur. Sosyal medya ölçümleme firması Somera'nın 2014 yılında yayınladığı rapora göre Türkiye'de 11,5 milyon kullanıcının 5,6 milyonu aktif olarak Twitter'da bulunmaktadır. Facebook'taki “arkadaş olma/ekleme” (*add friend*) teriminin yerini Twitter'da “takip etme/izleme” (*follow*) almıştır. Bu şekilde Facebook'taki gibi gerçek hayattaki sosyal çevremizi sanal ortamda da aynı şekilde inşa etme üzerine bir toplumsal baskı hissetmeksizin tanıdığımız ya da tanımadığımız insanları takip etmemiz mümkün hale gelmiştir. Çünkü önemli olan takip ettiğimiz kişinin “profili” değil “ne ürettiği”dir. Dorsey'e göre Twitter, sözcük anlamları

nedeniyle yapmayı amaçladıkları uygulama için uygun bir isim olmuştur. Twitter hem “kuş cıvıltısı” hem de “anlamsız bilgilerden oluşan kısa patlama” anlamına gelmektedir. Dorsey, yine de bu anlamsız bilgilerden oluşan kuş cıvıltılarının, kuşlar arasında tamamıyla anlamsız olmayabileceğini, verilen mesajın anlaşılmasının alıcıya bağlı olduğunu ifade eder (Sarno, 2009a).

Twitter, kurulduğu yıldan itibaren basit kullanımıyla kullanıcılara hem hızlı paylaşım yapabilme hem de takip ettikleri hesapları kronolojik olarak sıralaması ve yalın arayüzü sayesinde mobil cihazlardan ulaşımı, internet kalitesinin düşük olduğu yerlerde dahi görüntüleme ve paylaşım yapabilme imkanı sunmuştur. Kuruculardan Dorsey’e göre Twitter, “adres defteri” kavramına da yeni bir bakış açısı getirmiş, kullanıcının bulunduğu yerdeki belli bir menzilde hangi konuların ön planda olduğunu ya da kendi arkadaş çevresinde nelerin olup bittiğini hızlı bir şekilde öğrenmesi kolaylaştırmıştır (Sarno, 2009b). Twitter’ın geliştirilirken, kişiye özel, bağımsız ve kamusal enformasyonun hızlı ve sürekli bir şekilde paylaşılabilmesini sağlayacak bir uygulama olması amaçlanmıştır (Rogers, 2016:11).

Twitter’ın durum güncellemesinde 140 karakter sınırı bulunmaktadır. Bu yüzden Twitter sosyal ağların içinde “mikroblog” olarak da değerlendirilebilmektedir. Java, Song, Finin ve Tseng’e göre mikroblog, klasik anlamda blog yazmanın ötesinde, iletişim ihtiyacını hızlı bir şekilde karşılamaktadır. Böylece mikrobloglar sayesinde, verilen mesajların içeriğine harcanan zaman ve düşünceye yapılan yatırım azalmıştır. Öte yandan klasik blog yazarlığında blog yazarı bir güncellemeyi birkaç günde bir yaparken, mikroblog yazarı için aynı gün içerisinde birden fazla durum güncellemesi yapması söz konusu olmaktadır (Java vd., 2007:56).

Twitter üzerine yapılan çalışmalar ve tespitler, tweetlerin içeriklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Erken dönem araştırmalar daha çok tweetleri karakterize etmek ve türlerini belirlemeye yoğunlaşmıştır. Twitter'ın çevrimiçi sohbet ortamları ya da forumların incelendiği şekilde incelenmemesi önemlidir (Gillespie, 2010; Wittel, 2001).

Wittel'e göre iletişimin temel amacı, insanların sosyal çevrelerini inşa etmeleri ve yeniden yapılandırmaları olduğu için birey, sosyal çevresinde yer alan kişileri "tutarlı bir şekilde yenilemeye, canlandırmaya ve varolan kişilerle irtibatına yeniden değer biçmeye" çalışır (Wittel, 2001:66). Reichelt, Twitter'ın dijital ortam samimiyeti yarattığını ve bireylerin birbirleri arasındaki yakınlığın bu şekilde korunduğunu öne sürer (Reichelt, 2007). Miller, Bronislaw Malinowski'nin ilişki işlevi üzerine yaptığı çalışmada bahsettiği, amaçsız, zaten bariz olan bir konu hakkında yapılan yorumlar gibi, bireyin çevresiyle ilişki kurarken kullandığı dil ve seçtiği derinliksiz dile gönderme yaparak, Twitter'ın diyalog ya da bilgi alışverişinin ön planda tutularak incelenmesinin mümkün olmadığını dile getirir (Malinowski, 1923). Miller'a göre önemli olan içerik değil kişinin bağlı ve irtibatta kalmasıdır (Miller, 2008:395). Pazarlama firması olan Pear Analytics'in 2000 tweet'i analiz ederek ulaştığı bulgular, 2009 yılında BBC News'a "Twitter tweet'lerinin %40'ı 'gevezelik'ten ibarettir" manşetiyle haber olmuştur (BBC News, 2009). Öte yandan da Java ve diğerleri, Twitter'da 2007 yılında 2 aylık periyotta gönderilen 1,348,543 tweeti inceleyerek, Twitter'ın haber verme, bilgiye kaynaklık etme gibi özellikleri olsa da içeriğin büyük çoğunluğunun günlük hayatlarında yaptıkları rutin işleri ve insanların o anlık ne yaptıklarını söyledikleri "*gündelik gevezelik*"ten (*daily chatter*) oluştuğunu ifade etmişlerdir (Java vd., 2007:62). Miller'a göre "içerik kral değildir" ve önemli olan içerik ve sözcüklerden çok, çevrimiçi olma, bağlı olma halinin sağlanmasıdır (Miller, 2008:397). Öte yandan Gülhan'a (2014) göre Twitter, zaman-mekan ilişkisini yeniden tanımlayarak zaman-

mekan sıkışmasını dijital ortamda yeniden üreten “uçucu” bir yapıya sahiptir. Önemli olan şimdiki zamanda yapılan paylaşımlar olduğu için, bir kullanıcının yakın geçmişte dahi olsa söylediklerini görebilmek için gelişmiş arama özelliğinden faydalanmak gerekebilmektedir. Araştırmaların genellikle Twitter’ın günlük hayat üzerine anlık “anlamsız” patlamalar olarak yorumlanması ve tweetlerin arşiv isteğinde bulunmaksızın ancak belli bir geçmiş tarihe kadar görüntülenebilmesi uygulamanın “sığ medya” olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Rogers, 2016:15). Kronolojik bakımdan ters ilerlemesi, neyin popüler ve güncel olduğunu gösteren, “yeme içme tweetleri”nden oluşan, “kullanıcıların herkese görünür şekilde mesajlarından oluşan bir akış” söz konusudur (Naaman vd., 2010:190).

Ancak Twitter’da zamanla yapılan geliştirmeler ve özellikle yeni toplumsal hareketlerle birlikte gelen, anında haber verebilmeye elverişli yapısı ve ana akım medyanın sokakta olup bitenleri yansıtmada konusunda yetersiz kalması üzerine yoğun kullanımı nedeniyle bu konudaki araştırmaların yönünü değiştirmeye başlamıştır. Twitter’ın Kasım 2009 itibariyle, durum güncelleme çubuğunda yazan “*Ne yapıyorsun?*” (*What are you doing?*) mesajının yerini “*Neler oluyor?*” (*What’s happening?*) almıştır. Aslında tek başına bu örnek bile Twitter’ın geçirdiği dönüşümü özetleyebilmektedir. Twitter’ın %80’inin “*Benim Hakkımda Her Şeyci*” (*Meformers*) hesaplardan ibaret olduğunu söyleyen çalışmanın aksine (Naaman vd., 2010:4) dilbilimci David Crystal’a göre Twitter, yalnızca kendinden haber veren ve etkileşimden izole edilmiş tweetlerden ibaret olmaktan çıkmış ve haber bildirimine ağırlık veren bir kullanıcı kitlesine sahip olmuştur (Tate, 2009). 2015 yılında Twitter, canlı yayın yapılabilen yan uygulaması Periscope’u kullanıcılara sunmuştur. Kurucularından Kayvon Bakhpour, Gezi Olayları olduğu sürece İstanbul’dayken bilgileri Twitter’dan okuyabildiğini, ancak göremediğini fark etmesi üzerine bu uygulamayı geliştirmeye karar vermiştir (Shontell, 2015). Özellikle ana akım medyanın haber

kanallarının önceliği olan gelişmeleri haber akışına taşımadığı durumlarda canlı yayın uygulamaları haberin anında izlenebilmesi, canlı yayının sonlandırıldıktan sonra da izlenebilir olması, sansüre uğramaması ve bilginin yayılması bakımından önemlidir.

Twitter'ın bu özellikleri ve hızlı paylaşım yapılabilme özelliğiyle pek çok aktivist eylemde örgütlenme amaçlı olarak kullanılmaktadır. Twitter'ın haber odaklı olma ve toplumsal hareketlerde daha çok tercih edilmesi tesadüfi değildir. Küresel çapta gerçekleşen toplumsal olaylarda haber paylaşımı odaklı olarak kullanılmaya elverişli yapısı, Twitter yetkililerinin pek çok iş ve gelir modeli denemesi yoluyla gerçekleşmiştir (van Dijck, 2013). Kullanıcılar aynı zamanda *hashtag* denen etiketleri kullanarak, etiketlerin başına “#” işareti ekleyerek belli konuları kategorize etmektedir. Böylelikle kullanıcının ilgi alanına ya da yeni gerçekleşen bir olayla ilgili etiketi aradığında, o etiket altında paylaşılan tweet'leri görüntüleyebilmektedirler. Eğer bir etikette paylaşılan tweet sayısı artarsa ve güncel olarak sürekli bu etiket üzerinden paylaşım yapılırsa da ilk on etiketin arasına girmektedir.

Twitter'ın kullanıcı sayısı Facebook'a göre oldukça azdır; fakat buna rağmen toplumsal olaylarda örgütlenme yoluna gidildiğinde Facebook yerine Twitter tercih edilmiştir. Çünkü Facebook, Twitter'a göre daha detaylı ve karmaşık bir arayüze sahiptir. Üye olmak için gerçek ad kullanmak zorunda olmak (en azından takma isimle üye olduktan belli bir süre sonra da üyeye hesabının askıya alınacağına dair bilgi verilmektedir) muhalif eylemde gizliliği tehlikeye atacağından tercih edilmemektedir. Twitter'da ise herhangi bir rumuz kullanılarak üye olunabilmektedir. Yapılan paylaşımlar basit bir şekilde bir haber akışı listesi şeklinde görülebildiği için (Facebook'ta bu arayüz daha çok bir koleksiyon defteri gibidir) paylaşımlar beğenilebilmekte ve eğer kullanıcının profili halka açık bir profilse takipçileri tarafından beğenilmekle kalmayıp retweet (yeniden tweetlemek olarak çevrilebilir) yoluyla olduğu gibi paylaşılabilir. Twitter'da kullanıcının takipçi sayısı ne kadar

çoksa paylaşımlar diğer takipçiler tarafından o kadar çok kez ve hızlı görüntülenebilmekte ve onlar da bu tweet'i paylaşabilmektedir. Böylelikle yayılması gereken bir bilgi aynı anda pek çok kullanıcıya ulaşabilmektedir. Ülkemizde protesto gösterileri haricinde örneğin kan nakli gereken hastalar için hızlı bir şekilde çağrı yapılarak mesajlar yayılabilmektedir.

Ancak yine de Twitter'ın bu özellikleriyle “devrim yarattığı” düşüncesine karşı çıkan ve hatta Web kullanımının özgürlük getirmediğine dair görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşler içinde en çok bilinenlerden Türkçe'ye *Ağ Yanılgısı* olarak çevrilen *The Net Delusion* çalışmasıyla bilinen Evgeny Morozov'dur. Morozov (2011), yeni medyadan özellikle Twitter'a yoğunlaşarak, demokratik düzenin yeterince oturmadığı ülkelerde ya da otoriter hükümetlerin yönetiminde olduğu ülkelerde -Twitter'ı yalnızca muhalif kesimin değil devletin ve hükümetin de kullanacağı önemli bir aygıt olarak görmektedir. Yurttaşları bu şekilde gözetim altında tutarak kendi eğittikleri twitter kullanıcıları, bot hesaplar ve blog yazarları yoluyla kontrolünü sürekli kılmaktadır. Twitter'ın özgürlük getirdiği düşüncesine “siber-ütopyacılık” diyerek karşı çıkan Morozov, bu özgürlüğün tamamıyla var olabilmesi için hükümetlerin internet hakkında hiçbir şey bilmiyor olması ve dijital dünyada kendi varlığının da bulunmaması gerekir. Oysa hükümetler -ilerde de belirtileceği üzere- internet filtrelemesi konusunda uzmanlaşmıştır, böylece herhangi bir olay yaşandığında istenmeyen görüntülerin ve bilgilerin internet üzerinden yayılmasını engelleyebilir, siteleri bloke edebilir hale gelmiştir.

Yeni Medya ve Toplumsal Hareketler İlişkisi

Yeni medyanın yarattığı dijital alan, yalnızca ortak ilgi alanlarına sahip bireylerin ya da grupların var olduğu bir alan olmasının yanı sıra, bu bireylerin ya da grupların savundukdukları ya da tepki gösterdikleri konularda da kendilerini diledikleri gibi ifade etmeleri için olanak yaratmaktadır (İnceoğlu ve Çoban, 2015:13).

Mısır Devrimi sırasında aktivistlerden birinin Twitter hesabından yazdığı mesaj aslında sosyal ağların yeni toplumsal hareketlerdeki tetikleyici işlevini özetlemektedir: “Facebook’u protestoları planlamak için, Twitter’ı koordine etmek ve YouTube’u da bunu dünyaya anlatmak için kullanıyoruz” (Howard, 2011). Sosyal ağların toplumsal hareketlerde organize olma, haberleşme ve hareketin küresel olarak duyurulmasında önemli bir rolü olmuştur. BBC habercisi Paul Mason, *Why It’s Still Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions* adlı kitabında 2000’li yıllarda aktivistlerin sosyal ağları kullanma şekillerini şöyle açıklar:

Güçlü fakat esnek bağlantıların kurulabilmesi için açık ya da gizli grupları oluşturmak için Facebook, Twitter gerçek zamanlı örgütlenme ve anaakım medyanın hantal işleyen “haber toplama” süreçlerini atlatarak gerçek zamanlı haber dağılımı için kullanılıyor. YouTube ve Twitter bağlantılı -YFrog, Flickr ve Twitpic gibi- fotoğraf siteleri de iddiaların anında belgelenebilmesi için görsel kanıtlar sunabilmek için kullanılmakta. bit. Ly gibi bağlantı adresi kısaltıcılarıysa Twitter üzerinden kilit noktası olabilecek birtakım makalelerin yayılımını sağlamak için kullanılıyor (Mason, 2010:75).

Sosyal ağlar, aktivistler için özellikle belli bir gruba dahil olmayan ve belli bir disiplini olmayan gruplar için zaman kazandırmakta ve koordinasyonun maliyetini azaltmaktadır ve böylece bilgi geleneksel yöntemlerden daha hızlı yayılmaktadır (Shirky, 2011:5). Bu bilgi akışı sonucunda sosyal ağlar üzerinden ortak bir farkındalık duygusu üretilmiş olur (Çoban, 2014:14). Farkındalık duygusunun ortak olması seferberliği de beraberinde getirmektedir. Grup yaratmak, grup olmak, gruplaşmak sosyal ağlarla birlikte “gülünç derecede” kolay hale gelmiştir (Paquet, 2002). Bu açıdan düşündüğümüzde yeni toplumsal hareketlerde önemli bir rolü olan Twitter’da sağlanan seferberlik hem sosyal ağlar

üzerinden bireylerin birbiriyle olan dayanışmasını güçlendirmekte hem de yayılan bilgilerden sokaktaki eylemci de faydalanmaktadır. Twitter bu noktada sokakla ağların arasında bir köprü işlevi görmüştür. Gerbaudo'nun deyişiyle “fiziksel işgalcilerle İnternet işgalcileri arasındaki dayanışma korunmuştur” (Gerbaudo, 2012:124). Medyanın toplumsal hareketlerde önemi büyüktür. Hareketin devamlılığını, katılımcıların artmasını ve mobilize olabilmesi medya kanalının kullanımına bağlıdır. Yine de aktivistlerin sosyal ağları alternatif medya şeklinde kullanıyor olması, düzenledikleri protestoların büyüyerek bir toplumsal harekete dönüşmesiyle hareketin sosyal ağlardan ibaret olduğu algısını yaratmamalıdır. Barrons'ın söylediği gibi, koordinasyonunu ve bireyler arasında haberleşmede araç olarak kullanılan sosyal ağlar, tek başlarına bir diktatörün devrilmesini sağlamaz (Barrons, 2012: 57-58).

Hardt ve Negri'ye göre sosyal medyayla olan ilişkimiz değişim göstermiştir. Önce teklikler olarak bir araya geliriz ve ağlarda serbest mobil olma özelliğini kazanırız. Daha sonra böcekler gibi akın ederiz, doluşuruz, yeni yollar keşfederek onları takip ederiz ve bu yeni yollarda bir araya geliriz ve ortaya topluluk olarak bir şey çıkarmış oluruz. Eskiden tek bir merkezde toplanırken yavaş yavaş merkezsizleşmiş tekliklerin oluşturduğu, yatay örgütlenmiş bir çokluk haline geliriz. Hardt ve Negri'ye göre sosyal medyayı kullanmak bu yüzden uygundur, yeni örgütlenme yapımızla uyum sağlayabilecek bir araçtır. Ve sosyal ağlar bize kendimizi üretme fırsatı sunar. Bunu kullanarak yeni doğrular yaratırız ve kendimizi ortak bir dilin olduğu bir dünyaya açmış oluruz. Bu dil, ortak bir yaratıcılığı da beraberinde getirir. Occupy Wall Street eylemlerindeki %99 ve %1'in içerdiği eşitsizlik mesajı gibi. yaratılan bu yeni gerçek yeni siyasi etkiler de yarratır ve bizi birbirimize bağlamış olur. Bu bağlanmışlık hali de yeni gerçeği içinde barındırır. Sağlanan böylesi bir iletişimin sürmesi ve ağlara katılmış olması, bireyin kendi kendine öğrenme sürecini

deneyimlemesi, bilginin yaratılma süreci aynı zamanda bir karargah ihtiyacını da doğurur (Hardt ve Negri, 2012:28).

Eraslan ve Eser'e göre sosyal medyanın bileşenleri üç basamaklı bir süreçten oluşmaktadır: İlki, sosyal medya kullanımında sanal ortam kimliğimizi var eden paylaşım aşaması yani *içerik üretimidir*. İçerik üretimiyle sosyal medyaya *katılımı* gerçekleştirmiş oluruz. İkinci aşama da Web 2.0'ın ayırt edici özelliği olan kolektif içerik üretimi ve içeriğin değiştirilebilir olmasıyla ilgilidir.

I.1.11. Sosyal Ağlar ve Kamusal Alan

Sosyal ağların, kişisel durum güncellemesi paylaşımları haricinde anaakım medyanın dışına çıkarak haber yayma aracı haline gelmesi, toplumsal hareketlerle yeni enformasyon teknolojilerinin kesişme noktası olmasını sağladı. Castells'in söyleyişiyle, sosyal ağlarla medyanın bilişim ve teknolojik gelişmelerle kapitalist ilişkilerle etkileşim halinde olan evrimi, sınıf çatışması ve yeni kamusal alanlar yaratması temelinde bir mücadele alanı oluşturmuştur (Çoban, 2014:9). Habermas'tan bu yana süregelen, modernizmin demokratik geleneklerini ortaya koyabilmek için başvurulan “toplumsal yaşam içerisinde kamuoyu oluşturulan kamusal alan” tanımlamaları da medyanın evrimiyle birlikte tartışmaları da gündeme getirmiştir (Habermas, 2015:95) Kamusal alanın özünü “özgür bireylerin, korunaklı bir toplumsal mekanda, siyasi ve ticari otoriteden bağışık olarak, sansüre uğramamış bilgi aracılığıyla katılımlarının kamusallaştırılması ve ortak iyinin tartışma yoluyla uzlaşma kavuşması” oluşturmaktadır (Timisi, 2002:17). Habermas'ın kamusal alanının, kaumoyunun eleştirel akıl ve mantığa dayalı rıza ile hukuk devletiyle etkileşimde olan müzakereci demokrasinin yeniden kurulduğu alan olarak vurgulanması bakımından kamusal alan tartışmalarında önem taşır. Sivil toplumu özellikle 18. yüzyıl kavramından Wood, *Sivil Toplumun Yararları ve Zararları* adlı yazısında şu şekilde tanımlamıştır:

Sivil toplum, devletten farklı fakat ne kamusal ne özel, ya da belki de ikisi birden olan, yalnızca ailenin özel alanından ve devletin kamu alanından ayrı bir dizi toplumsal etkileşimi kapsamakla kalmayan, fakat daha özgül olarak ayırdedici bir ekonomik ilişkiler ağını, pazar alanını, üretim, dağıtım ve değişim alanını da içeren ayrı bir insan ilişkileri ve etkinlik alanını temsil eder. (Wood, 1992: 2-3).

Sivil toplumun da bu tanımı üzerinden Habermas'ın kamusal alan kavramıyla birlikte düşündüğümüzde, kamusal alan sivil toplumun içerisinde ortaya çıkan özgül bir alandır (Özbek, 2015:29; Calhoun, 1993: 267-268). Ancak sivil toplum tanımını, devletin baskısına alternatif olarak yaratılan bir ortam olarak yapmak da doğru değildir. Wood'a göre

tarihte devlet iktidarına karşı devlet dışı kurumları ve ilişkileri savunduğumuzda sosyalizmin yarattığı sivil toplum baskısından da ders aldığımızı unutmamamız gerekmektedir (Wood, 1992: 4-5).

Anayasal hukuk devleti ve demokrasinin arasındaki ilişkinin en önemli unsuru olan kamusal alanı Nancy Fraser, özelliklerini Habermas'tan yola çıkarak şöyle tanımlar:

Habermasçı anlamıyla “kamusal alan” fikri, [...] yurttaşların ortak meseleleri hakkında müzakerede bulundukları [...] kurumsallaşmış bir söylemsel etkileşim alanı. Bu alan, kavramsal olarak devletten ayrı olan; ilke olarak da devlete karşı eleştirel söylemlerin üretildiği ve dolaştığı bir alan [...] aynı zamanda resmi ekonomiden de kavramsal olarak ayrı; pazar ilişkilerinin değil, söylemsel ilişkilerin alanı; satın alma ve satmak yerine, fikir mücadelesi ve müzakere için bir sahne. (Fraser, 2015: 104-105).

Habermas'ın yaptığı kamusal alan tanımlamasında tek bir sınıfın (burjuva) kamusal alanı yer almaktadır. Oysa demokrasinin çok sesli olma özelliğinin tek bir kamusal alanla gerçekleşmesi, farklılıklar ve ötekiler olmadan mümkün değildir. Fraser'a göre Habermas'ın kamusal alanı tanımlarken öteki, liberal olmayan, rakip kamusal alanları dışarıda bırakmış olması eksiklik yaratır (Fraser, 2015:109). Fraser, buna karşılık kadınların, işçilerin, farklı ırkların ve cinsel yönelimlerin oluşturduğu alternatif kamuların da önemini ifade eder. Bu alternatif kamular, birbirlerine paralel söylemsel alanları kapsayan, üyelerinin kendi kimlik, çıkar ve ihtiyaçları hakkında muhalif yorumlar formüle ettikleri fakat tam olarak *madun karşı kamular* (*subaltern counterpublics*) kavramını öne sürer (Fraser, 2015:117). Geoff Eley'e göre kamusal alan birbirinden farklı kamular arasında kültürel ve ideolojik mücadelenin ya da farklılıkların müzakeresinin gerçekleştiği ortamdır (Eley, 1990:11). Hansen ise kamusal alanlardaki bu muhalefeti üç kategoriye ayırır:

1. Toplumsal cinsiyet ve cinsellik. Özellikle de yeniden üretim, çocuk bakımı, cinsel ifade ve mahremiyet biçimlerinin sürdürülmesi üzerine sürdürülen mücadeleler.

2. Irk ve etniklik. Özellikle kamusal hakların geri çekilmesi, etnik - ırkçı şiddetin artması, ayrılıkçılık, milliyetçilik ve kimlik politikası meseleleri.

3. Kaçınılmaz bir biçimde değiştirilen ve değişen temsiliyet ve alımlama ilişkileri. [...] Elektronik tüketim medyasıyla birlikte artan küreselleşme ve sanatların federal olarak desteklenmesi ve beşeri bilimlerdeki çok kültürlülük meselesinin etrafında ulusal düzeyde süren çatışmaların izlerini taşıyor (Hansen, 2015: 143:144).

Arendt, *The Human Condition (İnsanlık Durumu)* adlı kitabında kamusal alanı “bir tek kişinin fikirlerinden ibaret olmayıp çoğunluğun fikir birliğine varmasıyla oluşan, kuramsal olmaktan öte sözlere ve eylemlere dayanan bir yer olarak tanımlar (1998:5, Dacheux, 2012: 20-21). Kluge kamusal alanları “mücadelenin savaş dışı yöntemlerle kararlaştırıldığı mekan”dır (Kluge, 1993:7). Negt ve Kluge, kamusal alan kavramının özelliklerini şu şekilde tanımlar:

Birincisi, kamusal alan, birbirinden farklı ekonomik, teknik ve politik örgütlenme safhalarına tekabül eden farklı tipte kamusalılıkların değişken bir karışımıdır. İkincisi, çoklu, çeşitli ve eşitsiz katılımcılar arasındaki söylemsel çekişmenin alanıdır. Üçüncüsü, farklı kamusalılık tipleri ve çeşitli kamular arasındaki örtüşmeler ve konjonktürler nedeniyle potansiyel olarak öngörülemeyen bir süreçtir. Dördüncüsü, soyut evrensellik idealleri yerine maddi yapılarda temellenen farklı, çeşitli kamular arasındaki tercümeyle mümkün kılan kapsayıcı bir boyut içeren bir kategoridir (Negt ve Kluge'den akt. Hansen, 2015: 162-163).

Günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin ve yeni toplumsal hareketlerin etkileşime girmesiyle kamusal alan tartışmaları da internetin kamusal alan oluşturup oluşturmadığı ve işgal hareketleriyle yaratılan alternatif, karşı kamusal alanlara odaklanmaya başlamıştır. Zizi Papacharissi'ye göre internetin sağladığı bilgiye herkes eşit ve evrensel düzeyde ulaşamadığı için kamusal alan olarak varsaymak doğru değildir (Papacharissi, 2002). Bireyler, Web 2.0 ile artık yalnızca web siteleri ve e-posta yoluyla katılımın ötesinde sosyal ağlarda anında ve sürekli olarak temsil edilme olanağı yaratmaktadır.

Rheingold ise internetin “*sanal cemaatler*” (*virtual communities*) yarattığını belirtir. Rheingold’a göre sanal cemaatler, “yeterli sayıda insanın kamusal tartışmalarını yeterli uzunlukta sürdürebildiği ve yeterli seviyede insani duyguyla internetten doğan, siber uzamda kişisel ağlar şekillendiren sosyal yığınlardır” (Rheingold, 1993:5). Rheingold’un tanımı üzerinden ilerleyen Castells de, sanal cemaatler fiziksel olarak varolmadığı için gerçekdışı olarak tanımlanmasına katılmayarak, sanal cemaatlerin farkının “fiziksel cemaatlerle aynı iletişim kalıplarını kullanmayan, kendi kendini belirleyen ve farklı bir gerçeklik üzerinden işlemesi” olduğunu belirtir (Castells, 2010:389). Wellman ve Gulia’ya göre, internet, fiziksel dünyanın kavramlarıyla değerlendirilemez, kendine ait kuralları ve dinamikleri olan bir yerdir. “İnternet, internettir” (Wellman ve Gulia, 1999:350).

Fuchs ise, sosyal medyayı eleştirel bakış açısıyla incelediği *Social Media: A Critical Introduction* adlı çalışmasında sosyal ağlardan özellikle Twitter’ın yeni bir kamusal alan olmadığını ifade eder (Fuchs, 2014:207). Fuchs, sosyal medyanın devrimlerin sebebi olmadığı gibi Castells’in aksine umudun ya da şiddetin de sebebi olamaz. Ayrıca sosyal medyanın her toplumda farklı işlediğini ve genel olarak değil, kullanıldıkları toplumlardaki olaylar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder (Fuchs, 2014:206).

I.1.12. Yeni Medya ve Katılım

Yeni iletişim teknolojileri ve internet, pek çok iletişim tarzını tek bir şebekede birleştirme özelliğine sahiptir. Her türden bütün mesajlar ortamda toplanır çünkü ortam çok kapsayıcı, çok geniş ve uyumludur ve bu özellikleri sayesinde insanlığın bütün geçmişi, deneyimi ve geleceği tek bir metinle sunulabilir hale gelmektedir. Bu şekilde sanal gerçeklik fiziksel gerçeklikten ayrı var olan bir şey olmaktan çıkar ve deneyimlenir (Castells, 1996:373). Sanal gerçeklik için yapılan bu tanımlamayı sosyal ağlar için de düşünebiliriz. Bütün ifade şekillerini kucaklayan bir yapısı olan, bir yandan da kendi dilini oluşturduğunu ve kendi hukukunu meydana getirme yolunda ilerlediğini de söylememiz mümkündür.

Eraslan ve Eser'e göre sosyal medya, post-modern dünya demokrasisinin özgürlük temalı dijital zeminidir" (Eraslan ve Eser, 2015:12).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte toplumsal hayatta yaşanan birtakım değişmelerin yanında siyasal ve ekonomik hayatın da yeniden şekillendiği bir döneme girilmiştir. Özellikle sosyal ağların yaygınlaşması günümüzde demokrasinin katılımcı boyunun artmasını sağlamıştır. Sosyal ağlar, geleneksel medyanın yaptığı gibi toplumda "söylem elitleri" -gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, akademisyenler vb.- ve "söylem düşünleri" -görece özgürlüğü ve bundan kaynaklanan gücü olan ve kamunun neleri tartışacağını belirleyen söylem elitlerinin etki alanında bulunan kesim olarak tanımlanabilir- şeklinde bir ayrım yaratmaz ve farklı kamusalıklar oluşturarak yurttaşların katılımını artırma potansiyeline sahiptir (van Dijk, 2012:22). Murdock ve Golding'e göre yurttaşlık kavramının üç yönü vardır: Sivil, siyasal ve toplumsal. İletişim hakkıysa

yurttaşların toplumsal haklarından ayrı tutulamaz. Onlara göre iletişim ve yurttaşlık arasındaki ilişki üç temel unsurdan oluşur:

Birincisi, insanlar, kendi haklarının neler olduğunu bilmek ve bu hakları etkili bir biçimde kullanmak için enformasyon ve bilgiye erişmek zorundadır. İkincisi, siyasal tercihleriyle ilgili enformasyonu yorum ve tartışmaya erişebilmeli ve eleştirilerini duyuracakları, muhalefetlerini harekete geçirebilecekleri ve alternatif eylem önerilerini gerçekleştirebilecekleri iletişimsel kolaylıklara erişebilmelidir. Üçüncüsü, kendilerini ve isteklerini iletişim sektöründe temelli temsil edebilmeli ve kendi temsiliyetlerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilmelidirler (Murdock ve Golding'den akt. Timisi, 2002: 18-19).

Sosyal ağların günümüzdeki yoğun kullanımı, kamusal alan kavramının yanında katılım meselesinin de yeniden düşünülmesini getirmiştir. Oysa sosyal ağlar üzerine yapılan çalışmalarda sosyal ağların bireyin siyasi duruşunun ya da davranışlarının üzerinde pek durulmamakta hatta sosyal ağların bu konuda yeterince etkisi olmadığına dair görüşler ağırlıktadır. Bu araştırmalar daha çok sosyal sermayeye odaklanarak, bireyler arası iletişimin ve -çevrimiçi ve çevrimdışı- sosyal çevre oluşturmada sosyal medyanın işlevleri açıklanmıştır (Ellison, Lampe, Steinfield, & Vitak, 2010; Ellison, Steinfield, & Lampe, 2007; Steinfield, Ellison, & Lampe, 2008; Valenzuela, Park, & Kee, 2009; boyd & Ellison, 2007; Lampe, Ellison, & Steinfield, 2006). Bode'ye göreyse sosyal sermaye, çevrimiçi ortamda sadece ağlara erişimi olabilenlerle sınırlıdır.

Lutz, internet ve demokrasi ilişkilerini inceleyen yaklaşımları üçe ayırır: İyimserler, kötümserler ve gerçekçiler (realistler) (Lutz vd., 2014). İyimserlerin ortak noktası internetin demokratik katılım süreçlerine katkı sağlıyor olması ve katılımın nüfusun büyük bölümünü etkilediği inancıdır. Katılımı neyin oluşturup neyin oluşturmadığı konusunda net bir tanım yapılamamaktadır (Anduiza vd., 2009: 2). Bu şekilde internet, demokrasiyi ve katılımı güçlendirecektir (Rheingold, 1994; Turkle, 1997) ve bizi daha katılımcı bir topluma götürecektir (Negroponte, 1996).

Kötümser yaklaşanlardan Putnam, internetin yalnızca eğlence işlevi olduğunu ifade eder. Bu işlevi de siyasi ve sivil katılım süreçlerine ayrılan zamanın yerine geçer.

Amerika Birleşik Devletleri'ni örnek göstererek, internetin zengin kesimle yoksul kesimlerin kullanım şekillerinde farklılıklar olduğunu, refah ve eğitim düzeyi daha yüksek ailelerin interneti iş, eğitim, sağlık için kullandığını ifade eder. Dolayısıyla bu bakımdan internetin katılımı arttırması söz konusu değildir, kullanımı gelir durumuna göre bir “fırsat uçurumu” yaratmaktadır (Putnam, 2000, 2015). Norris, ise “sayısal uçurum” kavramını öne sürerek internetin eşitliği getirmediğini hatta ayrımları daha belirgin kıldığını ifade eder (Norris, 2001).

Gerçekçi (realist) yaklaşımlardaysa kuramcılar internetin etkisini yoksaymaz; fakat baskın da olmadığını dile getirir. (Bimber, 2001). Boulianne'e göre siyasal katılım kavramı siyasi kurumlarla ve bu kurumların çalışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. (Boulianne, 2009: 96). Aktif yurttaşlar interneti kendi amaçlarına göre kullanırken, çevrimdışı katılım sağlamayanlar da zaten çevrimiçi katılımı ilgilenmez ve interneti eğlence (*entertainment*) için kullanırlar (DiMaggio vd., 2004). Öte yandan gün geçtikçe haberleri internet üzerinden takip eden ve siyasi katılımı bulan yurttaş sayısı artmıştır (Howard, 2006).

Hoffman, literatürde çevrimiçi katılım konusunda bütün çevrelerce kabul görece kadar kapsamlı bir tanımın yapılamadığını ifade eder (Hoffman, 2012). Jenkins ise katılımı çevrimiçi ve çevrimdışı olarak ayırmadan "katılımcı kültür" adı altında toplar, literatürün odağını bireysel ifadeden, topluluğu dahil ettiği bir odağa yönlendirdiğini ifade eder. Jenkins' e göre katılımcı kültür:

1. Sivil katılımı (*engagement*) ve sanatsal ifadede görece daha düşük seviyede engeller bulunduran,
2. Bireyin diğer bireylerle gerçekleştirdiği yaratımlara kuvvetle destek verildiği,

3. En deneyimli kişilerin daha acemi olanlara tecrübelerini aktardığı bir tür gayri resmi rehberlik içerdiği,
4. Üyelerinin katkıda bulunmalarının önemli olduğuna inandığı,
5. Üyelerinin belli bir derecede birbirleriyle sosyal bağ kurduğunu (en azından diğer bireylerin ne yarattığına önem verdiklerini) hissettiği bir kültürel bağlamı içerir.

Katılımcı kültür her ne kadar yeni medyayla gerçekleşecek olsa da yeni medyanın insanlar üzerinde değil insanların yeni medya üzerinde sağladığı kontrol ve katkılarla bu kültürün oluşturulması mümkün olabilir. Jenkins'e göre katılım da yeni teknolojiler ve bireylerin birbirleriyle kurdukları iletişim, teknolojiyi katılım süreçlerinden ayrı tutmaksızın bir yöndeşme kültürü içine girmelidir (Jenkins, 2006: 7-8).

Papacharissi'ye göreyse “günümüz demokrasilerinde eklemlendiği şekliyle yeni medyanın siyasi potansiyelini çevreleyen söylem ‘özel’ ve ‘kamusal’ arasındaki gerilimde yer almaktadır” (Papacharissi, 2009:3).

Castells ise bireylerin sosyal ağlar ve katılım süreçlerini, toplumsal hareketler ve uzamlar bağlamında değerlendirir. Castells'e göre, sosyal ağlar, hareketlerin öncesinde ağlar, bağlantılar oluşturduğu ortamlardır. Oluşan ağlar, daha sonra kent uzamını işgal ederek hareket haline gelirler. Hareket uzamı da kablosuz iletişim ağları, internetteki akışlar uzamı ile etkileşime girer. Bu şekilde kent uzamı ve siber uzam melezleşerek “özerklik” uzamını oluşturur. Bu uzam, “ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin yeni uzamsal biçimidir” (Castells, 2012: 192-193). Bu tür hareketler de kendi zamanını ve geçici otonom bölgelerini oluşturur.

BÖLÜM: GEZİ OLAYLARI

Gezi Olayları Öncesi Türkiye’de Siyasi Durum

Türkiye’de 1920’li yıllardan bu yana siyasi istikrarsızlıklar siyasi hayattan hiç eksik olmamıştır. 1960 ve 1980 yıllarında Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime doğrudan el koymuş, 1971 ve 1997 yıllarında da mevcut hükümetleri istifaya zorlamıştır. Bunun haricinde 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesinden yayınladığı ve laikliğin tartışıldığı gündemi endişeyle izlediğine dair yaptığı açıklama da “e-muhtıra” olarak adlandırılmıştır (Yetkin, 2007).

60’lı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye’de örgütlenen radikal devrimci örgütler, işçilerle birleşerek ülkenin devrimci bir dönüşümünü hedeflemişlerdir. Fakat 70’li yıllarda devletin, bu sol örgütlerin silahlı mücadelesini bastırması, sol düşüncelere sahip grupların dağılmasına ve kendi dergilerini çıkararak bir tür alternatif medya organı oluşturmalarına yol açmıştır. Başka bir göstergesi olan afişler, broşürler, pankartlar yoğun şekilde kullanılmıştır. Ancak 70’li yıllardaki devrimci örgütlerin yönetimi değiştirme yönündeki eylemleri, 1980 darbesiyle son bulmuştur. 1980-1983 yılları arası, askeri darbenin yaşattığı travmaların iyileşmeye başladığı ve başta maden emekçileri olmak üzere işçi mücadelelerinin yükselişe geçtiği bir dönem olmuştur (Çoban, 2015:31).

Devletin sermayenin yararına yaptığı hukuksal düzenlemeler ve özelleştirmeler, halkı özellikle emekçi kesimi ve öğrencileri endişelendirmiş ve buna karşılık devlet de yaptığı bu reformların sonucunda yaşanabilecek bir toplumsal ayaklanmaya karşılık daha sıkı güvenlik önlemleri almaya başlamıştır. İthalat kısıtlamasının kaldırılması, yabancı yatırımcılara da teşvik sağlanması ülkede serbest ticari bölgelerin kurulması ve ekonomik iyileşmenin belli sektörlerle sınırlı kalması, zengin ile yoksul arasındaki uçurumu arttırmıştır. Siyasi istikrarsızlık da 1990'ların başından 2002 yılında gerçekleşen seçimlere kadar sürmüş, pek çok koalisyon hükümeti kurulup dağılmıştır.

I.1.13. 2002 Sonrası Türkiye’de Genel Durum

Türkiye, 2002 seçimlerinden itibaren siyasi, ekonomik ve sosyal bakımdan önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek parti olarak iktidara gelmiştir. Bu dönüşümün önemli sonuçlarından biri de kentsel yaşam ve şehircilik bağlamında “Kentsel Dönüşüm Yasası”nın çıkarılmasıdır. “Kentsel Dönüşüm” Yasası (Afet Yasası olarak da geçmektedir) her ne kadar afete dayanıklı olmayan binaların güçlendirilmesi ve yenilenmesi için bir düzenleme gibi görünse de aslında kentsel belleği silikleştiren ve kentsel dönüşümle yaratılan sosyal sorunların hesaplanmadığını gösteren ifadeler içerir. Yapılan uygulamalar, daha önce ele aldığımız gibi nezihleştirmenin (gentrification) Türkiye’de özellikle alt sınıf yoksulların yaşadığı mahallelerde yerel dönüşümler şeklinde yaşanmaktadır. Bu konuyu yakın zamanda inceleyen örnek çalışmalar da mevcuttur (Yürekli, 2016; Erman, 2016). İstanbul, kentsel dönüşüm açısından günümüzde en çok projenin üretildiği ve uygulandığı şehir olmuştur. Önce yalnızca tarihi ya da eski, altyapısı sorunlu olan gecekondü mahalleleri iyileştirilirken, daha sonraları hemen hemen her mahallede bir kentsel dönüşüm projesine rastlanabilir olmuştur. Sayısız yıkım süreci ve bunu kamusal alanlara da sıçraması, ileride inceleyeceğim, “kent hakkı” talebini de içinde barındıran ve bununla birlikte pek çok farklı düşünceyi,

kimliği bir araya getiren, İstanbul merkezli fakat ülkenin pek çok iline yayılan Gezi Olayları'nın başlamasına yol açmıştır.

I.1.14. Gezi Olaylarını Tetikleyen Hukuksal Etkenler

İstanbul, 9 Temmuz 1956 tarihinde çıkarılan 6785 sayılı İmar Kanunu'nun kabul edilmesinden bu yana sürekli değişen bir şehir planına sahiptir. 1957 yılında istimlak edilen evlerin ve ardından Kıbrıs sorunu gerekçe gösterilerek 6-7 Eylül 1955 olaylarına rağmen İstanbul'da kalmak için direnen son İstanbul Rumlarını da "20 kilo 20 dolar" projesiyle (yanlarına yalnızca 20 kiloluk eşya ve 20 dolar para alma izni verilerek) 1964 yılında çıkarılan yasayla sürgün edilmesiyle de bir yıkım süreci oluşmuştur (Çiçekoğlu, 2014:21). İstanbul günümüzde de inşaatların ve mega kent projelerinin, rezidansların, gökdelenlerin, lüks sitelerin proje alanı haline gelmiştir.

Türkiye'de ve İstanbul özelinde inşaat sektörünün sermayeyi arttırmasının en önemli sebeplerinden biri 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"un 31 Mayıs 2012 yılında yürürlüğe girmesidir. Bu kanunla birlikte hükümet, afette oluşabilecek zararı ortadan kaldırmak ya da büyük ölçüde azaltmaktan ziyade olası bir afet krizini fırsata dönüştürmüş, sermayenin dolaşımı için meşru bir alan yaratmıştır. Yasanın içeriğine bakıldığında düzenlenmesi ve kavramların inşası bakımından afet odaklı bir dönüşüm olmadığı görülebilmektedir. Yasayla hem alan hem de yapının ölçeği bazında yetki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir. Ayrıca büyükşehir

belediyeleri mimari projeler üzerinde -projeyi yazanların onayını almaya gerek duymadan- değişiklik yapma hakkını elde etmiştir. Yasa kapsamında yer alan “rezerv yapı alanı” kavramıysa tanımlanış şekli açısından yalnızca merkezi idare ve belediyelerin elinde bulunan ve Hazine adına kayıtlı araziler olarak tanımlanmasına rağmen yurttaşın mülkiyetinde olan arsaların da bu kapsama alınabilme olasılığından söz edilmektedir. Aynı zamanda ilgili 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. Maddesinde tanımlanan “kentsel dönüşüm”ün amacının “sağlıklı kentsel çevreler inşa etmek” olduğu ve tarımsal ve doğal bir yaşam ortamının kentsel dönüşüme tabi tutulamayacağına yönelik kararları, kentsel alanın büyümesine yönelik imar planlarının veya imar planı değişikliklerinin, kentsel dönüşüm alanına yönelik Belediye Meclisi kararlarının yargısal denetim yoluyla iptal”in yolu açılmıştır (Özlüer, 2012). Böylece Afet Yasası’nda da kırsal bölgelerin de “kentsel dönüşüm”e girebileceği açıkça meşru hale getirilmiştir ve bu konuda kişi ya da kurumların hak arama özgürlüğü alanı daraltılmıştır.

Bu gibi hukuksal düzenlemeler sunucunda belli yerlerin yıkılması ya da yeşil alanların işgal edilerek yerlerine şehir dokusuna uyumluluğu araştırılmaksızın özel sektörün projeleri yapılabilir hale gelmiş ve bunun için gerekli meşru zemin oluşturulmuştur. Gezi Olayları sürecini başlatan da Taksim Gezi Parkı’nın bu şekilde bir dönüşüme tabi tutulmak istenmesidir.

I.1.15. Gezi Olayları ve Toplumsal Dinamikleri

İstanbul'un Taksim bölgesi daha önce de siyasi partilerin projeleri için önemli bir yer olmuştur. Değişen iktidarlarla paralel olarak dış görünüşü de değişim geçiren Taksim, bunun ötesinde, mücadele eden güçlerin de bu değişimler içine var olabilmek için sahiplendikleri alandır. Özellikle Taksim Meydanı ile ilgili 1997 yılında dönemin başbakanı ve Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan da Taksim Meydanı'na cami yapma projesini dile getirmiştir (Kongar ve Küçükkaya, 2013:13). Bir dönem Necmettin Erbakan'ın öncülük ettiği Milli Görüş Hareketi'nde de yer alan Recep Tayyip Erdoğan, her ne kadar zamanla yenilikçiler kanadı olarak Milli Görüş'ten ayrıldıysa da gelenek olarak benzer bir tutum izlediğini yaptığı açıklamalarla göstermiştir. 2012 yılının Şubat ayında yapılan bir açıklamayla, Taksim Gezi Parkı'nın yerine, 1830 yılında inşa edilip 1939'da Lütü Kırdar döneminde işlevini yitirdiği için yıkılan Halil Paşa Topçu Kışlası'nın yeniden yapılmak istendiği duyuruldu. Akademisyenler, restoratörler, mimarlar ve şehir planlamacılarından ve diğer yurttaşlardan oluşan yaklaşık 200 kişilik bir grup, İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıkları'nı Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne Taksim Gezi Parkı'nın bir kültür varlığı olarak korunması için başvuru yapmıştır ve Taksim Platformu olarak internet sitesinden de şöyle bir açıklama yayınlayarak imza kampanyası başlatmıştır:

1993'te kentsel sit alanı ilân edilen Beyoğlu ilçesi sınırları içinde bulunan Taksim Gezi Parkı'nın; yukarıda belirtilen nitelikleriyle T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 'Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları' ile ilgili ilke kararı gereğince, 'toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle ve kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar korunması zorunlu yapılardır' tanımlamasına dayanarak bir kültür varlığı olarak tescil edilmesini talep etmekteyiz (Vardar, 2012).

İnternette düzenlenen imza kampanyasıyla toplanan 80 bin imza Kurul'a gönderilmiştir. Topçu Kışlası projesi, Koruma Kurulu tarafından “Taksim Gezi Parkı'nın kent belleği açısından korunması gerektiği” gerekçesiyle reddedildiğinde dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan kararı tanımadıklarını belirtip Topçu Kışlası'nın hem otel, hem alışveriş merkezi hem de rezidans yapılacağını birden fazla açıklamada belirtmiştir. Koruma Yüksek Kurulu, çok vakit geçmeden alt kurulun reddettiği bu projeyi onaylamıştır. Bunun üzerine Taksim Dayanışması'nın altında, içinde sanatçıların ve oyuncuların da yer aldığı Taksim Gezi Parkı Güzelleştirme ve Koruma Derneği kurulmuştur. Dernek üyeleri olan iki oyuncu Muhammet Uzuner ve Pelin Batu'nun 15 Nisan 2013 yılında yaptığı basın açıklamasının özellikle şu kısımları, Gezi Olayları'nın yaklaştığının işaretidir:

Bizler, Taksim'in meydan, Gezi Parkının doğal alan olarak kalmasını istiyoruz. Parkıyla, meydana, ağacı, çiçeği, böceği, doğanın tüm canlıları olarak ortak kullandığımız yaşam alanlarımızı karar vericilerin vandalca saldırılarından korumak, onların yok edici projelerine kurban etmeden güzelleştirmek için. Taksim Gezi Parkı'nı sanatın, kültürün, bilim ve sosyal hayatın merkezi yapmak için kuruldu; yani iktidarların yapamadığını yapmak, Taksim'e yakışanı Taksim'e kazandırmak için ayağa kalkmıştık, şimdi herkesi ayağa kalkmaya çağırıyoruz (Vardar, 2013a).

Daha sonra dernek, 13 Nisan 2013'te “Ayağa Kalk” festivali düzenleyerek halkı Taksim Gezi Parkı'na sahip çıkmaya çağırmıştır. Daha önce 2010 yılında da kentin belleğinin önemli bir parçası olan Emek Sineması'nın yerine yapılması planlanan alışveriş merkezi projesi binlerce gönüllünün ve sinema dünyasından pek çok oyuncunun,

yönetmenin katılımıyla basın açıklamaları yapılarak “Emek bizim!” sloganlarıyla protesto edilmiştir. Pek çok sanatçının, tiyatrocunun ve gönüllülerin katıldığı festivalde siyasi partilerden de isimlerin dahil olduğu bir basın açıklamasında Emek Sineması’na da gönderme yapılarak: "Unutmayın ki Gezi Parkı, Emek Sineması, Taksim Meydanı, mahalleler, köyler, kentler, dereler, vadiler bizim. Ayağa kalktık, susmayacağız" denmiştir (Vardar, 2013b).

Bu açıklamalar ve toplantılarla birlikte, Gezi Parkı’nda 23 Nisan’da çocuk şenliği de düzenlenmiş ve etkinlikler yapılmıştır. Fakat Gezi Olayları’nı asıl başlatan olaylar 27 Mayıs 2013’ten itibaren gelişmiştir. 27 Mayıs 2013’te Gezi Parkı için nöbet tutulmaya başlanmıştır. Daha sonra polisin uyguladığı şiddet ve sosyal ağlardan yapılan duyurularla eylemler hem katılımcılar hem de bu katılım sırasında sosyal ağların kullanımıyla dönüşüm geçirmiştir ve parka katılım artmıştır.

İnal’ın (2015: 191-192) sıraladığı, katılımın artarak, kentsel mekan bakımından da İstanbul’daki Taksim Gezi Parkı’nı aşarak ülkeye yayılmasının bu kentsel dönüşüm kararına karşı çıkışın ötesine geçmesinin nedenleri şöyle yorumlayabiliriz:

- 1) İşçi sınıfının ve sosyalistlerin uzun zamana yayılan direnişleri (buna örnek olarak Ankara’daki Tekel işçilerinin eylemlerini önemli bir başlangıç olarak ekleyebiliriz).
- 2) Öğrenci eylemleri
- 3) Çevreci örgütlerin eylemleri
- 4) Kentsel dönüşüme karşı düzenlenen eylemler (Sulukule, Emek Sineması), eğitimle ilgili yaşanan sorunlar (sınav sorularının çalınması),

yaşam tarzlarıyla ilgili özgürlük arayışları (kürtaj, çocuk, kadın ve LGBT cinayetleri vb.).

- 5) Kimliklerin inanç ve sosyal yaşam konusundaki eşitlik ve hak talepleri (Aleviler'in ve Kürtler'in hak mücadeleleri)
- 6) Kemalistlerin, ülke yönetimindeki laiklik anlayışındaki değişimden duyduğu hoşnutsuzluk.

Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda ortaya çıkan, Gezi Parkı Olayları, farklı kesimlerin ve kimliklerin süregelen hoşnutsuzluğunun, kamusal bir alanın kentsel dönüşüme tabi tutulmak istenmesiyle tetiklendiği söylenebilir fakat tam da yalnızca bu konuya indirgememiz mümkün değildir.

Gezi Olayları Üzerine Düşünceler

Gezi Parkı Olayları'nın özellikle 15 Haziran'da parka polis müdahalesi gerçekleştirilerek boşaltıldığı sürece kadar, eylem pratikleri bakımından toplumsal hareket kuramları bakımından pratik alanda karşılık bulduğu önemli eylemler zinciri olduğunu söyleyebiliriz. Gezi Parkı olayları, işgal çadırlarıyla geçici otonom bölgelerin oluşturulması, kentin en önemli merkezi sayılabilecek Taksim'in parkın dışında meydan olarak da resmi bir idare sisteminin dışına çıkarak kendi kendini yönettiği bu ortamı yaratmıştır. Özuğurlu'nun (2013:45) ifadesiyle gerek kompozisyonu, gerçekleşme şekli, gerek eylemcilerin sayısı ve yaşandığı tarihsel ortam bakımından Gezi Olayları Türkiye'nin yakın tarihinde etkileri pek çok alanda hissedilen en önemli toplumsal olaydır. Gezi Olayları üzerine yapılan akademik çalışmalarda hareketin niteliği ve toplumsal dinamikleri üzerinde bir görüş birliği yoktur. Gezi Olayları'nın bir kent hakkı hareketi mi, çevresel bir hareket mi, çoklukların hareketi mi yoksa yeni orta sınıfın hareketi mi olduğu günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Ahmet Tonak (2013), Gezi Olayları'nın muazzam bir "kavram kargaşası"nı tetiklediğini belirtmiştir.

I.1.16. Bir Sınıf Hareketi Olarak Gezi Olayları

Konuyla ilgili ilk akademik değerlendirme Çağlar Keyder'den gelmiştir. Keyder (2013a), Gezi Olayları'nı günümüzde yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan eylemlere dahil ederken, direnişe katılan kesimde “yeni orta sınıf”ın ağırlıkta olduğunu ifade eder. Keyder (2013b), klasik Marksist düşüncedeki “burjuva devrimi”nin günümüzde artık bir karşılığı kalmadığını, nüfus içerisinde gittikçe büyüyen ve toplumsal modernleşmeyle paralel şekilde gelişme gösteremeyen siyasi ve hukuki yapılara baskı oluşturarak bu paralelliği sağlama amacıyla olan yeni orta sınıfın, burjuvanın yerini aldığını ifade eder.

Nüfusa oranla bu yeni orta sınıfın büyüdüğünü ifade eden Keyder'e göre (2013c), üretim sürecinin kapitalist patron birkaç yardımcı ve pek çok işçiden oluşan sistemden çıkarak ara unvanların çoğalarak karmaşıklaşması, eğitimin yaygınlaşması, devletin eğitilmiş kadro alımlarının artması bu yeni orta sınıfın genişlemesine yol açan faktörlerdir. Bu “yeni orta sınıf”, zihinsel emeği, bilgisi, becerisi ve eğitimi olan sınıf olarak, kendilerinin ve yeni teknolojiyle haberdar oldukları, kültürlerini öğrendikleri farklı kesimlerin de taleplerini dile getirme ve bu şekilde dışında kaldıkları ekonomik ve siyasi gündemi değiştirme gücünü ellerinde bulundurmaktadırlar.

Katılımcıların çoğunu askeri darbelerden sonra doğan, doğrudan buna maruz kalmamış, dolayısıyla ekonomik büyümenin ve daha dışa dönük bir dönemde büyüyen kuşağın oluşturduğunu ifade eder. Bu kuşağın apolitik olmakla suçlanmasının nedeni de budur. Gezi Olayları, aynı zamanda darbe dönemlerini görmüş olan eski kuşakların, bu kuşağa yönelik sadece haz peşinde koştuğuna dair algılarının da değişmesini sağlamıştır. Karadağ'a (2014) göre, Gezi Parkı Olayları'nın bir orta sınıf hareketi olması hem kendi içinde gerçekleşen orta sınıf örgütlenmesini sağlaması hem de bunu kullandıkları posterler ve yazdıkları duvar yazılarındaki kozmopolit dile bakılarak anlaşılabilir. Orta sınıfa mensup

fakat neoliberal politikaların kendilerine sağladığı olanaklardan faydalanamayan alt kademe çalışanların bu politikalara dayalı çalışma koşulları içerisinde Plaza Eylem Patformu kurarak seslerini duyurma çabaları da yine eylemcilerin orta sınıf olarak ağırlığını koymasında önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Plaza Eylem Platformu, beyaz yakalı işçilerin kurduğu gündelik yaşamda çektikleri zorlukları aktarabilmek ve buna çözüm üretebilmek adına kurdukları bir dayanışma ağıdır.

Orta sınıfın içinde şekillenmeye başlayan bu yeni sınıf, görece daha modern işyerlerinde çalışan, boş zamanlarını değerlendirme ve tüketim alışkanlıkları açısından küresel çağdaşlarına benzeyen kesimden oluşmaktadır. Bildiğimiz anlamdaki orta sınıftan yeni orta sınıfı ayıran özelliklerse yatay küresel bağlar içerisinde olması ve başka ülkelerde kendileriyle aynı koşullarda yaşayan kişilerle iletişim kurması ve paylaşımda bulunmasıdır. Fakat yine de yaşam tarzları, çevreleri, kent hakları için yeni güvenceler arayışındadırlar. Yeni orta sınıfın eğitimi ve yüksek bilgi düzeyi mevcut siyasi sistemin gelenekçi ve otoriter yapısıyla çatışma halindedir çünkü yeni orta sınıf bu şekilde bir siyasi sistemin kendi adına kural koymasına olumsuz bakmaktadır. Wacquant'a göre Gezi Olayları'nın temelinde yeni orta sınıfın, yeni kültürel burjuvazinin ve kentsel profesyonellerin, Gezi Parkı'nı alışveriş merkezine dönüştürmek isteyen ekonomik sermayeyle siyasi sermayenin birlikte hareket etmesine karşı, kültürel sermayenin çıkarlarını savunması yatar. Analizinde ekonomik sermayeyi ticari çıkarları, siyasi sermaye ise devleti ifade etmek için kullanır. Ancak toplumsal dönüşümün gerçekleşebilmesi için, yeni orta sınıfın ve kent burjuvazisinin, kentin marjinalleştirdiği gruplarla da etkileşime girerek kaynaşması gerekmektedir. Ona göre marjinal grupların bu gibi toplumsal olaylarda temsili önem taşımaktadır (Göker, 2014).

Öte yandan Keyder'in Yeni Orta Sınıf tanımlaması Gouldner'ın (1979) tanımıyla örtüşen noktalar içermektedir. Gouldner'ın Yeni Orta Sınıf'ının gücü kültürel

sermayeye dayanır. Yaşadığı çatışma da işçi sınıfıyla değil, üretim araçlarının kontrolünü elinde tutan yönetici sınıfla ilgilidir. Parsons (1991), bu sınıfla ilgili, eski (paralı) sınıfı onunla kaynaşarak daha kolektif odaklı ve nezh, dolayısıyla da eskisinden daha iyi yapacak olan “profesyonel” gruplar olarak tanımlar.

Cihan Tuğal’a göre çeşitliliğe rağmen orta sınıfın baskın olduğu Gezi Olayları’nda (2013:166), özellikle 28-31 Mayıs arasındaki katılım yoğunlaşması, “profesyoneller”in etkisiyle olmuştur. Bu profesyonellerden kasıt yalnızca beyaz yakalı çalışanlar değil, kontrol yetkisi daha fazla ve ücret bakımından daha üst seviyede olan profesyonellerdir. Eylemciler kendilerini Öfkeli hareketindeki gençler gibi “evi, işi, geleceği ve ileride emekli maaşı olmayacak kuşak” şeklinde tanımlamamaktadır. Tuğal’a göre bu “profesyoneller” Gezi Olayları’nı hem yönlendiren, hem sınıf dağılımında baskın olan hem de olayların çekirdeğini oluşturan bir kesimi ifade etmektedir. Tuğal (2015), Gezi Olayları üzerinden aynı zamanda tüm dünyada hakim olan orta sınıfların dahil olduğu toplumsal olayların estetize edilmesine karşı çıkar. Ona göre Francis Fukuyama’nın (1992) ifade ettiği gibi tarihin sonuna gelmiş olmamız ve Batı’nın liberal demokrasisinin evrenselleşmesiyle yeni bir artık ideolojinin ortaya çıkmaması gibi bir durum da söz konusu değildir. Çünkü özellikle 2009 yılından itibaren ayaklanan orta sınıf, liberal demokrasinin uygulanma şekillerine isyan etmiştir. 1980’lerden itibaren işçi sınıfına hem ekonomik hem siyasal bakımdan müdahale edilerek mücadele alanları git gide kısıtlanmış, sendikal gücünü azaltmaya yönelmiştir. Entellektüel kesimler de bu alan daraltmaya ortak olmuş ve orta sınıfı yüceltirken Orta sınıfın bu bakış açısının küresel olarak “proletersizleştirme” politikasının önemli bir parçası olduğunu ifade eder. Ona göre Gezi Olayları’nda direniş siyaseti, kendi kahramanlarını üreterek mizaha ve “isyanın güzelliği”ne vurgu yaparak

güzelliği yeniden kurar ve direnişi estetize eder. Fakat güzelliğe odaklanması nedeniyle asıl hedef olan sınıfları dışlayıcı tavırdan uzak durulması mümkün olmamaktadır.

Gezi Olayları'nda işçi sınıfının dışlanmış olması yönündeki değerlendirmeye ise Korkut Boratav karşı çıkar. Boratav'a göre (2013), Gezi, orta sınıfın ayaklanmasına indirgenemez hatta bunu “olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı” olarak değerlendirir. Yüksek nitelikli ve eğitilmiş kişiler, gelecekte onlarla aynı toplumsal sınıfta olacak öğrencilerle birlikte burjuvaziye ve onun devletine başkaldırmıştır. Olaylar sırasında hayatını kaybedenlerin de sosyal profillerini incelediğimizde sınıfsal bakımdan işçi sınıfının dışlandığını söylememiz mümkün değildir. Ancak Gezi Olayları'nda ağırlığı bulunan, geçimini işverenlerden değil, eğitimle edindiği becerilerini müşterilere satarak sağlayan bağımsız profesyonellerdir. Bağımsız profesyonelleri, Marksist sınıf çerçevesi içerisinde değerlendirdiğimizde, dolaysız konuma sahip olduklarından, basit meta üretimi içinde yer almadıklarından küçük üretici ya da işçi sınıfına dahil edilerek değerlendirilemez. Ancak konjonktürel olarak yorumlandığında Marksist çerçevede bağımsız profesyoneller, tek orta sınıf olarak görülmektedir. Özellikle “orta sınıf”tan bahsederken de “terim” Boratav'a (2013) ve ona katılan Tonak'a (2013:28) ve Yıldızoğlu'na (2013:62) göre destek veren sınıfların ve bu sınıflara katılacak üniversite mezunlarının ortak kaderinin özünde işgücünü satmak vardır. Buna ek olarak genç kesim için de işsizliğin çok “ağır bir ceza” olması konusundaki ortak algı, eylemlere katılan emekçiler arasındaki kafa emeği ve kol emeği ayrımını yok etmiştir.

I.1.17. Kent Hareketi ve İlimli Orta Sınıf Mücadelesi Olarak Gezi Olayları

Öte yandan ABD’li sosyolog Saskia Sassen’in ifade ettiğine göre Gezi Olayları küresel bir meseledir ancak niteliği itibariyle bir kent hareketi olarak değerlendirilebilir. Sassen’e göre (2014: 29-30) Gezi Olayları’yla ilgili iki nokta göz önünde bulundurulmalıdır: Tahmin edildiği gibi 1960’lardaki toplumsal hareketlerde olduğu gibi doğrudan kapitalizmi ya da çok uluslu şirketleri hedef almaması ve eylemcilerin ılımlı orta sınıflardan oluşmasıdır. Ona göre küresel çağın tarihini oluşturan aktörler ılımlı orta sınıflardır. Wall Street’i İşgal Et hareketinde karşı çıkıldığı gibi Gezi Olayları’nda da orta sınıfı protestoya iten, sosyo-ekonomik gücün neoliberal politikalarca nüfusun küçük bir bölümüne veriliyor olması ve İstanbul özelinde kentlerde yapılan soylulaştırmanın oranının büyümesidir.

Gezi Olayları ile Harvey’nin (2008) vurguladığı ve elit kesimin elinde olan kent hakkının geri kazanma mücadelesi verilmiştir. Yalçınan’a (2013) göre Gezi Olayları’nda verilen bu mücadele, değişime açık oluşu ve çoğulcu yapısıyla kent hakkını daha kapsayıcı ve organik hale getirerek yeniden tanımlamıştır.

Kurtuluş’a (2014) göre, Gezi Parkı Olayları’nda orta sınıfla ilgili yapılan değerlendirmeler yalnızca yaşamlarını emekçi sınıfa göre daha tasasız yaşayan ve “temiz” mahallelerde yaşayan, yalnızca çevreye duyarlı entellektüeller olarak evcilleştirmek ya da Marksist düşüncüyü baz alarak varlığını görmezden gelmek gerçekçi bir bakış açısı değildir. Kentin, sosyo ekonomik sorunların merkezi olduğunu ve orta sınıfın mekanının da kentler olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, üretim ilişkilerini zaman-mekan bağlamında değerlendirme ihtiyacı doğmaktadır. Çünkü kentte yaşayan orta sınıfın genişlemesi, yeni bir oluşum olarak genişlemesinden ziyade, bildiğimiz sanayi emekçilerinin haricindeki bütün emek sömürü biçimlerini içine alarak – dijital emeğin sömürüsü gibi – büyümesiyle

gerçekleşmektedir. Orta sınıfa mensup bireylerin çalışma koşullarında da klasik sanayi emekçisinin maruz kaldığı kadar sömürü söz konusudur. Güvencesizleştirilme ve mobbing vakaları, iş tanımlarındaki ve çalışma koşullarındaki belirsizlikler bu sömürünün aldığı farklı biçimler olsa da özünde sömürü olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Gezi Parkı Olayları’nda yaşanan, beyaz yakalı plaza çalışanlarının ve işsiz, çalışabildiğinde de taşeron işçi olmaktan kurtulamayan emekçilerin, “kent-sınıfdaşlığı”nda birleşerek yeni örgütlenme yolları arayışının tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda Gezi Parkı Olayları için aynı zamanda Lefebvre’nin kent hakkı olarak tanımladığı, sınıf ayaklanmalarından, küresel ölçüde örgütlenen kentsel mücadelelere dönüşmesine karşılık gelmektedir. Bu anlamda bir araya gelen sınıfların karşı çıktığı ortak konu, kentsel mekanların metalaştırılması bağlamında Gezi Parkı’nın yerine Topçu Kışlası yapılmak istemesidir. Gezi Parkı Olayları deneyiminin bu yüzden hayatı anlamlandırmaya yönelik bir isyanla sınırlandırılması yanlıştır.

Öte yandan Gezi Parkı’nın günümüzdeki işlevine baktığımızda, kamusal alan olmanın ötesinde şehirdeki “ötekilerin” de kent hayatında edindikleri yerlerden biri olma özelliği taşımaktadır. Kodlak’a (2013:127) göre Topçu Kışlası, yapılarak Gezi Parkı’nın mevcut halinde kent hayatının marjinalleşmiş, dışlanan kesimlerinin (alkolik bireyler, transseksüeller, marjinal gençler, düşük geliri olanlar vb.) toplandığı bu alana bir tür “disiplin getirme” amacı söz konusudur. Parkı alışveriş merkezi haline getirmekse, kamusal alanın ücretli bir mekana dönüşmesiyle bu bahsettiğimiz kesimlerin orada eskisi kadar rahat barınamayacağını ve henüz böyle bir dönüşüme maruz kalmamış başka alanlara gitmek zorunda kalmasına yol açacak, böylece Taksim gibi merkezi bir bölgede görünmeyeceklerdir.

Gezi Parkı Olayları'nın kent hareketleri bağlamında sorgulanmasına neden olduğu şey, kentsel ve kamusal mekanların dönüştürülmesiyle ilgili düzenlemelerin ve karar mekanizmalarının yeniden değerlendirilmesi gerektiği olmuştur. Lefebvre'nin (1991:59) vurguladığı “Hayatı değiştirmek! Toplumu değiştirmek!” sloganlarıyla dile getirilen taleplerin, bu taleplerin yerine getirileceği mekan üretilmeden bir anlam ifade etmemektedir. Gezi Parkı Olayları'yla yeni mekanlar yaratılması ihtiyacının zamanının geldiği anlaşılmaktadır.

I.1.18. Çoklukların Hareketi Olarak Gezi Olayları

Gezi Olayları'yla ilgili sınıf odaklı tartışmaların yanında yeni toplumsal hareketlere katılım gerçekleştiren eylemcilere uyarlanabilecek “çokluk” (multitude) daha kapsayıcı bir bakış açısı içermektedir. Çünkü sınıfların kategorizasyonu akademik literatürde gelişen teknolojinin yarattığı yeni iş kolları ve emek nitelikleri nedeniyle sorunlu hale gelmiş, klasik Marksist görüşteki sınıf ayrımları keskinliğini yitirmiştir. Marksist sınıf ayrımlarında emekçi tek sınıfın işçi sınıfı olarak düşünülmesi sınıf konseptini çoğulcu liberal sınıf modellerinden ayrı tutmaktadır. Hardt ve Negri'ye (2004) göre ekonomik ve siyasi mücadelesi, sınıf ilişkilerini algılamamızın önünde engel oluşturur. Sınıflar, hem ekonomik hem de siyasi yapılardır. Bunun yanında biyopolitik olduğundan söz edebiliriz, çünkü biyopolitik olma özelliği, aynı zamanda ücretli emeğin sınırlarının ortadan kalkması anlamına gelir. Bu sınırların yerini insanın yaratıcı kapasitesini bütün genelliğiyle içeren bir kapsam olarak böylece yoksul kesimi de çokluğun merkezine oturtur. Çokluğun yarattığı bu birliktelik sayesinde sınıf teklik ve çoğulculuk arasında tercih yapmak zorunda kalmayacaktır Çokluk, bu anlamda Marx'ın sınıf mücadelesinin siyasi yansımasının bir tür yeniden önerilmesidir. Hardt ve Negri'nin getirdiği bu yenilikte, politik aktör klasik düşüncedeki gibi işçi sınıfı değil, “dışlanmışlar” olarak tanımlanan LGBT bireyler, kadınlar, feministler ve çevreciler gibi diğer gruplar çokluğa dahildir.

Sınıfın olanakları, oluşma şartları üzerine kuruludur. Tekliklerin ortak şartlarda bir araya geldiği hareketler çokluklar oluşturur. Ortak şartlardan kasıt çokluğun aynılığını ya da birliğini değil insanın doğası ya da türü gereği farklılıklar içermediği durumları ifade eder. İşgücü tipleri, coğrafi konum ya da yaşam tarzının farklılığı ortak bir siyasi yansımada bu farklılıkların işbirliğini ya da iletişimini engellemez. Hardt'a göre Wall Street'i İşgal Et ve Öfkeliiler gibi hareketlerle birlikte Gezi Olayları bir çokluk hareketidir

(Hardt, 2014:17). Hardt, Gezi Olayları'nın ana karakteristiğiyle ilgili şunları söyler: Çokluk karakterine sahip olması, demokrasinin yetersiz kalması nedeniyle yeni bir biçimini talep etmesi, kentsel bir mekanın çokluğun şartı olan ortaklık alanını yaratacak şekilde işgal etmesi.

Gezi Olayları'nın bir çokluk hareketi olduğunu aynı zamanda hem parkın işgal edildiği dönemde gerek Taksim Dayanışması organizasyonu dahilinde, gerekse işgal son bulduktan sonra ve yerel örgütlenmelere, park forumlarında kurulan dayanışma platformlarında herhangi bir hiyerarşik örgütlenme olmamasından anlayabiliriz. Taksim Dayanışması'nın Gezi Olayları boyunca işlevi, eylemleri organize etmek ve olup bitenlerden hem eylemcileri hem de eylemi dışardan izleyenlere haber vermek, doğru bilgi akışını sağlamak olmuş, bu yüzden de bir liderlik üstlenmesi söz konusu olmamıştır.

Herhangi bir siyasi partinin ya da kurumun otoritesi dahil edilmeksizin, feminist örgütlerden LGBT'lere, işçi sendikalarından öğrenci kolektiflerine kadar birbirleriyle çatışan görüşlere sahip gruplar ortak bir amaç için bir araya gelmiştir. Geçmişte bunun örneklerini daha önce bahsedildiği üzere 1999 Seattle DTÖ karşıtı eylemlerde, Dünya Sosyal Forum'unun yapıldığı Mumbai ve Porto Alegre'de anarşist gruplardan kilise örgütlenmelerine, ticaret odalarından çevrecilere kadar pek çok farklı düşüncede hatta birbirine karşıt ideolojilerde olan örgütlerin yaşanabilir bir dünya ve savaş karşıtlığında bir araya gelebildiği görülmüştür.

Çoklukların önemli özelliği olan yatay örgütlenmeyle verilen mücadele, Gezi Olayları'nda alternatif bir demokrasi anlayışının yansıması olmuştur. Akay'ın (2013) deyişiyle bu yatay yapılanma hiyerarşik toplum yapısına ve şiddete karşı çıkılmasının bürokrasi dışı bir arayışın ürünüdür.

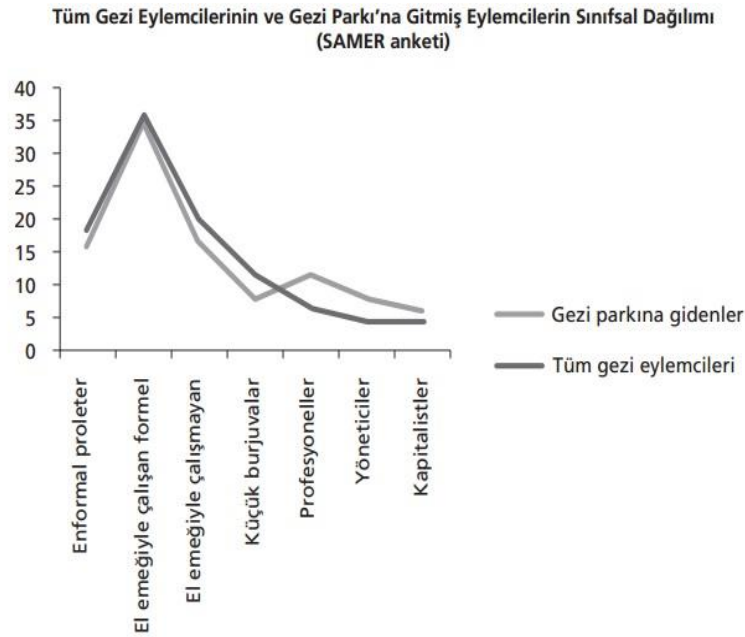
Belli bir sınıfın ya da gelir grubunun ağırlığının olduğu düşüncesiye, araştırmalara bakıldığı zaman anlamını yitirmektedir. Gezi eylemlerine katılan ve katılmayanların genel profiliyle ilgili üç önemli anket bulunmaktadır. Bunların biri SAMER'e (Yörük ve Yüksel, 2015) diğer ikisiye (Haziran 2013 ve Temmuz 2013 tarihlerinde olmak üzere) KONDA'ya aittir. Yörük ve Yüksel (2015), KONDA raporundaki anketlerle SAMER anketinin ham verilerini çözümleyerek ve KONDA'nın Haziran 2014 tarihinde yayınladığı Gezi Raporu'ndaki verileri de değerlendirmeye alarak Gezi Olayları'nın eylemci profiline dair zihin açıcı bir analiz sunmuşlardır. Örnekleme sınıfsal bakımdan daha net veriler ortaya koyabilmek için Portes ve Hoffman'ın 2003 yılında Latin Amerika ülkeleri dahilinde yaptığı araştırmada oluşturduğu toplumsal sınıf kategorilerinden faydalanmıştır. Portes ve Hoffman'a (2003) göre, bu toplumsal sınıflar şu şekildedir:

Tablo.3. Portes ve Hoffman’a göre (2003) toplumsal sınıf kategorizasyonu

Toplumsal Sınıf	Tanımı
Kapitalistler	Büyük/orta çaplı şirketlerin sahipleri ve yönetici ortakları
Yöneticiler	Büyük/orta çaplı şirketlerin ve kamu kurumlarının müdürleri ve idarecileri
Profesyoneller	Kamu hizmetinde ve büyük/orta çaplı özel şirketlerde çalışan üniversite mezunu maaşlı profesyoneller
Küçük burjuvazi	Kendi hesabına çalışan profesyoneller ve teknisyenler ve bizzat denetlediği çalışanları olan mikro-müteşebbisler
El emeğiyle çalışmayan formel proletarya	Meslek eğitimi almış maaşlı teknisyenler ve beyaz yakalı çalışanlar
El emeğiyle çalışan formel proletarya	İş sözleşmeleri olan vasıflı ve vasıfsız ücretli işçiler
Enformel proletarya	Sözleşmesiz ücretli işçiler, kayıtsız satıcılar ve ücret ödenmeyen aile işçileri

Yörük ve Yüksel'in (2015), SAMER anketine göre belirlediği bu örneklem bağlamında Gezi Olayları'na eylemci olarak katılanlarla, bizzat katılmayıp destekleyenlerin sınıflaması şu şekilde ortaya çıkmıştır:

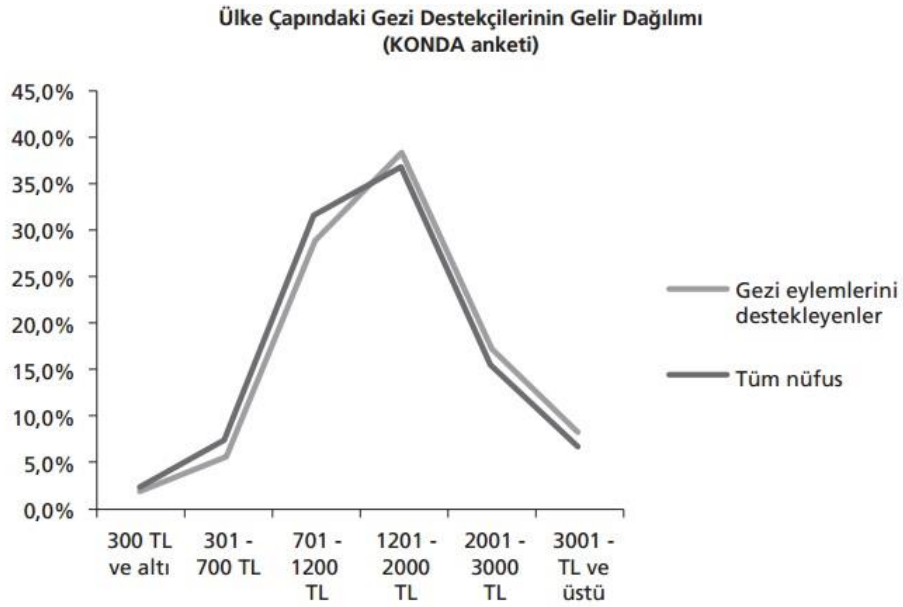
Tablo.4. SAMER Anketi, Tüm Gezi Eylemcilerinin ve Gezi Parkı'na Gitmiş Eylemcilerin Sınıfsal Dağılımı

SAMER'in anketi, İstanbul'da ve İzmir'de rastgele seçilmiş 3944 kişiyle yapılan mülakatlara dayanmaktadır. 2013 yılının Aralık ayında yapılan araştırmaya göre Gezi parkına gidenler, Gezi Olayları'nda parka bizzat eylemci olarak katılan bireyleri, tüm Gezi eylemcileri ise Gezi Parkı'nda bulunmayan fakat Gezi Parkı Olayları'nı destekleyen bireyler anlamına gelmektedir. Burada el emeğiyle çalışan formel proleteryanın oranı %36, el emeğiyle çalışmayan proleterya %20, enformel proleterya %18'dir. Bunları küçük burjuvazi %11, profesyoneller %6, yöneticiler %5 ve kapitalistler %4 oranları ile izlemiştir. Bu şekilde bakıldığında formel ve enformel proleteryaya mensup olanların oranı %54 olarak çıkmakta, yani yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Üst sınıfların da temsil oranı yüksek görünmesine

rağmen bu durum, eyleme katılanların yarısından fazlasının proleter arkaplanı olduğu sonucunu değiştirmemektedir.

Tablo.5. KONDA raporu Ülke çapında Gezi Destekçilerinin Genel Dağılımı

KONDA'nın yukarıda bulunan tablosu ise Gezi Olayları'nın forumlara taşındığı tarihlere tekabül eden Temmuz 2013'te, tüm Türkiye'nin nüfusunu temsilen rastgele seçilmiş 2.629 kişiyle yapılan görüşmelerden çıkan sonuçlardan biridir (Tablo 5). Ülke çapında yapılan KONDA anketinden çıkan bu sonuç, Gezi Olayları'nı destekleyenlerin içinde hane geliri aylık olarak 2.000 TL'nin altında olanların oranı %76,4'tür.

Gelir dağılımı bakımından incelendiğinde Gezi Olayları'na katılanların ve destekleyenlerin gelir dağılımı, Türkiye'nin toplam nüfusunun gelir dağılımıyla paralellik gösterdiği görülmüştür, böylece yalnızca orta sınıfın ya da elit kesimin desteklediği çıkarımları önemini yitirmektedir.

I.1.19. Gezi Parkı Olayları ve Bugün/Şimdiki Zaman

Salgırlı (2014), Gezi Parkı Olayları'nın, toplumsal hareketler literatüründe konumlandırırken, kendinden önceki hareketlerle bir benzerlik aranmasını, hareketin kendi dinamiğini anlayabilmek açısından sakıncalı bulur. Ona göre, Gezi ile Occupy Wall Street ya da Arap Baharı arasında “işgal edilen meydanlar” üzerinden bağlantı kurmanın haricinde, birbirini takip eden bir hareketler zinciri olarak görmek, hareketlerin kendi kurguları ve çizgiselliğini yoksaymak anlamına gelmektedir. Bunun yanında Gezi Parkı Olayları için, özellikle 2000'lerin başında ard arda yaşanan ekolojik hareketler içerisinde bir çerçeveye yerleştirmek, eylemlerin yalnızca Türkiye ile sınırlı kaldığı ve yerelin hareketi olarak değerlendirilmesi nedeniyle küresel boyutta etkisi olmaksızın içe dönük bir hareket olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum da Gezi Parkı Olaylarının çokyönlülüğünü sınırlayan bir bakış oluşturur. Sosyolojik bağlamda Gezi Olayları'nın sağlıklı şekilde ele alınabilmesi için, Badiou'nun (2007) *Yüzyıl (The Century)* adlı çalışmasında sanat için söylenenen bugüne ve şimdiki zamana odaklanmanın bu eylemleri tanımlamak için de düşünmek gerektiğini savunur. Mevcut koşulların şekillendirdiği bir toplumsal olayın, geçmişteki olaylar için üretilmiş kavramlarla açıklamanın, sosyal bilimlerin yaratıcılığını yitirmesinden kaynaklandığını ifade eder. Gezi Olayları'nın kendi içerisinde anlamlandırırken çizgisel, tarihteki yeri bakımından incelenirken de noktasal bir değerlendirme yapılması gerektiğinin altını çizer.

Gezi Parkı Olayları'ndaki Katılımcı Profili

Gezi Parkı Olayları'ndaki katılımcıların en çok üzerinde tartışılan bir başka yönü, gelir dağılımı ve toplumsal sınıfları haricinde katılımcı bireylerin yaşam pratikleri ve etnografik özellikleri olmuştur. Henüz lise öğrenimi görmekte olan öğrencileri bir kenara bırakırsak, üniversite öğrencileri, mezunları ya da çalışan üniversite mezunu gençler ve 20-39 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin² yoğunluğu dikkat çekici olmuştur. Günümüzde bireylerin yaş grupları ve bu grupların karakteristik özellikleri, içine doğdukları kültürel çevre ve konjonktürel deneyimlerle birlikte incelenmektedir. Buna göre birbirini takiben, Baby Boomers (1943-1960), X kuşağı (1961-1980), Y kuşağı (1982-2004) ve Z kuşağı (2005-...) şeklinde adlandırmalar yapılarak (Strauss ve Howe, 2000) bu kuşaklara belli karakteristik özellikler atfedilmiştir. Farklılıklarla birlikte yaşamaya ve değişimlere açık, teknolojik olarak okuryazarlık oranı kendinden önceki kuşaklara göre daha yüksek, mesai saatlerine uyumlu çalışmaktan hoşlanmayan, politikayla yakın ilişkisi olmayan, fark yaratmayı seven, hırslı, motive edilme konusunda hevesli fakat özel yaşamıyla iş yaşamı arasındaki dengeyi önemseyen bireylerden oluşuyor.

Fakat KONDA'nın raporunda bu özelliklerine göre genç nesille ilgili toplanan veriler sonucunda, Y kuşağının ifade ettiği özelliklerin, eğitim düzeyi ve yaşam koşulları bakımından Türkiye'de yalnızca %10 gibi bir orana tekabül ettiği sonucuna varılmıştır. Öte yandan her ne kadar bu tanımlamayı doğrudan Gezi Parkı Olayları'nda yer alan ya da destekleyen genç yetişkin kitleyi tanımlamak için sıklıkla kullanılsa da, 2013 yıl sonu itibarıyla 18-28 yaş arası gençlerin eğitim oranlarına bakıldığında %37'si lise altı eğitilmiş, %46 oranında lise eğitilmiş, üniversite ve daha üzeri eğitim almış olan bireylerin

² Sosyoloji ve psikoloji alanlarında yapılan araştırmalarda genel olarak kabul gören "genç yetişkin" kapsamı baz alınarak bu yaş aralığı çalışmada 20-39 yaş arası bireyler "genç yetişkin" olarak ele alınmıştır.

oranı ise %17 civarındadır. Bu yaş aralığında, ülkemizde 17 milyon genç bireyin .bulunduğunu da değerlendirdiğimiz takdirde, Bu kadar kalabalık bir genç nüfusu Batı ülkeleri kültürü odaklı bir jenerasyon karakteristiğine oturtmak doğru bir değerlendirme olmamaktadır.

Öte yandan, eylemlere katılanların ya da destekleyen genç yetişkinlerin, doğum tarihleri bakımından genç yetişkinler arasında askeri darbelerden sonra doğmuş olması³ ve kendilerini herhangi bir siyasi partiye ya da örgüte üye olmamaları ve kendilerini yakın hissetmemeleri bakımından genel Y kuşağı tanımlamasıyla ortak noktaları olduğunu söylememiz mümkündür. KONDA'nın Gezi Raporu'nda eylemcilerin siyasi katılımıyla ilgili olarak, katılımcılara herhangi bir siyasi partiye ya da oluşuma üye olup olmadıkları sorulduğunda, %78,9'u üye olmadığını ve %93,6'sı da herhangi bir siyasi oluşumu ya da örgütü temsilen değil, sade vatandaş olarak katıldığını belirtmiştir. Fikirlerini sokağa çıkarak ifade edenlerin oranıysa Gezi Parkı Olayları'na katılan eylemcilerinin yarısından daha azını kapsamaktadır. Katılımcıların içerisinde %55,5'lik oran, Gezi Parkı Olayları'nı katıldıkları ilk siyasi eylem olarak tanımlamıştır.

Öğütle (2014) ise Gezi Parkı Olayları ile ilk siyasal eylemine katılan kitleyi ve bu yeni katılımcılarla “tanıdık” parçaları şu şekilde kategorize etme yoluna gitmiştir:

1. Müzakereci rol üstlenen ve eylemcilerin örgütlenmesinde büyük katkısı olan sivil toplum örgütleri (meslek odaları da bu gruba dahil olduğundan Taksim

³ Bu çalışmada Gezi Parkı Olayları'na değin Türkiye'de gerçekleşen askeri darbeler ve müdahalelerden sonra doğan kuşak ele alınmıştır. Burada “askeri darbe” olarak kastedilen, ülkede sırasıyla 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 28 Şubat 1997 süreci, 27 Nisan 2007'de TSK'nın “e-muhtıra”sı olarak adlandırılan askeri darbeler ve müdahalelerdir. Çalışmanın düzeltme aşamasında meydana gelen 15-16 Temmuz 2016 Darbe Girişimi bu kapsama dahil edilmemiştir.

- Dayanışması'nı da bu grupta sayabiliriz). Sivil toplum örgütlerini, devlet “müzakere edilebilir” olarak konumlandırmıştır.
2. Sınıfsal mücadele ve parti örgütlenmeleriyle, devletin siyaset yapma bakımından “çatışmacı” olarak konumlandığı devrimci sol.
 3. Gezi Parkı Olayları'nda, Y kuşağı ya da 90 kuşağı olarak bilinen bireylerden oluşan, memnuniyetsizliğinin belli bir kaynağı bulunmayan, herhangi bir ideolojiye kendini yakın görmeyen, isyankar ve kimliksizlik üzerinden kendini kuran ve bu özellikleriyle medyanın da ilgisini çeken grup. Kaynağı ve hedefi belli olmaması nedeniyle devletin net bir konumlandırma yapamayarak “çapulcu” şeklinde etiketlediği bireylerden oluşan ve Öğütle'nin “bayraksızlar” olarak adlandırdığı tipoloji. Bunların özellikle Gezi Parkı'nda ve olayların genişlediği diğer semtlerde parkların ve meydanların işgal edilmesinde ağırlığı olan bireyler olduğu söylenebilir.
 4. Kürt Hareketi ile bağlantılı olan ve kendileriyle karşıt ideolojik görüşe sahip önemli bir kesimin de alanda olması nedeniyle olayların içerisinde yer almayı tercih eden, devletin “bölücü” olarak konumlandırıldığı tipoloji.
 5. Kürt Hareketi ile karşıt görüşlere sahip, ulusalcı-aktivist kitlenin, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), TGB (Türk Gençlik Birliği) ve İşçi Partisi gibi siyasi partilerin ve örgütlerin başını çektiği, laik-muhafazakar kutuplaşmasının üretildiği ve devletin “darbeciler” olarak konumlandığı tipoloji.
 6. Gezi Parkı Olayları'nın başlangıcı ve merkezi olan Taksim'i, olayların başlamasıyla birlikte ne olup bittiğini merak ederek görmeye gelen, eylemlere katılmaktan çok turistik amaçla ziyaret eden ve gözlemleyen, devletin “vatandaş” olarak konumlandığı tipoloji.

7. İktidarın nüfuzunun artmasıyla birlikte genişlemeye başlayan ve hızla zenginleşen dindar burjuva kesimden yana memnuniyetsizliğini belli eden ve devletin herhangi bir konumlandırma yapmayıp görmezden gelmeyi tercih ettiği Antikapitalist Müslümanlar tipolojisi.

Bu tipolojilerin bütününe baktığımızda, Gezi Parkı Olayları boyunca hem başından beri parkta nöbet tutan hem kalabalıklaşan bireylerin parkta toplanması ve eylemlerin başka semtlere ve kentlere sıçraması aşamalarında ortaya çıkan farklılığı ve çeşitliliği detaylı bir şekilde ortaya koyabildiğini görürüz. Uluğ ve Acar'ın (2014a:23) röportaj yaptığı Gezi Parkı Olayları içerisinde yer alan aktivistlerden birinin deyişiyle insanlar Gezi'yle sokağa çıkmış; fakat herkes Gezi için çıkmamıştır. Çalışmalarında Aleviler, Kürtler, LGBT aktivistler, Beşiktaş Çarşısı Grubu, Kemalistler, ülkücüler, sendikalar ve Taksim Dayanışması gibi pek çok kesimden ve gruptan bireylerle yaptıkları görüşmelerde de yukarıda bahsettiğimiz tipolojilerin birleşimine rastlamamız mümkündür. Kendilerini tanımladıkları kimliklerini bilinçli olarak ya da olmayarak eylemlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Öğütle'nin oluşturduğu tipolojilere baktığımızda çıkarabileceğimiz anlam, bu farklılıkları bir araya getirenlerin ve komün hayatı deneyimlemelerinin altında, hepsinin devlet otoritesinden gördüğü baskı (bireysel hak ve özgürlüklere getirilen kısıtlamalar, eğitim – öğretim sisteminde yapılan değişiklikler gibi) sonucu yeni bir demokrasi arayışı yatmaktadır.

Karşı Kamusal Alan Olarak Gezi Parkı ve Twitter

Özellikle parkta çadır kuran eylemcilere polisin uyguladığı şiddetin artması ile 31 Mayıs'tan itibaren Gezi Olayları fiilen şekillenmeye başladı, Binlerce insan sokağa çıkmakla kalmayıp Taksim ve civarındaki sokaklara barikatlar kurulmuştur. Polis kontrolü altında olan Taksim ve Gezi Parkı'nı protestocuların geri almaya çalışması duyuldukça eylemler İstanbul'un başka bölgelerine de sıçrayarak Gezi Parkı Olayları yerel bir direniş olmaktan çıktı. Anadolu Yakası'ndan binlerce insan yürüyerek köprüyü geçti ve 1 Haziran sabahında parka vararak bölgeyi tamamen işgal etmiş oldu. Gece boyu eylemcilerle polisler arasında süren çatışmalardan sonra polis öğlen vakitlerinde parktan çekilmeye başlamıştır. Parkı yeniden dolduran eylemcilere parka sonradan gelen insan sayısını Türk Tabipleri Birliği yüzbinlerle ifade etmiştir (TTB, 2013). SAMER'in anketine göre (Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi) İstanbul'da 18 yaş üzeri nüfusun %16'sı (yaklaşık 1,5 milyon kişi) eyleme katılmıştır (Yörük ve Yüksel, 2015:135).

Her ne kadar bir kent hakkı hareketi olarak başlamış olsa da Gezi Olayları'na farklı şehirlerden geniş kitlelerin katılmış olması, direnişin bileşenlerini değiştirmiştir.

Polisin parka müdahale etmesi ve çekilmesi ilerleyen günlerde de feminist kadın kolektiflerinden LGBT aktivistlerine ve sivil toplum örgütlerine kadar pek çok oluşumun eylemcilerle birlikte çadır kurup kamp yaptığı bir tür karşı kamusal alana dönüşmüştür. Sosyal ağlardan Facebook duyurular için, Twitter ise gerçek zamanlı eylemlerin durumunu paylaşmak için yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle Twitter, "aktif politik eylemin görünmesini, haberin yeniden iletenler açısından daha görünür hale gelmesini ve örgütlenmesini sağlayan karşı kamusal alan ihtimalinin en önemli araçlarından biri olmuştur" (Olgun, 2016:181). @DirenTurkiye, @DirenGeziParki, @DirenAnkara gibi pek çok hesap da açılarak İstanbul ve başka şehirlerde yapılan Gezi Parkı eylemleriyle ilgili

anında haber paylaşımı yapılmıştır. Gezi Olayları döneminde Twitter üzerinden Ustream canlı yayın videoları izlenmiş ve linkleri paylaşılmıştır. 2012’den bu yana faaliyet gösteren 140journos da Twitter üzerinden alternatif medya organı olarak Gezi Olayları’ndan haber vermeye başlamıştır ve anaakım medyaya tepkilerin arttığı bu dönem 140journos için önemli dönüm noktalarından biri olmuştur (Ünal, 2014).

Downey ve Fenton’a göre yeni medyayı ve alternatif medyayı da karşı kamusal alan oluşturma ihtimaline dahil edebiliriz (Downey ve Fenton, 2003). Bu yüzden de Halk TV, Ulusal TV, IMC TV gibi televizyon kanallarını ve Sendika.Org, SiyasiHaber.Org ve yine günümüzde yaygınlık kazanan Diken.Com.Tr gibi internet sitelerini de bu şekilde değerlendirmemiz mümkündür.

Taksim Dayanışması Üzerine

Taksim Dayanışması, Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi'nin çağrısıyla (Uluğ ve Acar, 2014b:467) 15 Şubat 2012 tarihinde kurulan içlerinde derneklerin, kulüplerin, sendikaların, mühendislik odalarının, çevre örgütlerinin ve siyasi partilerin bulunduğu, kurulduğu ilk zamanlarda 80, son haliyle ise 128 kurumu bünyesinde toplayan bir oluşumdur. Hiyerarşik bir yapısı olmayan, yatay örgütlenen bir oluşum olmasına ve herhangi bir yönetim kurulu bulunmamasına rağmen Gezi Parkı'na dair yapılan pek çok açıklamada Mimarlar Odası başkanı Eyüp Muhcu ve yine Mimarlar Odası'nda yöneticilik yapan Mücella Yapıcı'nın söz aldığı görülmüştür. Taksim Dayanışması, Taksim Meydanı'nın Yayalaştırılması Projesi kapsamında, bölgenin kalan tek yeşil kamusal alanı ve aynı zamanda afet toplanma alanı olan Gezi Parkı'nın da yıkılarak kentsel dönüşümüne karşı çıktıklarını belirterek imza kampanyasını başlatmış ve bu kampanyayı duyurarak projenin Gezi Parkı'nı dışında bırakacak şekilde yapılmasını sağlamıştır. Bu bakımdan yönetim üzerinde önemli bir baskı grubu oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Taksim Dayanışması, Gezi Parkı Olayları içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Organize olunması ve eylemlerin sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi ve taleplerin yönetime iletilmesi için halkla hükümet organları arasında köprü oluşturmuştur. Eylemlerde herhangi bir lider konumunda olmamakla beraber, gerek yapılan basın açıklamaları gerekse hükümetle görüşmeye giden heyet Taksim Dayanışması tarafından organize edilmiştir. Toplantıları halka açık olarak yaparak Gezi Parkı'yla ilgili taleplerin belirlenmesi ve parktaki komün yaşamla ilgili olarak yaşanan sorunların görüşüldüğü bir ortam yaratan Taksim Dayanışması, olaylarda herhangi bir liderlik üstlenmemiş, ancak eylemcilerin temsilcisi olarak işlev görmüştür. Gezi Parkı'na buldozerlerin girmesiyle beraber @TaksimDayanisma hesabı üzerinden Twitter'da aktif olarak eylemden haberdar edip

“halkı parkına sahip çıkmak için nöbete” çağırmıştır. Nöbet sırasında üst üste gerçekleşen polis saldırıları Twitter üzerinden duyuruldukça parkı kamp alanı haline getiren katılımcılar çoğalmış ve günlük olarak parkta zaman geçiren eylemci sayısı artmıştır. Twitter, Gezi Olayları için yapılan eylemler hakkında bilgi alışverişinin haricinde, polis saldırıları sonrası yaralılar için doktor ve ilaç temin etme konusunda önemli bir iletişim ağı oluşmuştur. Eylemciler, Gezi Olayları boyunca her türlü eylem çağrısını ve parkın durumuyla ilgili bilgiyi Taksim Dayanışması’nın Twitter hesaplarından takip etmiş, daha uzun metinlereyse dayanışmanın Facebook hesabı üzerinden ulaşmıştır.

BÖLÜM: GEZİ OLAYLARI'NDA TWITTER KULLANIMI: TAKSİM DAYANIŞMASI ÖRNEĞİ

Bu bölümde Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabı söylem bakımından incelenmiştir. Taksim Dayanışması, herkese açık olarak yaptığı toplantıların haricinde Gezi Parkı Olayları boyunca eylemcilere kendi web sitelerinden, Facebook ve Twitter hesapları üzerinden toplantı notlarını, genel taleplerini, eylem gün ve saatlerini, anlık haberleri, Gezi Parkı'nda kamp yapanlar için acil ihtiyaç listelerini içeren paylaşımlar yapmışlardır. İnceleme için Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabının seçilmesinin nedeni, Twitter'ın anında ve hızlı paylaşım yapılabilme özelliği ve herkese açık hesap olması sayesinde aynı anda geniş bir kitleye hitap edebilme şansının diğer sosyal ağlara ya da web sitesine göre daha yüksek olmasıdır.

Öte yandan özellikle Gezi Parkı Olayları'nın başladığı 27 Mayıs 2013 tarihi sonrası, eylemlerin ülke çapında yankı bulması ve yayılmasının ana akım medyaya aynı şekilde yansımaması da büyük tepki çekmiştir. KONDA'nın yaptığı ankette Gezi Parkı'ndaki olayları halk, Türkiye genelinde %71,3 oranında ilk önce televizyondan öğrenmiş olsa da, olayların zirveye ulaştığı günlerden biri olan 1 Haziran 2013 tarihinde Türkiye'deki tematik haber kanallarından CNN Türk'ün Taksim Meydanı'nı canlı vermek yerine penguen belgeseli yayınlaması, eylemcilerin haber kaynağı olarak televizyona güvencini azaltmıştır. Aynı soru Gezi Parkı'ndakilere sorulduğunda haber kaynağı %69 oranında sosyal medyadır. Bir diğer tematik haber kanalı olan NTV de benzer bir tavır sergilemiş, daha sonra bağlı olduğu yayın grubu CEO'su Cem Aydın 4 Haziran 2013 tarihli açıklamasında “Dengesizlikler içinde denge aramak medyayı bu hale getirdi” diyerek bir özür mesajı yayınlamıştır. Yine de NTV'nin Tarih dergisinin Temmuz 2013 sayısı,

kapağında Gezi Parkı Olayları'ndan simgeleşmiş karelerinden birinin minyatür hali olması nedeniyle basılamadan ani bir kararla kapatılmıştır.

Bu olaylara tepki olarak Taksim Gezi Parkı yakınında duran yayın araçlarına eylemciler saldırmış ve bu araçları üzerine medyayı protesto eden yazılar yazarak kullanılamaz hale getirmişlerdir. Haziran ayı boyunca da sokak eylemleriyle ilgili yaptıkları haberlerden dolayı CNN Türk, Haber Türk ve NTV kanalları önünde protesto gösterileri düzenlenmiştir. Bu protestolar sonrasında eylemciler, ana akım medyanın olaylara hassasiyet göstermemesi ve kamuyu bilgilendirmemesi nedeniyle kendi medyalarını kurmuşlardır. Eylemcilere iktidarın yaptığı “çapulcu” nitelemesinden ilham alarak, Gezi Parkı'yla ilgili haberleri canlı yayınlayabilmek, eylemcilerle yapılan röportajları ve belgeselleri yayınlayabilmek, bilgi akışı sağlayabilmek adına Çapul TV kurulmuştur⁴. Çapul TV, Türkiye'de 140journalist'tan sonra yeni medya üzerinden alternatif medya olarak yayın yapan önemli bir haber organı olmuştur. Yurttaş gazeteciliği, bu şekilde daha organize, doğrudan ve dijital ortamda kendi verilerini doğrulama yöntemleriyle hızlı ve anında haber paylaşımı sağlayabilmekte, yurttaş kendi medyasını kurabilmiş olmaktadır.

Taksim Dayanışması, yurttaşın kendi medyasına duyduğu ihtiyacın daha çok ortaya çıkmasını ve bilgi doğrulamanın, sokakta olup bitenleri aktarırken ne kadar önemli olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu anlamda Taksim Dayanışması'nın Gezi Parkı Olayları boyunca haberleşme konusunda da önemli bir işlev gördüğünü söyleyebiliriz. Çünkü Taksim Dayanışması'nın paylaşımları daha geniş bir kitleye ulaştıkça, ulaştığı

⁴ 6 Haziran 2013'te ilk canlı yayınına başlayan Çapul TV, Gezi Parkı Olayları sonrasında da yurtda ve dünyadaki eylemler ve röportajlara yer vererek gerek sosyal ağlarda gerekse internet sitesinde yayın hayatına günümüzde de aktif olarak devam etmektedir.

kitleden de ülkeye yayılan eylemler hakkında daha çok bilgi alabilmiş, böylece Gezi Parkı Olayları'nın duyulması daha hızlı bir şekilde gerçekleşebilmiştir.

Bu bölümde Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabıyla ilgili genel bir içerik analizi yapılacak, daha sonrasında da paylaşım yaptığı tweet'lerin belli kategorilerdeki örnekleri kapsamında, Van Dijk'ın (1998) eleştirel söylem analizinden yararlanılarak, Gezi Parkı Olayları'nın ilerleyişi ve arka planı değerlendirilerek, kurulan cümlelerin içeriği ve neyi söylemek istediği incelenmiştir. Yapılan eleştirel söylem analizinde Fairclough ve Wodak'ın eleştirel söylem analizinin üzerinde durduğu şu özellikleri göz önünde bulundurulmuştur:

- 1) Eleştirel söylem analizi toplumsal sorunlara hitap eder.
- 2) İktidar ilişkileri s ylemseldir.
- 3) Söylem toplumu ve kültürü inşa eder.
- 4) Söylem ideolojik bakımdan işler.
- 5) Söylem tarihseldir.
- 6) Metin ve toplum arasında köprü oluşturur.
- 7) Söylem özümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.
- 8) Söylem toplumsal eylemin bir formudur (akt. Van Dijk, 1998:353).

Eleştirel söylem analizinde, söylemin  z mlenmesinin tek bir yolu bulunmamaktadır. Ancak van Dijk'a (1997.) göre  z mllemede dikkat edilmesi gereken bazı önemli unsurlar vardır:

- 1) Söylemin bağlamını incelemek,
- 2) Hangi grupların, iktidar ilişkilerinin ve çatışmaların söz konusu olduğunu  z mllemek,

- 3) “Biz” ve “onlar”ın kullanımındaki olumlu ve olumsuz bakış açılarını ortaya çıkarmak,
- 4) Önceden varsayılanları ve ima edilenleri ortaya koymak,
- 5) Kutuplaşmış grupların fikirlerinde altı çizilen ya da önemsizleştirilen bütün biçimsel yapıyı incelemek,

Taksim Dayanışması’nın Twitter hesabı, van Dijk’ın haberlere uyguladığı, fakat daha sonraları eleştirel söylem analizi yöntemini dijital ortamda haber sitelerinde ve sosyal ağlarda da uygulamak mümkün olan makro ve mikro yapıları incelenerek çözümlenmiştir. Çözümleme için yöntem olarak 27 Mayıs 2013-18 Haziran 2013 tarihleri arasında Taksim Dayanışması tarafından paylaşılan tweet’ler Twitter üzerinden gelişmiş arama yöntemiyle elde edilmiştir. Daha sonra verinin kaybolması ya da değiştirilmesi ihtimaline karşılık bu tarihlerde yazılan tweetler ekran görüntüsü alma programıyla arşivlenmiştir. Daha sonra bu tweetlerin daha kolay kategorize edilebilmesi ve söylem analizi için gerekli notların alınabilmesi için aynı zamanda yalnızca metin şeklinde tablolastırılarak liste halinde belgelenmiştir. Tweet’lerin kime nasıl hitap edildiği ile ilgili notlar alınmış, metnin verdiği mesaja göre de belli etiketlerle kategorize edilmiştir:

Anlık Haber: İçlerinde şimdiki zaman ve mekana dair bilgi veren, müdahale gerçekleştiğini haber veren tweetler için

Bilgi: Basın açıklaması ve duyurular için

Yönlendirme: Müdahaleler sırasında yaralananlar, sığınılacak yerlerle ilgili ya da avukatlara ulaşılabilmesi için ilgili adres ve telefon numaraları paylaşılan tweetler için

Yerinden eylem çağrısı: Tencere tava eylemlerine çağrıda bulunduğu tweet’ler için

Yardımlaşma: Gezi Parkı'nda kamp yapıldığında parka gereken malzeme ve yiyecek için oluşturulan ihtiyaç listeleri ve nöbetçi eczane listesi gibi paylaşımlar için

Bilgi Doğrulama: Taksim Dayanışması'nın belli hesaplarla (Türk Tabipler Birliği gibi) etkileşim yoluyla teyit istediğini ya da bilgiyi paylaşırken teyit aldığını ifade ettiği tweet'ler için.

Etkileşim: Taksim Dayanışması'nın Twitter'daki diğer kullanıcılarla Twitter üzerinden birebir konuştuğu, soru sorduğu ya da eylemleri duyurabilmek için destek istediği tweet'ler için

Yukarıdaki kategorizasyon yapıldıktan sonra, metinlerin söylemi incelenmiştir, seçilen sözcükler, oluşturulan cümlelerin yapısı, etkenlik/edilgenlik gibi unsurlar göz önünde bulundurulmuştur ve bu tweetler'den dikkat çekici olanlar tarih sırasına göre dizilmiştir. Gönderilen tweer'lerin yapısı ve olaylarla eylemlerin akışı üzerinden değerlendirilerek öncesinde ve sonrasındaki gelişmeler incelenmiştir.

@TaksimDayanisma Twitter Hesabının İçerik Analizi

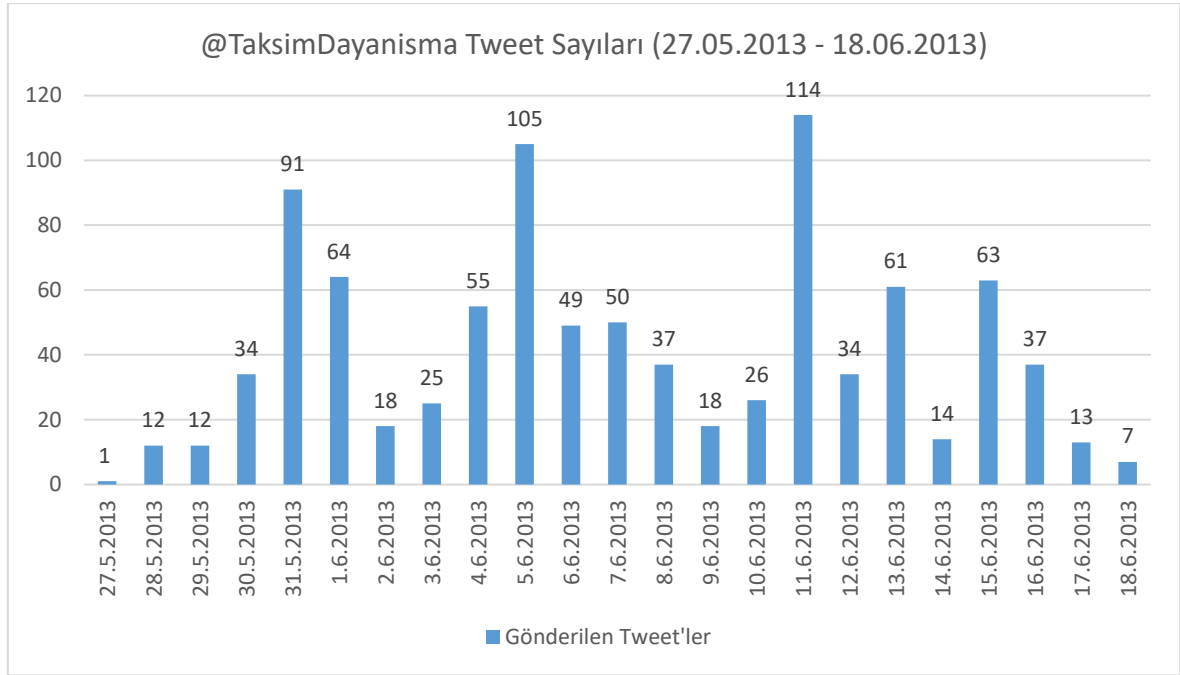
Tablo.6. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının Genel Bilgileri

Hesap Adresi	@TaksimDayanisma
Hesap Tanımı	Taksim Dayanışması
Diğer Bilgiler	128 bileşenin oluşturduğu Taksim Dayanışması'nın resmi twitter hesabıdır.
Web sayfası bağlantısı	taksimdayanisma.org

Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabı, 2012 yılının Haziran ayından bu yana aktiftir. Hesabın 22 Haziran 2016 tarihi itibarıyla yaklaşık 828.000 takipçisi vardır, 371 hesabı takip etmektedir ve hesabından 3.084 tweet göndermiştir. Gönderdiği tweetlerin temaları Gezi Olayları ve yıldönümü ile ilgili mesajlar, direnişte kaybedilenlerin anıldığı mesajlar, Gezi Olayları'nda kaybedilenlerin adli süreçleriyle ilgili güncellemeleri ve hatırlatmaları, çevrenin ve doğal kaynakların korunmasıyla ilgili ülke çapında yapılan eylemlerden ve kampanyalardan retweetleri, bileşenlerin yer aldığı basın açıklamaları haberlerini içermektedir.

Tablo.7. Taksim Dayanışması Twitter Hesabı'nın 27.05.2013-18.06.2013

tarihleri arasındaki tweet sayıları

Hesabın Gezi Olayları'nın başlangıcı niteliğini taşıyan, parka iş makinelerinin girmesiyle Taksim Dayanışması'nın 27 Mayıs 2013'te gönderdiği toplantı tweetinden, artık direnişin parkta değil semt ve mahallelerde yapılacak forumlarla devam edeceğini duyurduğu 18 Haziran 2013 tarihi arası gönderdiği tweetlerin sayıları Tablo 7'deki gibidir. Tweet sayılarının en çok arttığı dönemler 31 Mayıs (91 tweet), 5 Haziran (105 tweet), ve 11 Haziran'dır (114 tweet). Gezi Olayları'nın akışını incelediğimizde 31 Mayıs, 5 Haziran'daki tweet yoğunluğunda, işçi sendikaları KESK'in ve DİSK'in grev başlatarak Gezi Olayları'na destek için İstanbul'da Taksim Meydanı'nda, Ankara'da ise Kızılay Meydanı'nda toplanarak yürüyüş yapmasının etkisi olmuştur. Aynı zamanda 5 Haziran'da mecliste konuşulması beklenen Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Yasa Tasarısı askıya alınmıştır.

Öte yandan Banko ve Babaoğlu'nun (2013) Gezi Parkı Olayları'yla ilgili araştırmasında paylaştığı verilere göre, 29 Mayıs 2013 tarihi itibarıyla Türkiye'de 1.819.403

günlük aktif Twitter kullanıcısı varken, 10 Haziran 2013 tarihine gelindiğinde bu sayı 9.548.503'e çıkmıştır. Bu sayılar Gezi Olayları'yla rahatlıkla ilişkilendirilebilir olsa da sayıların tekil kullanıcı sayısı olmayabileceği, sahte ve ikincil hesapların da sayıma dahil olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

KONDA'nın raporunda Gezi Olayları ile ilgili yapılan ilk ankette (Haziran 2013) çıkan sonuçta, parkta yapılan anketlerde ilk haberleri sosyal medyadan öğrenenlerin oranı %69'dur. Türkiye geneline sorulduğunda sosyal medya oranının %15,9 internet haber sitelerininse %6,4 olması, Gezi Parkı Olayları'nı nüfus içerisinde yaklaşık 2,5 milyon kişinin yani her beş kişiden birinin yeni medya aracılığıyla öğrendiği anlamına gelmektedir.

Sosyal ağların ve internetin olaylar boyunca kullanımıyla ilgili olarak Türkiye genelinde her 10 sosyal ağ kullanıcısının 4'ünün konuyla ilgili paylaşım yaptığı sonucu, Gezi Olayları'nın sosyal ağ kullanıcısının haber ve fikir paylaşımına önemli bir etki ettiği sonucunu vermektedir. Park içerisindeki sonuçlardaysa oran %85'e çıkmıştır. Devamındaysa, araştırmanın 6-8 Haziran 2013 tarihleri arasında son bir ay içerisinde bu olaylarla ilgili sosyal medyada paylaşım yapılıp yapılmadığı sorulduğundaysa, Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin oranının %84,6 ile paylaşım yaptığı bilgisine ulaşılmıştır.

Şekil.1. @TaksimDayanisma hesabının 27 Mayıs – 18 Haziran 2013 hashtag

bulutu

Bilginin yayılımını hızlandırmak için de bu süre içerisinde gönderilen tweetlerin %59,57'sinde (Türkçe karakterli ve büyük/küçük harfleri ayrı etiket olarak değerlendirilmiştir) toplam 101 hashtag kullanmıştır (Şekil 1). Hesabın en çok kullandığı hashtag'ler, #DirenGeziParki (%49,64), #OccupyGezi (%29,28) ve #DirenGeziSeninleyiz 'dir (%14,82).

I.1.20. Taksim Dayanışması'nın İlk Tweeti ve Takip Eden Gelişmeler

Şekil.2. @TaksimDayanisma hesabının 27 Mayıs 2013 tarihli tweet'i

2012 yılının Haziran ayından bu yana Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabından gönderdiği 27 Mayıs 2013 tarihli tweet, Gezi Olayları'nın sinyallerini verdiği ilk tweet olarak değerlendirilebilir. Daha önce Nisan ayında Taksim Meydanı'nın Yayalaştırma Projesi'ne ve Gezi Parkı'nın yerine Topçu Kışlası inşa edilmesi ile ilgili projeyi protesto etmek için Taksim Gezi Parkı Güzelleştirme ve Koruma Derneği Ayağa Kalk festivali düzenlemiş ve parkın sahipsiz olmadığını vurgulamak için 23 Nisan'da Gezi Parkı'nda çocuk şenliği organize etmiştir. Topçu Kışlası ile ilgili proje resmi kurumlarca kabul edilmeden 27 Mayıs gecesi iş makinelerinin parka girmesi çevrecileri harekete geçirmiştir. Parka gelip nöbet tutmak için çadırlarını kurmuşlardır. Taksim Dayanışması da halkı haberdar edip nöbete destek olunması için yukarıdaki tweeti paylaşmıştır (Şekil 2).

Tweet'in diline baktığımızda cümle yapısının basit olduğunu görürüz. Herhangi bir dolaylama ya da mecaza başvurulmadan bir haber cümlesi kurulmuştur. Öznel bir bakış katılmaksızın haber veren nitelikte bir söylem tercih edilmiştir. Cümle yapısı

etkendir ve çağrıda bulunulurken “biz” öznesi kullanılmıştır. Buradaki “biz”, aslında Taksim Dayanışması’nın bileşenlerine dahil olanları kapsarken “biz olmak” isteyenler için bir çağrı olduğunu söyleyebiliriz. Yani buradaki “biz”, aynı zamanda Gezi Parkı’nın yıkılmasını onaylamayan ve iş makinelerinin parka zarar vermesini engellemek isteyen herkesi kapsamaktadır. Tweet’te yer alan cümle aynı zamanda parka gelmek isteyenlere yer ve zaman bilgisini de sunmuştur. Belirtilen saatten sonra “itibaren” sözcüğünün kullanılmasının sebebi bu toplantının yalnızca ortak bir amaç için bir araya gelerek sonrasında dağılmanın dışında bir anlam taşımaktadır. Kesin bir bitiş saati verilmemiştir böylece toplantının bir sürerliği olacağı vurgulanmıştır ve başlangıç saatinden sonra gelebilen herkese açık olduğu ifade edilmek istenmiştir. Toplanmanın sebebi ise büyük harflerle yazılmış “İŞ MAKİNALARINA ENGEL OLMAK İÇİN” denmiştir. Buradaki amaç, nedene hem dikkat çekmek hem de iş makinelerinin her an parkta yıkımı başlatabileceğini belirtmektir. Bu duyurunun daha detaylı versiyonunu içeren Taksim Dayanışması’nın Facebook hesabında konuyla ilgili yapılan paylaşımın linki bulunmaktadır. Twitter’ın karakter sınırlamasının bulunması nedeniyle eyleme katılacakların parkta ne olduğunu öğrenebilmeleri için Facebook linki tweete eklenmiştir. Böylece parkta başlayacak nöbetin sebebiyle ilgili daha çok bilgi verilebilmiştir ve tweet içeriği ile paylaşılan URL arasında bağ kurulmuştur.

Tablo.8. Twitter’da Gezi Parkı’nın konuşulma oranları 28 Mayıs – 9 Haziran

2013

Tabloda görüldüğü üzere, 27 Mayıs 2013’te Taksim Dayanışması’nın gönderdiği tweet sonrası Gezi Parkı hakkında gönderilen tweet’lerin sayısı 4.278 olmuştur (Tablo 8). Parka nöbete destek olmak için gelen kişi sayısı da Twitter’daki bu yayılımla birlikte artış göstermiştir (TwitTurk, 2013).

I.1.21. İlk Müdahale Tweet'leri ve Takip Eden Gelişmeler

Şekil.3. @TaksimDayanisma hesabının 29 Mayıs 2013'te paylaştığı müdahale tweet'leri

28 Mayıs'ta parkta yapılan oturma eylemine yapılan polis müdahalesi Gezi Parkı'nda olanların daha çok duyulmasına yol açmıştır. 29 Mayıs'ta Parkta öğlen saatlerinde de Taksim Dayanışması parkta toplanmanın amacını belirten bir basın açıklaması yapmış ve

nöbete destek için çağrıda bulunulmuştur. Duyurunun uzun metni Facebook hesabından, link olarak da Twitter'dan paylaşılmıştır ve parkta gün boyunca etkinlikler düzenlenmiştir. 29 Mayıs 2013 tarihinde akşam saatlerinde kamp yapanların çadırlarının olduğu alana bir polis müdahalesi gerçekleşmiştir. Taksim Dayanışması, parktaki bu hareketliliği anında hızlı bir şekilde paylaşmak için Twitter'ı kullanmıştır. Anlık haber verilirken cümleler herhangi bir düzeltme olmaksızın olduğu gibi yazılarak paylaşılmıştır. Yukardaki ekran görüntüsünde en altta paylaşılan tweeti Taksim Dayanışması, parka polis müdahalesi başladığı anda paylaşmıştır. Haberin hızlı ve anındalığı için imla kuralı gözetilmemiştir. Kısa ve basit bir cümle kurulmuştur. Şimdiki zaman kullanılarak da o anda olmakta olduğu vurgulanmıştır. Burada bahsedilen “çevik” kelimesi “çevik kuvvet” ekibini belirtmek için kullanılan tipik bir düz değişmece örneğidir. Bu tweet'in hemen ardından da müdahale olduğunu belirten tweet'i paylaşmıştır. Burada anındalık faktörü daha da önem kazanmıştır, cümle tam olarak bitirilmemiştir, haber olabildiğince kısa tutulmuştur ve yazıma dikkat edilmemiştir, “gezi paki” olarak yazılan Gezi Parkı'nın adı düzeltilmeden gönderilmiştir. Önemli olan, Gezi Parkı'ndaki hareketliliğinin sebebinin bilinmesi olduğundan detaylı açıklama yapılmaksızın ham bilgi sunulmuştur ve herhangi bir hashtag kullanılmamıştır. Bunu takip eden diğer tweet'te ise, önceki iki tweet'te söyleneni kanıtlayacak nitelikte bir fotoğraf karesiyle müdahalenin gerçekleştiği ve sonrasında bu müdahalenin neye yol açtığı belirtilmiştir. Parktaki çadırların bulunduğu bölgeden çıkan duman fotoğraflanarak kanıtlanmış ve tweet'e eklenerek önceki tweet'lerle bağı kurulmuştur, tweet'e bahsedilen yükselen dumanın paylaşılan görselde de karşılığı açıkça görülmektedir.

Taksim Dayanışması daha sonraki paylaşımlarında da müdahaleyi parkın farklı açılarından çekerek yükselen dumanı ve toplanmaya başlayan insanları fotoğraflamıştır, basit ve kısa cümlelerle durum ifade edilmiştir ve şimdiki zaman kullanılarak olayların o

anda olduğu belirtilmiştir. Bu tweetler paylaşıldıktan sonra parka gelen katılımcı sayısı artmıştır. Gün boyunca Gezi Parkı hakkında da 19.947 tweet gönderilmiştir (Tablo 8).

I.1.22. Gezi Parkı Nöbeti ve Takip Eden Gelişmeler

Tablo.9. Taksim Dayanışması Twitter hesabının bireye seslendiği tweet’lerden örnekler

Tarih	Tweet
28.5.2013	Taksim Gezi Parkı için nöbetteyiz. Yemeğini / yüreğini/ sanatını / çocuğunu / aklını / çadırını / KENDİNİ kap da gel! #taksimhepimizin
28.5.2013	Taksim Gezi Parkı için nöbetteyiz. Yemeğini / yüreğini / sanatını / çocuğunu / aklını / çadırını / KENDİNİ kap da gel! #taksimhepimizin
29.5.2013	Taksim Gezi Parkı için nöbete devam. Yemeğini / yüreğini / sanatını / çocuğunu / aklını / çadırını / KENDİNİ kap da gel! #taksimhepimizin

Taksim Dayanışması’nın 28 Mayıs’ta gün içinde iki kere, 29 Mayıs’ta da parktaki nöbet devam ederken paylaştığı bu tweetler bireye sesleniş içermektedir. Okuyan bireyin, parka yalnızca kalabalığa sayısal çokluk katmanın dışında duygularıyla, düşünceleriyle ve yaratıcılığıyla da katkıda bulunmasının beklendiği ifade edilmiştir (Tablo 9). Parkta nöbet tutulurken komün bir hayat yaşandığı için, yemeğin, duyguların, sanatın, fikirlerin, parkta kamp yapabilmek için gerekli çadırın ve bunların toplamında bireyin kendisinin gelmesi istenmiştir. “Kendini” kelimesi bireyin orada olmasının önemini belirtmek adına büyük harfle yazılmıştır. Sayılanlara bakıldığında da parkta bireyin eyleme her şeyiyle katılmasının istendiği ve bunlar için herhangi spesifik bir toplumsal sınıfa, eğitim düzeyine ya da etnik kimliğe aidiyet beklentisi olmadığı vurgulanmıştır. Tweet’in görünürlüğünün artması ve mesajı daha net verebilmek için de #taksimhepimizin hashtag’i

kullanılmıştır. Tweet’lerde belirtildiği gibi belli bir kitleye değil “hepimiz”e “biz”e vurgu yapılarak İstanbul’da yaşayan herkes kastedilmiştir.

Taksim Dayanışması @taksimdayanisma - 30 May 2013

Taksim gezi daha de kalabalik, renkli, heyecanlı sen de burda olmalisin

4 3

Taksim Dayanışması @taksimdayanisma - 30 May 2013

Ev haniminden sendikasına bütün halk kentine hayatına sahip çıkmak için burda

2 1

Şekil.4. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının katılımı arttırmak için halk vurgusu yaptığı tweet’lerden örnekler

30 Mayıs'ta sosyal medyada ve haberlerde sabah 05:00 sularında Gezi Parkı'ndaki çadırlara yapılan müdahaleyle çadırların yakıldığına dair haberler yer almıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2013). Haberlerin yayılmasıyla polis müdahalesini protesto etmek isteyenler Gezi Parkı'nda toplanmaya başlamıştır. Taksim Dayanışması bileşenleriyle parkta etkinlik düzenlemelerine devam edilmiştir. Katılımın arttığını göstermek ve daha çok insana duyurmak amacıyla parktaki kalabalığı gösteren fotoğraflar paylaşılmıştır. Yukarıda gönderilen tweet'lerin ilkinde mevcut durum ifade edilmiştir. Kalabalıkta yer alan bireylerin özelliklerini belirtmek için de “ev hanımından sendikasına” ifadesi kullanılmıştır. Böylece parkta bulunan insanların farklı meslek gruplarından, toplumsal sınıflardan geldiği ve yalnızca bireylerin değil, sendika gibi toplum örgütlerinin de bulunduğu geniş bir çeşitlilik olduğu vurgulanmıştır ve bu çeşitliliğin toplamı “bütün halk” olarak ifade edilmiştir. Fotoğrafta da arkadan çekilmiş, farklı fiziksel özelliklere sahip farklı yaş gruplarından bireylerin olduğu bir kadraj söz konusudur.

Gönderilen ikinci tweet'te ise yine bu kalabalığın niteliğine dair bilgi verilmiştir, desteklemek için paylaşılan fotoğrafta çadırlar, oturan ve ayakta duran insanlar bulunmaktadır. Yaş grupları ve fiziksel özellikleri yine farklılık göstermektedir. Kadrajda, Taksim'i Yayalaştırma Projesi ve Gezi Parkı'nın yerine yapılması planlanan alışveriş merkezi, o dönemde yapılacağı konuşulan üçüncü boğaz köprüsü ile ilgili sloganın yer aldığı ve yarısı görülen bir pankartla, İstanbul Üniversitesi Şiir Topluluğu'na ait olduğu belirtilen ve Nazım Hikmet'in Davet adlı şiirinin son kıtasından bir kesit bulunmaktadır. Kesitte bireylerin tek başlarına ve bağımsız olarak bir araya gelmesi ve farklı bireylerin toplanarak barışçıl bir bütünlük oluşturması ağaç ve orman metaforuyla anlatılmıştır. Paylaşılan fotoğrafta bu pankartın daha fazla görünmesi, parkta ağaçları söken iş makinelerini engellemek için bir araya gelen bireylerin parkta toplanmasını vurgulama amacı taşımıştır.

Aynı zamanda bu şekilde, insanların parkta neden toplandığıyla ilgili parkta olmayanlara bilgi verilmiştir. Bu dizeler daha sonra da Gezi Parkı Olayları boyunca da eylemlerin amacını ve niteliğini ifade etmek için sıkça kullanılmıştır. Tweet’te yazılanlar da bireye hitaben bir katılım çağrısıdır. Katılımcı sayısının arttığı ve bu kalabalığın bir enerji yarattığı belirtilmiştir. Mekanın “renkli” olmasından kasıtsa farklı kesimlerin bir araya gelmesiyle oluşan çeşitlilik yansıtılmak istemiştir. Hitap ederken de bu tweet’i okuyan bireye seslenilerek “sen de burada olmalısın” denilerek eylemin katılımcı sayısının artmasının bireyden istendiği belirtilmiştir. 30 Mayıs’ta Twitter’da Gezi Parkı’nın konuşulma oranı 93.199 tweet’le gerçekleşmiştir.

I.1.23. Taksim Dayanışması Organize Olma Çağrısı ve Takip Eden Gelişmeler

Tablo.10. Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabı üzerinden kurumları, partileri ve taraftar gruplarını organizasyona çağıran tweet'lerden örnekler

Tarih	Tweet
31.5.2013	yarın 11:00 tum gazeteci, kurum, inisitayif, platform, siyasi parti, taraftar temsilcilerini, Taksim Hill oteline toplantiya cagiriyoruz.
31.5.2013	@taksimdayanisma: 1.06.2013 saat 11.00de Taksim Hillde temsilci-yonetici düzeyinde tüm kurumları toplantıya çağırıyor #direngeziparkı
31.5.2013	1.06.2013 saat 11.00de Taksim Hillde temsilci-yonetici düzeyinde tüm kurumları toplantıya çağırıyor

31 Mayıs tarihi Gezi Parkı Olayları için önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Parkın boşaltılması için sabah saatlerinde gerçekleşen polis müdahalesinin ardından Taksim Dayanışması bu tweet'i paylaşmıştır. Bu tweet'i hashtag kullanmadan paylaştıktan sonra, aynı tweet'in altına bu kez yukardaki halini göndermiştir. Polis müdahalesinden sonra alınan bu karar, Gezi Parkı Olayları'nın tek bir şehir ve tek bir parkın dışında kalmayacağı anlamını içermektedir. Daha önceki paylaşımlarda bireye seslenilerek "parkına sahip çıkanların" arasına katılımı için çağrıda bulunulurken bu kez bireyin ya da halkın ötesinde gerek daha çok şehirden katılım sağlayabilmek ve duyurabilmek, gerekse daha organize hareket edebilmek için kurumların devreye gireceği ifade edilmiştir. Cümle

yapısı bakımından kurallı ve yalın bir anlatım şekli benimsenmiş, talepler net şekilde belirtilmiş, yer ve saat bilgisi verilmiştir. Tweet'in daha hızlı yayılabilmesi için de direngeziparki hashtag'i kullanılmıştır. Aynı çağrı hem birinci çoğul şahıs hem de üçüncü tekil şahıs ifadesiyle gün içinde paylaşılmıştır, bu şekilde tweetler'in içerikleri birbirine benzese de günün farklı saatlerinde toplantı çağrısının Twitter'ı kullanan kişilerce de görülmesi mümkün olmuştur. Toplantıya katılım sağlanmış ancak polis müdahalesi gerçekleştiği için gazdan etkilenenler olmuştur.

I.1.24. Yerinden Eylem Çağrısı ve Takip Eden Gelişmeler

Tablo.11. Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabından tencere tava eylemine çağırdığı tweet'lerden örnekler

Tarih	Tweet
31.5.2013	herkes bulunduğu yerde polis şiddetini kınamak için gürültü çıkarsın tencere tava korna düdük... #direnistanbul #occupygezi @okanbayulgen
1.6.2013	Tencere Tava eylemine devam.Evinden de direnise katılabilirsin.Arabandan bosuna korna calma Dayanisma icin cal #direngeziparki #occupytaksim
3.6.2013	Tencere Tava eylemine devam.Evinden de direnise katılabilirsin.Arabandan bosuna korna calma Dayanisma icin cal #direngeziparki #occupytaksim
11.6.2013	Türkiye ses ver! Tencereler tavalarla yapılan saldırıyı protesto ediyoruz! #DirenGeziSeninleyiz
11.6.2013	Türkiye ses ver! Tencereler tavalarla 20 saattir bitmek bilmeyen saldırıyı protesto ediyoruz! #DirenGeziSeninleyiz
12.6.2013	Türkiye ses ver! 21.00'de tencereler tavalarla birlikte olduğumuzu haykırıyoruz. #DirenGeziSeninleyiz #DirenAnkara
18.6.2013	21.00'da tencere tavalarla yaşananlara ses çıkarmaya! #direngezi #direngeziseninleyiz

Yoğun katılımın bir sebebi de tencere tava eyleminin Türkiye'de yaşayan yurttaşlara yabancı gelmemesidir. Yeni toplumsal hareketler bağlamında gerek Wall Street'i İşgal Et gerekse Öfkeliiler hareketinde önemli bir yer tutan tencere tava eylemlerinin Türkiye'de yankı buluşu 1996 yılına dayanmaktadır. Bu tarihte, Balıkesir'in Susurluk ilçesinde yaşanan bir kaza sonrası birtakım hukuka aykırı ilişki ağları ortaya çıkmıştır. Ülke

gündemini uzun süre meşgul eden ve huzursuzluk yaratan olaylar zincirine meslek odaları temsilcileri ve gazetecilerden oluşan bir grup, “Sürekli Aydınlık için Bir Dakika Karanlık” eylemini faks yoluyla ve medya organlarıyla yaymışlardır (İnce, 2014). Her gün saat 21:00’da ışıkların açılıp kapatılmasıyla gerçekleşen bu sessiz eylem, daha sonra yurttaşların katılımıyla şekil değiştirerek düdüğü ve tencere tava çalınan eylemlere dönüşmüştür. Dolayısıyla yakın tarihte deneyimlenmiş bu eylemin demokratik hak ve özgürlük taleplerinin duyurulması için yeniden yapılması ve yayılması çok daha hızlı ve kolay olmuştur. Tencere tava eyleminin de genel etkisine baktığımızda, eylemin sokakta toplanma haricinde yapılabilecek oluşu, Gezi Olayları’na destek veren, yaş ortalaması daha yüksek olan kesimin de katılım gerçekleştirdiğini görürüz. Ülkenin pek çok ilinde saat 21:00’da tencere ve tava eylemleri yapılmış, ışıklar açılıp kapatılmıştır. Müdahalelerle yapılan açıklamalar bu şekilde protesto edilmiştir ve bu eylemler, park ve mahalle forumlarını başlatma yönünde karar alındığı 18 Haziran sonrasında da uzun bir süre devam etmiştir.

Gerek Gezi Parkı ve çevresinde gerekse ülkenin başka illerine yayılan Gezi Olayları’na gerçekleşen polis müdahalelerini protesto etmek amacıyla Taksim Dayanışması “ses çıkarma eylemi” çağrısında bulunmuştur (Tablo 11). Belli bir kitleye hitap edilmeksizin halka bu ses çıkarma eylemi ile ilgili eylem araçlarını söyleyerek bunun bir ses çıkarma eylemi olduğu ifade edilmiştir. Herhangi bir slogan ya da toplanma alanı belirtilmemiştir. Bu da eylemin kamusal ya da özel alanlarda yapılabileceği anlamına gelmektedir. İlk tweet’te cümle devrik ve eksilteli cümle kurulmuştur, eylem araçlarından sonra kullanılan üç noktayla bu araçların eyleme katılmak isteyenlerin kendi tercihlerine de bırakıldığı anlamını taşır. Ses çıkarma eyleminin amacı da “polis şiddetini kınamak” olarak belirtilmiştir. Kınamak, sözlük anlamıyla “Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek” demektir (Türk Dil Kurumu, 2006). Buradaki

“kınamak”tan kasıtsa, konuyla ilgili duyulan hoşnutsuzluğun çatışmaya girmeksizin yapılan pasif bir eylemle ifade edilmesi anlamını taşır. Sözün yerini ise tencere, tava, düdük vb. cisimlere vurarak çıkarılan ses almıştır. Tweet’in görünürlüğünün artması için ve eylemin İstanbul ayağını temsilen “direnistanbul” ve “occupygezi” etiketleri kullanılmıştır. Wall Street’i İşgal Et (Occupy Wall Street) eylemlerinden sonra, “işgal etmek” anlamına gelen “occupy” kelimesinin başka eylemlerde de kullanıldığı görülmüştür. Kamusal alanlarda kamp yapılması ve geçici otonom bölgeler oluşturularak buraların “işgal edilmesi”, Wall Street’i İşgal Et’in arkasından gelen ve başka ülkelerde gerçekleşen eylemleri hem nitelik bakımından etkilemiş hem de bu eylemlerin sosyal ağlarda etiketlenirken yurtdışında da görünürlük kazanabilmesi için mesajların başına “occupy” eklenerek paylaşılmasına yol açmıştır. Gezi Olayları’ndan önce Arap Baharı ve İspanya’da kullanılan “occupy” etiketi, bu kez Gezi Parkı kastedilerek Türkiye’de “occupygezi” etiketiyle eylemlerin küresel görünürlüğünün artması hedeflenmiştir. Tweet’in sonunda kullanılan Okan Bayülgen’in Twitter hesabının etiketlenmesinin hem sanatçının bireysel olarak eylemleri desteklemesinden ve katılım gerçekleştirmesinden hem medya üzerinde etkisi olduğu bilinmesinden hem de Twitter hesabının takipçilerinin fazlalığı nedeniyle Bayülgen’in paylaşımı sayesinde tencere tava eylemlerinden daha çok kişinin haberdar olması ve daha fazla etkileşime yol açacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Gezi Parkı Olayları’nın Haziran ayında ilk günlerinde gönderilen iki tweet’te de bu eyleme katılması için bireye birbirinin aynısı olan cümlelerle seslenilmiştir. Bu tweetlerdeyse kurallı cümle kurularak bu kez eylem için sokağa çıkılması ya da belli bir yerde toplanılması gerekmediği, bireyin eyleme yerinden de tencere ve tava kullanarak destek olabileceği belirtilmiştir. Ses çıkarma eyleminin belli bir mekanla sınırlı olmadığı ve hareket halindeki bireylerin de eyleme katıldığını korna çalarak gösterebileceği söylenmiştir.

Bu kez tweet’lerin sonunda “direngeziparki” ve “occupytaksim” hashtagleri kullanılmıştır. Eylemin Gezi Parkı’yla olan ilgisi ve bunun önceden bahsedilen işgal eylemleriyle olan benzerliği vurgulanmak istemiştir.

11 Haziran’da Gezi Parkı’nda kamp yapan eylemcilerin ve destek için orada bulunan kalabalığın sabah saatlerinde polisin sert müdahalesiyle dağıtılması üzerine gönderilen tweet’lerde, müdahalenin şiddetini ifade etmek için “saldırı” sözcüğü tercih edilmiştir. Araç kullanan bireylerin trafik kuralları kapsamında kornayı kullanmasının haricinde eylemi desteklemek için de çalması istenmiştir. Hitap şekli bu kez “herkes”ten bütün ülkeye tek bir bireye seslenir gibi “Türkiye ses ver!” denilmiştir. Halkın tamamı bu ses çıkarma eylemine çağırılmış, polis müdahalesinin şiddetine tepki gösterebilmek için bu eylemin onlar için bir fırsat olduğu belirtilmiştir. Aynı gün içinde paylaşılan bir diğer tweet yine “Türkiye ses ver!” ile başlamış, fakat bu kez müdahalenin yalnızca bu günkü müdahaleden kaynaklı olmadığı anlamına gelen “20 saattir bitmek bilmeyen” bir saldırıdan söz edilmiştir. Gerek bir önceki gün Ankara’da gerçekleşen polis müdahalesi, gerekse 11 Haziran’da parkın sert bir müdahaleyle boşaltılması, öte yandan eylemcilerin sokakta eli sopalı şahıslarca uygulanan şiddete maruz kalmaları kastedilerek genel bir “saldırı” ifadesi kullanılmıştır ve bu olayların bütünü kastedilmiştir. Türkiye halkının tamamından bu konuda “ses çıkarması” istenmiştir. Tweet’lerde hashtag olarak “direngeziseninleyiz” tercih edilmiştir. Burada Gezi Parkı’na kişileştirme yapılmıştır. Parka yaşayan bir birey muamelesi yapılarak müdahale sonucu boşaltıldığı için “yalnız” ya da “sahipsiz” bırakılmadığı mesajı verilmeye çalışmıştır. 12 Haziran’da paylaşılan tweet’te de yine tencere tava eylemine çağrı yapılırken bu kez “birlikte olduğumuzu haykırıyoruz” denerek, amacın eyleme katılanların bütünlüklerini koruduklarını bölünme yaşamadıklarını duyurmak olduğu belirtilmiştir. Hashtag’lerde de yine “direngeziseninleyiz” diyerek parka aynı insani özellikler yüklenirken

9 Haziran’da polis müdahalesi gerçekleşen Ankara’ya da destek mesajı vermek adına tweet’in sonuna “direnAnkara” hashtag’i de eklenmiştir.

18 Haziran’da paylaşılan başka bir tencere tava eylemi çağrısında ise eksiltili cümle kullanılarak bu kez “yaşananlara ses çıkarmaya” yönelik bir eylem çağrısı yapılmıştır. Yaşananlardan kastedilen, Gezi Olayları içerisinde o güne kadar deneyimlenenlerle tweet’in paylaşıldığı gün ve yakın geçmişinde yaşanan olayların genelidir. Eskişehir’de Gezi Olayları’na destek vermek için çadır kuranlara polis müdahalesi gerçekleşmesi, iş bırakmalara dair yapılan açıklamalar, sessiz eylemi sosyal ağlarda paylaşılan ve Duran Adam olarak bilinen Erdem Gündüz’ün Taksim Meydanı’nda ayakta durmasıyla başlayan eyleme katılımın yoğun olması ve sonrasında gözaltıların gerçekleşmesi gibi olayları protesto etmek amacıyla yine Türkiye halkı kastedilerek “ses ver Türkiye!” denmiştir. Tweet’te yine Gezi Parkı kastedilerek asıl amacın Gezi Parkı’nın korunması olduğunu belirten “direngezi” ve “direngeziseninleyiz” hashtag’leri kullanılmıştır.

I.1.25. @TaksimDayanisma Öncülüğünde Yardımlaşma

Tablo.12. Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabından yönlendirme amaçlı telefon numarası paylaştığı tweet'lerden örnekler

Tarih	Tweet
31.5.2013	Astım ilacına ihtiyacı olanlar [redacted] avukat için baronun numarası [redacted]
31.5.2013	Ahmet Inci "eşimle taksime geliyorz doktoruz, arayn yaralıların yoğun olduğu yere yönlendirin, [redacted] [redacted].#occupygezi
1.6.2013	[redacted] Vetplus Veteriner-Beşiktaş [redacted] gazdan etkilenmiş sokak hayvanlarını götürelim.
2.6.2013	Besiktas ve istanbul nobetci eczaneler listesi için; http://www.istanbuleczaciodasi.org.tr/nobetler.php?t=i&ilceID=7 ... #occupytaksim #direngeziparki
2.6.2013	Turkiye'de nobetci eczaneler listesi için ; http://www.nobetcieczaneler.org/2/eczane-listesi.html ... #direngeziparki #dienturkiye
8.6.2013	Ankara için gönüllü avukatlar - iletişim: [redacted] [redacted] / [redacted] #direnankara #direnkızılay
16.6.2013	Aileler kayıp olan yakınları için İstanbul Barosu [redacted] [redacted] başvurabilir #direngezi

Taksim Dayanışması aynı zamanda Twitter hesabı üzerinden yardım ihtiyacı için telefon numaraları ve adres yönlendirmeleri de yapmıştır. Özellikle polis müdahalesinin

olduğu zamanlarda paylaşılan yukarıdaki tweet’lerde biber gazından etkilenen yurttaşlara ilaç ihtiyacı, gözüaltına alınanlar ya da yakınları için ulaşılabilecek kurumların sabit numaraları ya da avukatların cep telefonu numaraları, müdahale edilen bölgelerde ihtiyaç halinde gönüllü doktorların numaraları paylaşılmıştır. Cep telefonu numaralarının paylaşımının bireylerin inisiyatifine bırakıldığına belli olması için sözleri alıntılanarak paylaşılmıştır (Tablo 12). Bu kişilerin gönüllü olduğu belirtilerek herhangi bir örgüt ya da siyasi parti ile ilişkilendirilmemiş, bazı gönüllülerin de isimleri gizlenmiştir. Cümleler anlık haber cümleleri gibi kısa ve haber niteliği taşıdığı ve telefon numaralarının doğruluğu ön planda olduğu için yazıma dikkat edilmemiştir. Gezi Olayları boyunca yalnızca bireylerin cep numaraları değil biber gazından etkilenen hayvanlar da düşünülerek veteriner numaraları paylaşılmıştır ve eyleme katılanlardan bu hayvanları müdahalelerin olduğu yerlerden uzaklaştırarak buralara götürmeleri istenmiştir. Bu paylaşımlar olaylar boyunca eylemciler arası yardımlaşmayı büyük ölçüde sağlamıştır. Taksim Dayanışması, olayların başlangıcından itibaren taleplerin net olduğunu belirtirken, Gezi Parkı’nın korunmasına yalnızca mekanın değil, içinde ve etrafında yaşayan bütün canlılardan da sorumlu olduğunu bu şekilde vurgulamıştır. Erişim kolaylığı sağlamak için de Taksim Dayanışması nöbetçi eczanelerin listesini link şeklinde vererek ihtiyaç sahiplerinin ilaç alabileceği noktaların bilgisini paylaşmıştır.

Tablo.13. Taksim Dayanışması Twitter Hesabının İhtiyaç listesiyle ilgili tweet'lerinden örnekler

Tarih	Tweet
4.6.2013	Para yardımı yapmak isteyen arkadaşlarımız açıkladığımız ihtiyaç listesinde ki malzemeleri temin ederek yardım edebilirler #occupyturkey
5.6.2013	Parktaki ihtiyaçları ofisten toplamakta güçlük çekiyoruz ama buradaki liste ara ara güncelleniyor http://fakfukfon.wordpress.com/2013/06/04/kroki-gezi-parkinda-ne-nerede/ ... #direngeziparki
11.6.2013	12.06.2013 Gezi Parkı çok acil ihtiyaç listesi: Bol miktarda mat, bol miktarda gaz maskesi, yiyecek, su, çadır, yağmurluk, branda, temiz giysi+++
11.6.2013	++battaniye, uyku tulumu, plastik bardak, kova, çöp torbası, temizlik malzemeleri, hijyen malzemeleri, el arabası, kürek...
12.6.2013	Gezi Parkında şu an en acil ihtiyaçlar yiyecek ve temiz giysi, hijyen ve temizlik malzemeleri... Geri kalan ihtiyaçlar az önce yayınlandı
13.6.2016	Günlük ihtiyaç listesi: - Korunaklı gaz maskesi - Kova - Yanmaz eldiven

- Yağmurluk
- Yedek giysi
- Battaniye
- Kütüphaneye kitap

13.6.2016

Sevgili dostlarımız, ilaç yardımları ihtiyacı geçti. Depolayacak yer bulamıyoruz. Lütfen yeni bir duyuruya kadar ilaç yardımında bulunmayın.

13.6.2016

Yiyecek ve ilaç ihtiyaçlarımız fazlasıyla karşılandı.

Ufak tefek eksikler için güncel listeye bakabilirsiniz:
<https://www.facebook.com/TaksimDayanismasi/posts/513587422024303> ...

Gezi Parkı, Haziran ayından itibaren yoğun katılımı da birlikte ilk polis müdahalesi sonucu polisin parktan çekilmesiyle Taksim Dayanışması'nın bileşenleriyle birlikte Gezi Olayları'na destek veren kalabalık parkı işgal etmiştir. Herhangi bir siyasi partiden maddi destek almadan oluşturduğu, yurttaşların kendi imkânlarıyla katkı sağladığı park alanı bir tür geçici otonom bölgeye dönüşmüştür. Belli bir lideri ya da hiyerarşik bakımdan önceden belirlenmiş yetkilileri olmadığından her şeyin ortak kullanıldığı bir yer olan Gezi Parkı'nda para ile herhangi bir değişim yapılmamıştır, bağış toplanmamıştır, para için bir hesap oluşturulmamıştır. Taksim Dayanışması Twitter hesabından para yardımı kabul etmediklerini duyurarak, ihtiyaç listesinde sıraladıkları malzemeleri katılımcılardan istediklerini belirtmiştir. Olaylar boyunca pek çok kez revir olarak kullanılan meslek odaları binalarının, tiyatroların ve kafelerin adres ve telefon bilgileri paylaşılmıştır (Tablo 13). Yurttaşlar bireysel imkanları dahilinde ilaç, kitap, kamp malzemeleri ve parkta nöbet tutan, kamp yapan diğer yurttaşlara yiyecek ve içecek yardımında bulunmuştur. Listelerin

paylaşım şekli değişiklik göstermiştir. Taksim Dayanışması’nın Facebook linki üzerinden, Twitter’den liste uzunluğuna göre yazıyla birden fazla tweet’e bölünerek, kağıda yazılmış listenin fotoğrafı şeklinde, ya da bir Wordpress blogu üzerinden ihtiyaç listesi paylaştığını söylemek mümkündür.

Listelerin paylaşımı ardından da ihtiyaçların karşılandığına dair tweet’ler paylaşılmıştır ve “sevgili dostlar” hitabı kullanılarak yapılan yardımlardan hoşnut olunduğu belirtilmiştir. Basit ve kurallı cümleler kullanılarak, yardım etmek isteyenlere yeni ihtiyaçlar olursa duyurulacağını ve o zamana kadar yardım yapılmamasının istendiği vurgulanmıştır.

I.1.26. @TaksimDayanisma ve Bilgi Doğrulama

Tablo.14. Taksim Dayanışması'nın Twitter Hesabının bilgi verme ve doğrulamayla ilgili bilgi ve çağrı içeren tweet'lerinden örnekler

Tarih	Tweet
30.5.2013	Olum haberinin dogrulugunu Tabipler odasından ogrenmeye calisiyoruz @ayagakalktaksim
30.5.2013	Tabipler odasından resmi bir acıklama yapılmadan hiçbir olum haberine inanmayınız @ayagakalktaksim #GeziParki #direngeziparkı
5.6.2013	yanlış bilgi akışını önlemek ve süreçle ilgili kamuoyunun ve dostlarımızın doğru bilgilendirilmesini sağlamak için hesabımızı tanıtın!
6.6.2013	RT Lütfen. Doğrulandı:Gezi Parkında her şey normal,BDPliler halay çekiyor,TGBliler alanda. Asılsız haberlere itibar etmeyin. #direngeziparkı
6.6.2013	RT Lütfen, Taksim Dayanışmasını Facebook'tan da takip edebilirsiniz https://www.facebook.com/TaksimDayanismasi ...
8.6.2013	Yarın 16.00'da Taksim Meydanında gerçekleşecek Miting programı henüz belirlenmemiştir. Tarafımızdan açıklanmamış bilgilere itibar etmeyiniz.
10.6.2013	Bülent Arınç'ın görüşeceğini söylediği toplulukların kimler olduğunu biz de merak ediyoruz. http://www.facebook.com/TaksimDayanismasi ...

10.6.2013	Bu akşam, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın basına verdiği demeçte anılan görüşmenin Taksim Dayanışması ile ilgisi yoktur!
10.6.2013	Haberlerde muhatap olarak ismi geçen kişilerden Taksim Dayanışması sekreteryasında yer alan Mücella Yapıcı'ya böyle bir davet gelmemiştir ++
10.6.2013	Muhatap Taksim Dayanışmasıdır. Taleplerimiz Bülent Arınç'la yapılmış görüşmede dile getirilmiştir. ++
10.6.2013	Bu konuya ilişkin Taksim Dayanışması bilgilendirmesi yarın 13:00'te ++
10.6.2013	Makina Mühendisleri Odası'nda gerçekleşecek basın açıklamasında yapılacaktır.
15.6.2013	Taksim dayanışmasına ilişkin doğru bilgiler için sadece bu hesaptan yapılan duyurulara itibar ediniz. #direngezi #direngeziseninleyiz
15.6.2013	Facebook sayfamız hacklenmiştir. Kesinlikle itibar etmeyiniz.
15.6.2013	facebook hesabımızı kontrol altına aldık oradan da bilgi alabilirsiniz. #direngezi #direngeziseninleyiz

Taksim Dayanışması, dezenformasyonun engellenmesi için kendi hesabını tanıtmış ve tanıtılmasını istemiş, bunun yanında ana akım medyada çıkan haberlerle ilgili bilgi eksikliklerinin ve hatalarının yayılmasının önlenmesi için Twitter hesabını yoğun olarak kullanmıştır. Müdahaleler sonucu ölen ve yaralananların sayılarıyla ve tedavi görenlerin durumlarıyla ilgili bilgileri Gezi Olayları boyunca Türk Tabipleri Birliği'nden ya da İstanbul Tabipler Odası'ndan teyit alarak paylaşmıştır. Parkla ilgili bilgiler de doğrulanmadan paylaşılmamış, farklı grupların bir araya gelmesinden gerginlik olabileceği

endişesi teyitli bilgilerle giderilmiştir. Başka kaynaklardan yayılan bilgilerin dikkate alınmaması gerektiğine dair uyarıda bulunmuştur (Tablo 14). Öte yandan taleplerle ilgili görüşmelerin yapılacağı resmi kaynaklarla ana akım medya üzerinden de yayılırken, Taksim Dayanışması, taleplerle ilgili olarak kendilerine bir görüşme talebi gelmediğini Twitter hesabı üzerinden belirtmiş, konuyla ilgili açıklama yapılacağına dair tweet'leri ard arda paylaşmıştır.

I.1.27. Taksim Dayanışması ve Etkileşim

Tablo.15. @TaksimDayanisma Etkileşim Tweetleri

Tarih	Tweet
1.6.2013	@kivancatlitug Haydi senden ordan haykir herkez seslensin yasasin dayanisma #occupygezi #direngeziparki
4.6.2013	@gorkemOZCANDAN gezi'deki 0 [REDACTED] veyaa 0 [REDACTED] [REDACTED] nolu telefonlardaki sağlık görevlilerine ulaşın
4.6.2013	@GMERTUGRUL @zaferalgoz Taksim Dayanışması bu bileşenlerden oluşuyor. http://taksimdayanisma.org/?page_id=2
5.6.2013	@paulocoelho Senhor Coelho, estamos resistindo por nossa liberdade de expressao, precisamos mais de seu suporte. Obrigado por chamar atenção
5.6.2013	@jandeniz @taksimdayanismasi, web sitesi, twitter ve facebook resmi hesapları gezi protestoları için sağlıklı bilgi akışına uğraşıyor!
5.6.2013	@ETemelkuran @taksimdayanismasi, web sitesi, twitter ve facebook resmi hesapları gezi protestoları için sağlıklı bilgi akışına uğraşıyor!
5.6.2013	@ahmethc @taksimdayanismasi, web sitesi, twitter ve facebook resmi hesapları gezi protestoları için sağlıklı bilgi akışına uğraşıyor!
5.6.2013	@ufukluker Çok teşekkürler. En kısa zamanda başta ingilizce, fransızca ve almanca olarak diğer dillerde de eklenecek.

5.6.2013 @Meryesi alanda bulunan TMMOB çadırına yönlendirebilirsiniz.
Orada bulunan arkadaşlar yardımcı olacaktır.

5.6.2013 @akifertugay @musterekler @radyabg iletişim no.yu bize dm atın,
hayvan hakları federasyonu'na iletelim. alandalar, ihtiyaç varsa
arasınlar!

10.6.2013 Taksim Dayanışması basın açıklamaları şimdilik 11 dilde:
<http://taksim-solidarity.tumblr.com/tagged/english>

Taksim Dayanışması, yalnızca anlık haber ya da basın açıklaması paylaşmamış, aynı zamanda hem hesabının tanıtılıp yayılması için sanatçılardan, yazarlardan, gazetecilerden destek istemiş, hem de oluşumla ilgili bilgisi olmayan ünlü kişilerin Twitter hesaplarına da sayfalarının linkini paylaşarak bileşenleriyle ilgili bilgi vermiştir. Tweet'lerinde basit cümleler kullanarak doğru ve sağlıklı bilgi akışı için çaba gösterildiğini belirtmiş, bu konuda özellikle düzenli yazı yazan gazetelerin köşe yazarlarıyla Twitter üzerinden etkileşime girmiştir (Tablo 15). Gezi Parkı'na ulaştırılmak istenen yardım malzemeleriyle alakalı olarak tweet yazan kullanıcılara ilgili noktaları belirterek yönlendirme yapılmıştır, bunun yanında müdahalelerde yaralananlarla ilgili kullanıcılara cevap vererek yardım alabilecekleri telefon numaraları paylaşarak yönlendirme yapılmıştır. Taksim Dayanışması'nın aldığı kararlarla ilgili görüşlerini ve önerilerini iletenlere de cevap vermiş, örneğin yukarıdaki tweet'te görüldüğü gibi metinlerin küresel olarak yayılabilmesi için farklı dillere çevrilmesi konusunda da çalışma yapılacağını belirtmiştir. Daha sonraysa 10 Haziran 2013 tarihinde, çevirilerin yapıldığına dar bilgi verip, uygulanmış halinin linkini de tweet'te paylaşmıştır.

Gezi Olayları'nın başlangıcından en yoğun dönemleri olarak düşünebileceğimiz 27 Mayıs - 18 Haziran 2013 tarihleri arasındaki tweetleri incelenmiştir. Bu tarihler, Gezi Parkı'nda Taksim'i Yayalaştırma Projesi kapsamında parktaki ağaçların kesilmesi ve iş makinelerinin parka girmesinin başlangıç tarihiyle, parktan polis müdahalesiyle çıkarılan halkın Taksim Dayanışması'nın da çağrısıyla mahalle ve semtlerde oluşturulan toplantı alanlarında ilk halk forumlarının yapıldığı tarih arasındaki zaman dilimini kapsamaktadır.

Taksim Dayanışması, Twitter hesabından bu süre zarfında retweet'ler haricinde 940 tweet paylaşmıştır. Bu tweetlerin de içeriklerde link paylaşımı (%17,8), polis müdahaleleri, yaralılar, ve acil ihtiyaç listelerinden oluşan anlık haber tweetleri (%22,5), fotoğraf paylaşımı (%5,4), basın açıklamaları ve toplantı duyuruları (%20,2) içermektedir. Ünlülerden direnişe destek istediği, direnişe dair tweetler paylaşan kişilere Taksim Dayanışması'nın bileşenlerini ve direnişin amacını anlatan metinlerin linklerini paylaştığı, direnişe destek olmak isteyen bireylere ya da polis müdahalesiyle ilgili yardım isteyenleri ilgili adres ve telefon numaralarına yönlendirdiği mention'lar, bütün tweetlerin %5,7'sini oluşturmaktadır. Paylaşımların İstanbul dışı illerle (Adana, Ankara, Antalya, Antakya, Çanakkale, Çorum, Dersim, Eskişehir, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Manisa, Rize) ilgili bilgi ve haber paylaştığı tweetlerse toplamın %7,34'ünü kapsamaktadır. Tweet'lerin yaklaşık %19'u yurttaşlardan gelen fotoğraflardan ve destek mesajı içeren görsellerden oluşmaktadır, yaklaşık %9,5'iyse yine yurttaşlardan gelen videolara ayrılmıştır.

Paylaşımların sayıları polis müdahalesi yaşanan günlerde daha çoktur. Yaralı ve ölü sayılarıyla ilgili olarak Taksim Dayanışması, Türk Tabipler Birliği'nin Twitter hesabı ile etkileşimde bulunmuş ya da TTB'nin internet sitesinin linklerini paylaşarak bilgi doğrulamasını sağlamıştır. Bunun dışında da yapılacak eylemler, toplantılar için bilgi

verirken, paylaşımların doğru takibi için de Taksim Dayanışması sosyal medya hesaplarını tanıtmış, bu hesapların da yayılmasını istemiştir.

Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabının paylaşımlarını incelediğimizde, dil bakımından tam anlamıyla bir bütünlük göremeyiz. Tweetlerin paylaşımındaki imla ve dil kullanımı, hesabın tek bir kişi tarafından kullanılmadığını göstermektedir. Fakat bu, içerisinde 128 farklı örgütü içeren bir oluşumun aynı zamanda çok sesliliğini de yansıtan bir durumdur.

Parkta kamp yapıldığı süre boyunca düzenlenen etkinlikler de paylaşılmış ve katılımın artması için çağrıda bulunulmuştur. Araç ve otobüs yakılmasıyla ilgili olaylardan başlayarak “sakin olalım”, “birbirimize sahip çıkalım”, “birbirimizi kollayalım”, “birbirimizden sorumluyuz” ifadelerini tweetlerinde görmemiz mümkündür.

I.1.28. @TaksimDayanisma ve Şiddetsiz Eylem Çağrısı

Tablo.16. Taksim Dayanışması Twitter hesabının birlik ve provokasyonla ilgili gönderdiği tweet’lerden örnekler

Tarih	Tweet
01.06.2013	taksim geziparkı sakın olalım #provaksyonaGELMİYORUZ meydanda devrilmiş araçlar benzin kaçırıyor, yakınında sigara içmeyelim #direnistanbul
01.06.2013	arkadaşlar taksimde geziparkında sakın olalım, birbirimize sahip çıkalım #provaksyonaGELMİYORUZ #occupygezi #taksimdayanisma
02.06.2013	provokasyonlar devam ediyor, sakın olalım, birbirimize sahip çıkalım, çevredikler uyaralım #provokasyonaGELMİYORUZ #occupygezi #direnurkiye
08.06.2013	Taksim'de genel iradenin daha ötesinde işler yapan, bireysel hareket eden herkes ortak amaca zarar verebilir. Birbirimizden sorumluyuz.
10.06.2013	Dostlar, gaz ve ses bombaları atılıyor lütfen sakın olalım #direngeziparki #direngezi #occupygezi

Gezi Olayları boyunca polis müdahalesi haricinde eylemcilerin birbirleriyle ve işgal ettikleri meydanlar ve parklarla ilgili gerginlik yaşanmaması için sakın olunmasıyla ilgili mesajlar verilmiş, direnişin dışında kalan ve saldırma eğiliminde bulunan kişileriye yalnızca “sakince uyaralım” diyerek yapılması gerekeni belirtmiştir. Eylemin barışçıl halinin korunmasıyla ilgili “provokasyonlara gelinmeyeceğini” hesabından vurgulayan Taksim Dayanışması, bunun yanında “eylemimizin amacı yakıp yıkmak değildir,” “Taksim Dayanışması barışçıl bir harekettir ne yakar ne yıkar” ifadesini de kullanarak ana akım medyanın haberleştirdiği şekilde çevreye zarar verme eğiliminde olmayan bir hareket olduğunu belirtmiştir (Tablo 16).

Taksim Dayanışması’nın Twitter hesabına bakıldığında, paylaşılan ilk tweet’ler, polis müdahalesinden önce Twitter’a sığmayan duyuru metinlerinin Facebook linklerini içermektedir. Direnişin ilk günlerindeki tweetler daha gayriresmi ifadeler içerip bireyin

katılımı için sanki tek bir kişiye hitaben yazılıyormuş gibi “çadırını kap gel!” “sen de burada olmalısın” gibi ifadeler kullanılmıştır, doğrudan bir tek kişiye seslenir gibi yazılmıştır. Aslında bu hitap şekliyle, yeni medyanın (bu çalışmada Twitter’ın) herkese açık bir hesaptan, bireye yazıyormuş gibi büyük bir kitleye seslenebilme olanağıyla (Rogers, 1986), sokaktaki bağlantısal eylemin kişiselleştirilme süreci (Bennett ve Segerberg, 2011) birbirini tamamlamıştır.

Öte yandan tweet’lerin de birden çok kişi tarafından yazıldığı cümle kurulumu bakımından belli olmaktadır. Özellikle müdahaleler olduğunda ve basın açıklaması yapılırken tweetlerin cümle uzunluğu sadece olay yerinden haber veren kısa ifadeler ve bilgiyi kanıtlayan bir fotoğraf karesi içerirken, parkta kamp yapılan süreçte gönderilen tweetlerde yine fotoğraflarda “biz”in kullanımı yoğunluktadır.

27-31 Mayıs günlerinde paylaşılan tweetler, Taksim Dayanışması’nın neden insanları Gezi Parkı’nda nöbete çağırdığını ve nöbetin amacını belirten tweetlerdir. Eylemin duyurulması ve katılımın arttırılması için informel bir dil kullanmış ve eylemin kişiselliğine vurgu yapılmıştır. Parktan paylaşılan 30 Mayıs 2013 tarihli tweet’te “ev hanımından sendikasına herkes burada” denirken, farklı meslek grupları ya da örgütlerin parkta toplandığı vurgulanmıştır.

Tablo.17. Taksim Dayanışması Twitter hesabından şiddetsiz eylem çağrısı yaptığı tweet’lerden örnekler

Tarih	Tweet
30.05.2013	Ev hanimından sendikasına butun halk kentine hayatına sahip cikmak icin burda
30.05.2013	Taksim gezi daha de kalabalik, renkli, heyecanli sen de burda olmalisin (ilgili fotoğraf)
28.05.2013	Taksim Gezi Parkı için nöbetteyiz. Yemeğini / yüreğini/ sanatını / çocuğunu / aklını / çadırını / KENDİNİ kap da gel! #taksimhepimizin
05.06.2013	Farklı olsak bile birbirimize saygılıyız #occupygezi #direngeziparki #occupyturkiye
07.06.2013	İrkçılığa, Kadın Düşmanlığına, Homofobiye Geçit Vermiyoruz! http://taksimdayanisma.org/?p=70
07.06.2013	Taksim Dayanışması'nın kararıdır: Dayanışmanın görevlendirdiği heyetlerde cinsiyet açısından eşit temsiliyet olacak. #direngeziparki
09.06.2013	Taksim Meydanında kadınlara yönelen ağır taciz, aşağılama, hakaret,küfür ve tepkiler erkek egemen namus algısının göstergesidir.
15.06.2013	Düzeltilme: Başörtülü kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilen taciz ve saldırı olaylarını şiddetle kınıyoruz. https://www.facebook.com/TaksimDayanismasi/posts/514436398606072 ...

Ardından hesabın paylaştığı diğer tweet’te de kalabalığın arttığı ve farklı insanların bir arada olduğu belirtilerek 30 Mayıs 2013 tarihinde paylaştığı tweet’te katılımı için bireye seslenilerek “sen de bu kalabalığın bir parçası olmalısın” denmiştir. Kalabalıktan

kastedilen tek bir toplumsal sınıf, meslek grubu ya da etnik kimliğin olmadığı, farklı kesimlerin kentine ve hayatına sahip çıkma amacıyla birleşerek parkta toplandığı vurgulanmıştır ve burada kamp yaparak parkına sahip çıkmaya çağrılmıştır. Yemeğini / yüreğini/ sanatını / çocuğunu / aklını / çadırını / KENDİNİ kap da gel! #taksimhepimizin“ mesajı 28 Mayıs 2013’te 2 kez ve 29 Mayıs’ta 1 olmak üzere toplam 3 defa tweet’lenmiştir. Taksim Dayanışması ayrıca web sitesi linki de paylaşarak Twitter hesabından ırkçılık, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık ve homofobi ile ilgili tavrını ortaya koyan açıklamaları da paylaşarak hareketin çeşitliliği ve farklılıkların “birbirine saygılı” olduğu barışçıl, şiddet yanlısı olmayan bir hareket olduğunu belirtmiştir.

SONUÇ

Tarihin pek çok zaman diliminde toplumsal hareketlere rastlamak mümkündür. Bu hareketler mevcut sisteme duyulan hoşnutsuzluğa verilen tepkiler, toplumsal yapının vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Akademik çalışmalarda bu hareketlerin tanımları ve sınıflamaları yapılırken hareketlerin niteliklerinde bazı ayırt edici noktalar ortaya çıkmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonundan itibaren gerçekleşen toplumsal hareketler, radikal devrimlerden çok yönetime baskı yapmak, sesini duyurmak ya da toplumun kendisini iyileştirmeye yönelik olmak gibi bir karakteristiğe sahiptir. Gezi Olayları, her ne kadar içinde aksi sloganları barındırsa da, araştırmada incelendiği üzere 21. yüzyıl öncesindeki devrime odaklanan radikal bir hareket olarak tanımlanamaz. Polisin eylemcilere uyguladığı şiddete rağmen Gezi Olayları'na katılan eylemciler barikat kurmuş, tencere tava çalmış ve şiddetsiz direnişin örneklerini sergilemiştir (Sharp, 1973; May, 2015).

Tilly'nin (2004) makul olma, sayı, birlik, bağlılık, hareketin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve vermek istediği mesajı iletebilmesi açısından önem taşır. Gezi Olayları'nda da özellikle parkta kamp halindeyken sakin ve sağduyulu davranışlar içerisinde olunması – ki Taksim Dayanışması'nın da sürekli yaptığı çağrılar da bu durumda payı olduğu incelenen tweet'lerde de görülmüştür- ile *makul olma*, sanatçıların destek vermesi, duvar yazılarından pankartlara ve giyim tarzına kadar Gezi Olayları'nı temsil eden ve bireylerin kullandığı simgelerin ve sloganların birbirine yakın olması ile *birlik*, Gezi Parkı ve çevresi haricinde pek çok ilde binlerce insanın sokaklara dökülmesi ile *sayı*, polis müdahaleleri sonrası boşaltılan alanların yeniden işgale devam edilmesi ile daha sonra parklarda ve mahalle forumlarında toplanması ile gösterilen *bağlılık*, ile Tilly'nin toplumsal hareket için söylediklerini tamamıyla karşılamaktadır.

Gezi Olayları'nın toplumsal dinamikleriyle ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Orta sınıf hareketi, kent hareketi ve çokluk hareketi olarak değerlendirmeler yapılmıştır. Katılan nüfus çeşitliliğine dair istatistiklere bakıldığı zaman her ne kadar sınıfsal bir sınırlama yapılabiliyor olsa da, karşıt ideolojideki bireylerin veya grupların, marjinal olarak tanımlanan toplumun genelinden dışlanmış olan kesimin, beyaz yakalıların ya da başka bir deyişle emeğini müşteriye satan diplomalı “bağımsız profesyonellerin” olduğunu görürüz. Öte yandan, eylemler boyunca genel kitlenin kimlik ya da sosyo-ekonomik bakımından gösterdiği çeşitlilik, hem kimliklerin hem de farklı ideolojilerin “hak ve özgürlükler” ortak paydasında buluştuğunu ifade etmek daha doğru olacaktır.

Yine Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabında yaptığı paylaşımlarda, bileşenlerinde bulunan sendikalardan, ev hanımlarından, Bütün bunları yaşam standartlarını, alışkanlıklarını, etnik kimliklerini ve siyasi görüşleriyle birlikte düşündüğümüz zaman, ortaya salt sınıf ağırlığıyla ölçülemeyecek bilinçli bir kalabalık çıkmaktadır. Bu kalabalık, içerisinde tek tek bağımsız, farklı bireyleri barındıran ve karşıt düşüncede olmalarına rağmen ortak bir amaç etrafında toplanarak birbiriyle dayanışma ve yardımlaşma halinde olan bir çokluk örneğiyle karşılaşırız. Çokluğun en önemli özelliği yatay örgütlenmeye sahip ve lidersiz oluşudur. Fakat Hardt (2014), yeni toplumsal hareketlerde ve özellikle Gezi Parkı Olayları'nda devamlılığın sağlanabilmesi için örgütlenmenin gerektiğinin altını çizer. Ona göre 15 Haziran sonrası yapılan mahalle forumları ve kurulan dayanışmalar yatay örgütlenme için doğru bir başlangıçtır; ancak sürdürülebilir bir model düşünülmesi gerekmektedir. Ona göre örgütsüzlük çoklukların ömrünü ve etkisini azaltmaktadır. Çoklukların hareketinde hiyerarşik örgütlenme, çokluğun doğasına aykırıdır. Fakat sürekli birlikte olma hali için, lidersiz yapılanmaların katılımı sürekli sağlayabilecek yolları üzerine düşünülmelidir.

İncelenen Taksim Dayanışması Twitter hesabına ait 27 Mayıs 2013 ve 18 Haziran 2013 tarihleri arasında paylaşılan 940 adet tweet'e uygulanan söylem analizinde Tilly'nin toplumsal hareketin devamlılığı için sıraladığı özellikleri sanal ortamdan sokağa taşımak için söylemini gerçekçi fakat takipçilerini dengede tutan bir şekilde kullanmıştır. İlk günlerde katılımın sağlanabilmesi için herhangi önceden öğrenilmiş bir siyasi ideolojiden faydalanmadan, doğrudan tekil bireye seslenmiştir ve bireysel sloganlardan yararlanarak kolektif bir eylem çağrısında bulunmuştur (Bennett ve Segerberg, 2012). Twitter üzerinden ağırlıklı olarak bilgi ve açıklamalarda bulunmuş, basın açıklamaları ve toplantı çağrılarına yer vermiş, kendilerine küfür, hakaret içerikli tweet'ler gönderen kullanıcılarla birebir tartışmalara girmekten uzak durmuştur.

Taksim Dayanışması'nın Twitter hesabı bu yönleriyle hareketin başlamasında ve ilerleyişinde herhangi bir liderlik yapmaksızın katılımcıları doğru şekilde yönlendiren tutumuyla dezenformasyonu ve provokasyonu engellemek için düzenli olarak yaptığı çağrılarla hareketin şiddetsiz şekilde sürmesini sağlamıştır. Sonuç olarak hükümet her ne kadar Taksim Dayanışması'nın bütün taleplerini karşılamasa da en önemli talebi olan Gezi Parkı'nın yıkılmasına dair projeleri askıya almıştır.

Yeni toplumsal hareketlerin yeni medyayla olan ilişkileri olumlu olduğu kadar olumsuz görüşlerle de karşılaşmıştır (Morozov, 2012; Gladwell, 2010). Fakat öte yandan yeni toplumsal hareketlerin başından sonuna kadar birer sosyal medya devrimi olduğunu söylemek de doğru değildir. Toplumun yönetim üzerinde baskı kurması bakımından yeni medyanın özellikle de sosyal ağlar üzerinden örgütlenen insanların sanal ortamda ve sokakta siyasi seçimlerin üzerinde bir baskı grubu oluşturabildiği 2000'lerin başından itibaren

meydana gelen yeni toplumsal hareketlerle görülmüştür ve Gezi Olayları da bu anlamda tarihteki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

- Culture Jammers HQ. (2011, 13 Temmuz). *#Occupywallstreet a shift in revolutionary tactics*. 9 Nisan 2016 tarihinde <https://web.archive.org/web/20160201124440/http://www.adbusters.org/blogs/adbusters-blog/occupywallstreet.html> adresinden alınmıştır.
- Alemdar, K., & Erdoğan, İ. (2005). *Öteki kuram*. İstanbul: Erk Yayınları .
- Alonso, J. (2011). People And Power The Indignant Why Spain's Young People Took To The Streets In Protest At The Economic Crisis Gripping Their Country [Belgesel]. Katar: Al Jazeera English.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev. A Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları. (Özgün çalışma 1970).
- Anduiza, E., Cantijoch, M. ve Gallego, A. (2009). Political participation and the internet: A field essay. *Information, Communication and Society*, 12 (6), 860-878.
- Anduiza, E., Cristancho, C., & Sabucedo, J. M. (2014). Mobilization through online social networks: The political protest of the indignados in Spain. *Information, Communication & Society*, 17 (6), 750-764.
- Arendt, H. (1998). *The human condition*. Chicago: University of Chicago Press. (Özgün çalışma 1958).
- Arrighi, G. (2003, Ağustos). *Hegemony and counter-hegemony: globalization*. International Seminar REGGEN 2003'te sunulan bildiri, Rio de Janeiro.

- Atton, C. (2014). Alternatif medyaya yaklaşmak: Teori ve metodoloji. B. Yanıkkaya ve B. Çoban (Eds.). *Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya, Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler Cilt 1* içinde (ss. 21-62). İstanbul: Kalkedon yayıncılık.
- Atvur, S. (2014). 21. Yüzyılda değişen toplumsal hareketler. *Praksis*, 34(1), 13-39.
- Aydın, C. (2013, 4 Haziran) Dengesizlikler içinde denge arayışı medyayı bu hale getirdi. www.ntv.com.tr
- Ayyıldız, E. (2009). *Toplumsal iletişim açısından toplumsal hareketler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Badiou, A. (2007). *The century*. (Çev. A. Toscano). Massachusetts: Polity Press. (Özgün çalışma 2005).
- Bailey, O., Cammaerts, B., ve Carpentier, N. (2007). *Understanding alternative media*. New York: Open University Press.
- Balbo, M. (1993). Urban planning and the fragmented city of developing countries. *Third World Planning Review*, 15(1), 23-35.
- Bayraktutan G, Binark M, Telli Aydemir A, Doğu B, Çomu T, İslamoğlu G. (2013). *Sosyal medya ortamlarının siyasal iletişim uygulamaları açısından incelenmesi: Türkiye’de 2011 genel seçimlerinde Facebook ve Twitter’ın siyasi partiler ve liderler tarafından kullanılması*. TÜBİTAK Projesi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Bennett, W. L. (1998). 1998 Ithiel de Sola Pool lecture: The uncivic culture: Communication, identity, and the rise of lifestyle politics. *PS: Political Science and Politics*, 31(4), 740-761.

- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2011). Digital media and the personalization of collective action [Özel sayı]. *Information Communication & Society*, 14(6), 770-799.
- Bimber, B. (2001). Information and political engagement in America: The search for effects of information technology at the individual level. *Political Research Quarterly*, 54(1), 53-67.
- Binark, M. (2014). Giriş. M. Binark (Ed.) *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (ss. 15-25). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Binark, M. (2015). Yeni medya çalışmaları özel sayısı hakkında: Neden? [Özel sayı]. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 9-18.
- Bode, L. (2012). Facebooking it to the polls: A study in online social networking and political behavior. *Journal of Information Technology & Politics*, 9(4), 352-369.
- Borges, B. (2009). *Marketing 2.0 bridging the gape between seller and buyer through social media marketing*. Arizona: Wheatmark.
- boyd, d. (2014). *It's complicated: Social lives of networked teens*. New Haven: Yale University Press.
- boyd, d. ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 31(1), 210-203.
- Bryson, V. (2003). *Feminist political theory*. New York: Palgrave Macmillan.
- Buffardi, L. E., & Campbell, W. K. (2008). Narcissism and social networking web sites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(10), 1303-1314.
- Calhoun, C. J. (1993). Civil society and the public sphere. *Public Culture*, 5(2), 267-280.

Castells, M. (1977). *The urban question: A Marxist approach*. (Çev. A. Sheridan). Londra: Edward Arnold. (Özgün çalışma 1972).

Castells, M. (1984). *The city and the grass.roots: A cross-cultural theory of urban social movements*. California: University of California Press.

Castells, M. (2005). *Ağ toplumunun yükselişi - enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür cilt 1* (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Özgün çalışma 1996).

Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.

Castells, M. (2013). *İsyen ve umut ağları, internet çağında toplumsal hareketler*. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. (Özgün çalışma 2012).

Çağlı, E. (1 Ekim 1999). “Elveda proletarya” diyenlere yanıt: İşçi sınıfının yapısı. *Büyüyen işçi sınıfı içinde* (3. Bölüm). 26 Mart 2016 tarihinde <http://marksist.net/kitaplik/onlineKitap/BIS/bolum3.htm> adresinden alınmıştır..

Çapul TV Hakkında, (t.y.) 16 Temmuz 2016 tarihinde <https://www.youtube.com/channel/UCiR-XdvDZAPdxtt47UHCzDw/about> adresinden alınmıştır.

Çayır, K. (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: Yeni sosyal hareketler. K. Çayır (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar içinde* (ss. 13-33). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çetinkaya, D. Y. (2014). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. D. Y. Çetinkaya (Ed.). *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim içinde* (2. Baskı). (ss. 25-74). İstanbul: İletişim Yayınları.

Çiçekoğlu, F. (2014). *Şehrin itirazı*. İstanbul: Metis.

Çoban, B. (2014). Yeni toplumsal hareketlerin eleştirisi. *Marmara İletişim Dergisi*, 19(19), 21-34.

Çoban, B. ve Ataman, B. (2015). Giriş: Türkiye'de alternatif medya. B. Çoban ve B. Ataman (Eds.). *Direnış Çağında Alternatif Medya* içinde (ss. 9-52). İstanbul: Kafka.

Çomu, T. ve Halaiqa, İ. (2014). Web içeriklerinin metin temelli çözümlemesi. M. Binark (Ed.). *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (ss. 26-87). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Debord, G. (2002). *The society of the spectacle*. Canberra: Treason Press.

DeGraw, D. (2010). The economic elite have engineered an extraordinary coup, threatening the very existence of the middle class.. *Amped Status*. 10 Mayıs 2016 tarihinde http://www.alternet.org/story/145667/the_economic_elite_have_engineered_an_extraordinary_coup,_threatening_the_very_existence_of_the_middle_class adresinden alınmıştır.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. (Çev. B. Massumi). Minneapolis: University of Minnesota Press. (Özgün çalışma 1980).

della Porta, D. ve Diani, M. (2006). *Social movements : An Introduction*. (2. baskı). Victoria: Blackwell Publishing.

DiNucci, D. (1999). Fragmented future. *Print*, 53, 221-222.

- Dirlik, A. (2014). Pasifik perspektifinde toplumsal hareketler: Çağdaş radikal siyasetin soyağacı üzerine düşünceler. Çetinkaya, Y. D. (Ed.) *Yeni Toplumsal Hareketler Tarih Teori ve Deneyim* içinde (ss. 75 - 94). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Downey, J., & Fenton, N. (2003). New media, counter publicity and the public sphere. *New Media & Society*, 5(2), 185-202.
- Downing, J. D. (2014). Alternatif medyanın izleyicileri ve okuyucuları: Fiilen bilinmeyenin olmayan cazibesi. B. Yanıkkaya ve B. Çoban (Eds.). *Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya, Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler Cilt 2* içinde (ss. 13-46). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Eichengreen, B., & O'Rourke, K. H. (2010). *What do the new data tell us?* 5 Temmuz 2016 tarihinde <http://www.voxeu.org/article/tale-two-depressions-what-do-new-data-tell-us-february-2010-update> adresinden alınmıştır.
- Eigner, P., & Umlauf, T. S. (2014). *The great depression(s) of 1929-1933 and 2007-2009? Parallels, differences and policy lessons*. Yayımlanmamış taslak.
- Eley, G. (1990). Nations, publics, and political cultures: Placing Habermas in the nineteenth century. *CSST Working Paper #42, CRSO Working Paper #417*, University of Michigan, Michigan.
- Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1143-1168 .
- Emiroğlu, T. (2014). Gezi'den Gezi'nin öncesine bakmak: Sokağın belleği. *Mesele*, 90, 12 - 15.

- Eraslan, L., ve Eser, D. Ç. (2015). *Sosyal medya toplum araştırma*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Erman, T. (2016). *"Mış" gibi site*. İstanbul: İletişim.
- Fagerjord, A. (2009). After convergence: YouTube and remix culture. J. Hunsinger, L. Klastrup ve M. Allen (Eds.). *International Handbook of Internet Research* içinde (ss. 187-200). New York: Springer.
- Fillmore-Patrick, H. (2013). *The Iceland experiment (2009-2013): A participatory approach to constitutional reform*. Saraybosna: Democratization Policy Council .
- Fraser, N. (2015). Kamusal alanı yeniden düşünmek: gerçekte var olan demokrasinin eleştirisine bir katkı. M. Özbek (Ed.). *Kamusal Alan* (Genişletilmiş Baskı) içinde (ss. 103-132). İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Friedan, B. (1963). *Feminine mystique*. New York: W. W. Norton and Company.
- Fruchter, M. (2009). *Marketing on the social web key ingredients for social media marketing*. 15 Mayıs 2016 tarihinde <http://vator.tv/news/2009-02-05-marketing-on-the-social-web> adresinden alınmıştır.
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. Londra: Sage Publications.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital emek ve Karl Marx*. (Çev. T. E. Kalaycı ve S. Oğuz). İstanbul: Notabene Yayınları. (Özgün çalışma 2014).
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. New York: Free Press.
- Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş iletişim alanından örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi

- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and the streets: Social media and contemporary activism*. Londra: Pluto Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity self and society in the late modern age*. California: Stanford University Press.
- Gillespie, T. (2010). The politics of platforms. *New Media & Society*, 12(3), 347-364.
- Gitelman, L. (2006). *Always already new: Media, history, and the data of culture*. Massachusetts: The MIT Press.
- Gladwell, M. (2010, Ekim 4). *Small change why the revolution will not be tweeted*. www.newyorker.com
- Gorz, A. (1997). *Farewell to the working class: An essay on post-industrial socialism*. (Çev. M. Sonenscher). Londra: Pluto Press. (Özgün çalışma 1980).
- Gottdiener, M. (2015). Castells ve Lefebvre'in düşüncesinde kentsel toplumsal hareketlerin yeri. M. Özbek (Ed.) *Kamusal Alan* (Genişletilmiş Baskı) içinde (ss. 511-522). İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Gouldner, A. W. (1979). The future of intellectuals and the rise of the new class.: a frame of reference, theses, conjectures, arguments, and an historical perspective on the role of intellectuals and intelligentsia in the international class. Contest of the modern era. *Cultural Apparatus*. 13 Nisan 2016 tarihinde <https://culturalapparatus.wordpress.com/gouldner/the-future-of-intellectuals/> adresinden alınmıştır.
- Göker, E. (2014). *Wacquant'a göre Gezi İsyanı*. 1 Haziran 2016 tarihinde <https://istifhanem.com/category/02-loic-wacquant/> adresinden alınmıştır.

Göztepe, Ö. (2013, 22 Haziran). Korkut Boratav, Gezi Direnişi'ni değerlendirdi: "Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı...".

sendika10.org

Grossman, L. (2006, 25 Aralık). Time's person of the year: You.

time.com

Gülhan, S. T. (2014). Teşhisin tedhişinden çıkış: Gezi eylemleri üzerine sosyolojik bir araştırma için öneriler. V. S. Öğütte ve E. Göker (Eds.). *Gezi ve Sosyoloji: Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Yeniden Kurmak* içinde (ss. 17-79). İstanbul: Ayrıntı.

Habermas, J. (2015). Kamusal alan. M. Özbek (Ed.). *Kamusal Alan* (Genişletilmiş Baskı) içinde (ss. 95-102). İstanbul: Hil Yayıncılık.

Hansen, M. (2015). Yirmi yılın ardından Negt ve Kluge'nin "Kamusal alan ve tecrübe"si: değişken karışım ve genişlemiş alanlar. Özbek, M. (Ed.) *Kamusal Alan* (Genişletilmiş Baskı) içinde (ss. 103-132). İstanbul: Hil Yayıncılık.

Hardt, M., & Negri, A. (2000). *Empire*. Cambridge: Harvard University Press.

Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Multitude: War and democracy in the age of empire*. Londra: Penguin Books.

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23-40.

Harvey, D. (2012). *Rebel cities : From the right to the city to the urban revolution*. Londra: Verso.

- Hinton, S., ve Hjorth, L. (2013). *Understanding social media*. New York: SAGE Publishing.
- Hoffman, L. H. (2012). Participation or communication? An explication of political activity in the internet age. *Journal of Information Technology & Politics*, 9(3), 217-233.
- Hood, B. (2014). *Benlik yanılsaması*. (Çev. E. Özdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Özgün çalışma 2012).
- Howard, P. N. (2006). *New media campaigns and the managed citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Irak, D., ve Yazıcıoğlu, O. (2012). *Türkiye ve sosyal medya*. İstanbul: Okuyan Us.
- Jackson, J. K. (2008). *Iceland's financial crisis*. Washington: Congressional Research Service.
- Java, A., Song, X., Finin, T., & Tseng, B. (2007). Why we twitter: Understanding microblogging usage and communities. *WebKDD/SNA-KDD '07 Proceedings of the 9th WebKDD and 1st SNA-KDD 2007 workshop on Web mining and social network analysis içinde* (ss. 56-65). New York: Springer.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Bussines Horizons*, 53, 59-68.
- Karadağ, M. (2014). Gezi Parkı direnişi ve orta sınıf. V. S. Öğütle ve E. Göker (Eds.). *Gezi ve Sosyoloji: Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Yeniden Kurmak içinde* (ss. 186-190). İstanbul: Ayrıntı.

- Kaytmaz, Y. (2014). *Facebook Türkiye rakamlarını açıkladı*. Campaign Türkiye. 23 Ocak 2016 tarihinde <http://www.campaigntr.com/2014/02/20/68209/facebook-turkiye-rakamlarini-acikladi/> adresinden alınmıştır.
- Keyder, Ç. (2013a). *Law of the father*. LRB Blog. 5 Haziran 2016 tarihinde <http://www.lrb.co.uk/blog/2013/06/19/caglar-keyder/law-of-the-father/> adresinden alınmıştır.
- Keyder, Ç. (2013b). *Yeni orta sınıf*. 5 Haziran 2016 tarihinde Bilim Akademisi: <http://bilimakademisi.org/yeni-orta-sinif-caglar-keyder/> adresinden alınmıştır.
- Keyder, Ç. (2013c). *Gezi Parkı Protestoları bağlamında yeni orta sınıflar, neo-liberal dönüşüm ve yoksulluk: Çağlar Keyder ile söyleşi*. Konuşa Konuşa. 6 Haziran 2016 tarihinde <https://konusakonusa.org/2013/09/05/gezi-parki-protestolari-baglaminda-yeni-orta-siniflar-neo-liberal-donusum-ve-yoksulluk/> adresinden alınmıştır.
- Kırık, A. M. ve Aydoğan, F. (2012). Alternatif medya olarak yeni medya. *Akdeniz İletişim*, 18, 58-69.
- Kıyan, Z. (2015). "Dijital kapitalizm" in iletişim alanındaki izleri. *Toplum ve Bilim*, 135, 27-57.
- Kodalak, G. (2013). Gezi ve yeni çevre tahayyülleri. *Monokl*, 0, 119-136.
- KONDA Araştırma ve Danışmanlık. (2014). *Gezi Raporu*.
- Kongar, E. ve Küçükkaya, A. (2013). *Gezi direnişi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

- Kurtuluş, H. (2014). Kente hak mücadelesinde sokağın işgali, sınıflar ve Gezi Parkı direnişi. V. S. Öğütle ve E. Göker (Eds.). *Gezi ve Sosyoloji: Nesneye Yüzleşmek, Nesneyi Yeniden Kurmak* içinde (ss. 261-275). İstanbul: Ayrıntı.
- Le Bon, G. (2001). *The crowd: A study of the popular mind*. (Çev. M. J. Riske). Kitchener: Batoche Books. (Özgün çalışma 1894).
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. (Çev. D. Nicholson-Smith). Massachussets: Blackwell. (Özgün çalışma 1974).
- Lefebvre, H. (2011). Kent hakkı. (Çev. G. Aksümer ve J. Strutz). *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(6), 140-152. (Özgün çalışma 1972).
- Lietsala, K. ve Sirkkunen, E. (2008). *Social media: Introduction to the tools and processes of participatory economy*. Tampere: University of Tampere.
- Lutz, C., Meckel, M. ve Hoffmann, C. P. (2014). *Beyond just politics a systematic literature review of online participation*. First Monday. 5 Mayıs 2016 tarihinde <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/5260> adresinden alınmıştır.
- Malinowski, B. (1923). The problem of meaning in primitive languages. C. Ogden ve I. Richards (Eds.). *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language Upon Thought and of the Science of Symbolism. Supplementary Essays by B. Malinowski and F.G. Crookshank* içinde (ss. 296-336). New York: Harcourt.
- Mayer, M. (2011). Kentsel toplumsal hareketlerde "kent hakkı". *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(36), 153-182.

- McAdam, D., Tarrow, S., ve Tilly, C. (2001). *Dynamics of contention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCarthy, J. D. ve Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *The American Journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241.
- Mcluhan, M. ve Powers, B. R. (2001). *Global köy: 21. Yüzyılda yeryüzü yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*. (Çev. B. Ö. Düzgören). İstanbul: Scala Yayıncılık. (Özgün çalışma 1993).
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes: Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyrowitz, J. (1985). *No sense of place: the impact of electronic media on social behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Morozov, E. (2012). *The net delusion: The dark side of internet freedom*. New York: PublicAffairs.
- Musser, J. ve O'Reilly, T. (2007). *Web 2.0 principles and best practices*. California: O'Reilly Media.
- Nachi, M. (2011). "Spontaneous revolution" in Tunisia yearnings for freedom, justice, and dignity. *IAS Institute for Advanced Study*. 7 Nisan 2016 tarihinde <https://www.ias.edu/files/pdfs/letter-2011-spring.pdf> adresinden alınmıştır.
- Negroponte, N. (1995). *Being digital*. New York: Alfred A. Knopf.
- Newman, K., & Ashton, P. (2004). Neoliberal urban policy and new paths of neighborhood change in the american inner city. *Environment and Planning A*, 36(7), 1151-1172.

- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the internet worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Offe, C. (1985). New social movements: Challenging the boundaries of institutional politics. *Social Research: An International Quarterly*, 52(4), 817-868.
- Offe, C. (1999). Yeni toplumsal hareketler: Kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması. K. Çayır (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler / Teorik Açılımlar* içinde (ss. 48-96). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Olgun, C. K. (2016). Karşı kamusal alan olarak sosyal medya. A. B. Hülür ve A. Ç. Deniz (Eds.). *Yeni Medya ve Toplum Disiplinlerarası Yaklaşımlar* içinde (ss. 171-189). İstanbul: Literatürk.
- Omri, M. S. (2011). *Tunisia: A revolution for dignity and freedom that can not be colour-coded*. 7 Nisan 2016 tarihinde <https://www.tni.org/en/article/tunisia-revolution-dignity-and-freedom-can-not-be-colour-coded> adresinden alınmıştır.
- Öğüt, V. S. (2014). Adına layık bir sosyal bilimin “Gezi” gündemleri. V. S. Öğüt ve E. Göker (Eds.). *Gezi ve Sosyoloji: Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Yeniden Kurmak* içinde (ss. 137-148). İstanbul: Ayrıntı.
- Özbek, M. (2015). Kamusal alanın sınırları. M. Özbek (Ed.). *Kamusal Alan* (Genişletilmiş baskı) içinde (ss. 21-90). İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Özbek, M. (2015). Politik kamusal alan ve kolektif yaratıcılık. M. Özbek (Ed.). *Kamusal Alan* (Genişletilmiş baskı) içinde (ss. 179-260). İstanbul: Hil Yayıncılık.
- Özguç, M. (2013). Gezi Parkı Olayı'nın politik bağlamı. Ö. Göztepe (Ed.). *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler* içinde (ss. 45-54). İstanbul: Notabene.

- Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: The Internet as a public sphere. *New Media Society*, 4(1), 9-27.
- Papacharissi, Z. (2009). The virtual geographies of social networks: a comparative analysis of Facebook, LinkedIn and ASmallWorld. *New Media & Society*, 11(1&2), 199-220.
- Park, E. R. (1967). *On social control and collective behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Parsons, T. (1991). *The social system*. Londra: Routledge.
- Pfanner, E., & Tribune, I. H. (2004). *Fighting guerrilla graffiti*. The New York Times International Bussiness . 9 Nisan 2016 tarihinde http://www.nytimes.com/2004/03/15/business/worldbusiness/fighting-guerrilla-graffiti.html?_r=0 adresinden alınmıştır.
- Postman, N. (1985). *Amusing ourselves to death: Public discourse in the age of show business*. Londra: Penguin Books.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2015). *Our kids: The American dream in crisis*. New York: Simon & Schuster.
- Reichelt, L. (2007). *Ambient intimacy*. Disambiguity. 11 Haziran 2016 tarihinde <http://www.disambiguity.com/ambient-intimacy/> adresinden alınmıştır.

- Rheingold, H. (1993). *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. New York: Harper Perennial.
- Rheingold, H. (2002). *Smart mobs: The next social revolution*. New York: Basic Books.
- Rogers, E. M. (1986). *Communication technology the new media in society*. New York: Simon and Schuster.
- Rogers, R. (2014). Foreword: Debanalising Twitter: The transformation of an object of study. *Twitter and Society* içinde (ss. ix-xxvi). New York: Peter Lang.
- Ryan, Y. (2011). *The tragic life of a street vendor*. Al Jazeera English. 1 Nisan 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/01/201111684242518839.htm> adresinden alınmıştır.
- Safko, L. ve Brake, D. K. (2009). *The social media bible: Tactics, tools, and strategies for business success*. New York: John Wiley & Sons.
- Salgırlı, S. (2014). Gezi'nin sosyolojisi mi, sosyolojinin gezisi mi, yoksa ne? V. S. Öğütle ve E. Göker (Eds.). *Gezi ve Sosyoloji: Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Yeniden Kurmak* içinde (ss. 80-98). İstanbul: Ayrıntı.
- Sanlav, Ü. (2014). *Sosyal medya savaşları*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Sanlı, L. (2005). *Politik kültür ve toplumsal hareketler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Sarno, D. (2009a). *Twitter creator Jack Dorsey illuminates the site's founding document*. Part I. 9 Mayıs 2016 tarihinde Los Angeles Times Technology: <http://latimesblogs.latimes.com/technology/2009/02/twitter-creator.html> adresinden alınmıştır.

- Sarno, D. (2009b). *Jack Dorsey on the Twitter ecosystem, journalism and how to reduce reply spam. Part II*. Los Angeles Times Technology 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://latimesblogs.latimes.com/technology/2009/02/jack-dorsey-on.html> adresinden alınmıştır.
- Semercioğlu, C. (2014). Saskia Sassen: "Gezi" küresel bir olay. *Mesele*, 90, 29-30.
- Semercioğlu, C. ve Ayyıldız, D. (2014, Haziran). Michael Hardt: Çokluk Örgütlenmek Zorunda. *Mesele*, 90, 16-19.
- Shafer, S., Celeste, C., DiMaggio, P. ve Hargittai, E. (2004). *From unequal access to differentiated use: A literature review and agenda for research on digital inequality*. New York: Russell Sage Foundation.
- Shaw, H., & Stone, C. (2011). Tax data show richest 1 percent took a hit in 2008, but income remained highly concentrated at the top. 9 Nisan 2016 tarihinde <http://www.cbpp.org/research/tax-data-show-richest-1-percent-took-a-hit-in-2008-but-income-remained-highly-concentrated?fa=view&id=3309> adresinden alınmıştır.
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody: The power of organizing without organizations*. Londra: Penguin Books.
- Smith, N. (1987). Gentrification and the rent gap. *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3), 462-465.
- Steinfeld, C., Ellison, N. B., Lampe, C. (2008). Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 434-445.

- Sprague, C. (2011). The gay rights movement. *Sociology Reference Guide/Theories of Social Movements*. California: Salem Press.
- Steinfeld, C., Ellison, N., Lampe, C., & Vitak, J. (2008). *Online social network sites and the concept of social capital*. The Internet Turning 40 Conference'ta sunulan bildiri, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong.
- Sundén, J. (2003). *Material virtualities: Approaching online textual embodiment*. New York: Peter Lang Publishing.
- Şensever, F. L. (2003). *Dünya sosyal forumu: Aşağıdan küreselleşme hareketi ve küresel direniş*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tarrow, S. (1993). Cycles of collective action: Between moments of madness and the repertoire of contention. *Social Science History*, 17(2), 281 - 307.
- Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. Michigan: University of Michigan.
- Tilly, C. (1986). *The contentious French*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tilly, C. (2006). *Regimes and repertoires*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal hareketler 1762 – 2004* (2. baskı). (Çev. O. Düz). İstanbul: Babil Yayınları. (Özgün çalışma 2004).
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Tonak, E. A. (2013). İsyanın sınıfları... Ö. Göztepe (Ed.). *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler* içinde (ss. 21-44). İstanbul: Notabene.
- Toprak, A., Binark, M., Yıldırım, A., Aygöl, E., Börekçi, S. ve Çomu, T. (2009). *Toplumsal paylaşım ağı Facebook: "Görülüyorum öyleyse varım!"*. İstanbul: Kalkedon.

- Touraine, A. (1971). *The post-industrial society tomorrow's social history: Classes, conflicts and culture in the programmed society*. (Çev. L. F. X. Mayhew). New York: Random House. (Özgün çalışma 1969).
- Touraine, A. (1985). An introduction to the study of social movements. *Social Research*, 52(4), 749-787.
- Touraine, A. (2000). *Can we live together?: Equality and difference*. (Çev. D. Macey). Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Touraine, A. (2010). *Başka türlü düşünmek*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Özgün çalışma 2007).
- Tuğal, C. (2013). "Resistance everywhere": The Gezi revolt in global perspective. *New Perspectives on Turkey*, 49, 147-162.
- Tuğal, C. (2014). Sınıf siyasetinin (ortadan) geri dönüşü: Proletersizleştirilmiş bir dünyada isyan. *Mesele*, 90, 26-28.
- TwitTurk. (2013, Temmuz). Gezi Parkı konuşulma oranları.
twitturk.com
- Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2014). Haziran İsyanı Tuzluca'yır'ın sokaklarında. *Bir Olmadan Biz Olmak: Farklı Gruplardan Aktivistlerin Gözüyle Gezi Direnişi* içinde (ss. 21-33). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2014). Eskiden hayal edemeyeceğimiz derecede umutluyuz. *Bir Olmadan Biz Olmak: Farklı Gruplardan Aktivistlerin Gözüyle Gezi Direnişi* içinde (ss. 465-470). Ankara: Dipnot Yayınları.

- Ünal, R. (2014). *Haber üretimine yurttaş katılımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Vaidhyathan, S. (2011). *The Googlization of everything (and why we should worry)*. Kaliforniya: University of California Press.
- Valenzuela, S., Park, N. ve Kee, K. F. (2009). Is there social capital in a social network site?: Facebook use and college students' life satisfaction, trust, and participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(4), 875–901.
- van Dijk, T. A. (1998). Opinions and ideologies in the press. A. Bell ve P. Garrett (Eds.). *Approaches to Media Discourse* içinde (ss. 21-63). Oxford: Blackwell.
- Vardar, N. (2012, 6 Şubat). Taksim Gezi Parkı tescillensin.
bianet.org
- Vardar, N. (2013a, 15 Mart). Reddin reddini reddediyoruz!
bianet.org
- Vardar, N. (2013b, Nisan 13). Taksim Gezi için ayağa kalktılar.
bianet.org
- Viejo, R. (2011). People And Power The Indignant: Why Spain's Young People Took To The Streets In Protest At The Economic Crisis Gripping Their Country [Belgesel]. Katar: Al Jazeera English.
- Wallerstein, I. (2002). New revolts against the system. *New Left Review*, 18, 29-39.
- Wellman, B. ve Gulia, M. (1999). Net surfers don't ride alone: Virtual communities as communities. *Networks in the global village*, 331-366.

- Whittaker, Z. (2014). Social media 2014 statistics – an interactive infographic you’ve been waiting for! 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://blog.digitalinsights.in/social-media-users-2014-stats-numbers/05205287.html> adresinden alınmıştır.
- Wittel, A. (2001). Toward a network sociality. *Theory, Culture & Society*, 18(6), 51-76.
- Wood, E. M. (1990). The uses and abuses of “Civil society”. *Socialist Register*, 26, 60-84.
- Yalçıntan, M. C. (2013). AKP'nin şantiyelerine karşı çoğulcu bir kent düşü. *Teorik Bakış*, 2, 61-75.
- Yetkin, M. (2007, Nisan 29). E-muhtıra erken seçimi gündeme taşıdı. [radikal.com.tr](http://www.radikal.com.tr)
- Yıldırım, Y. (2013). *Sosyal Forum'dan Öfkeli'ler'e*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldızoğlu, E. (2013). Gezi "olayı"nın sınıfı. Ö. Göztepe (Ed.) *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler* içinde (ss. 55-66). İstanbul: 2013.
- Yörük, E., & Yüksel, M. (2015). Gezi eylemlerinin toplumsal dinamikleri. *Toplum ve Bilim*, 133, 132-165.
- Yüksek, D. (2015). Alternatif medya ve direniş kültürü: Sosyal hareketlerde birleştirici güç olarak alternatif medya. B. Çoban ve B. Ataman (Eds.). *Direniş Çağında Alternatif Medya* içinde (ss. 53-78). İstanbul: Kafka yayınları.
- Yürekli, Y. (2016). *Küçük Moskova: Tuzluca'yır*. İstanbul: İletişim.
- Zeka, N. (1985). *Batı Almanya'da alternatif hareket*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Zerbisias, A. (2011). *Protests dwindle in attempt to Occupy Wall Street*. The Star. 9 Nisan 2016 tarihinde

http://www.thestar.com/news/world/2011/09/20/protests_dwindle_in_attempt_to Occupy Wall Street.html adresinden alınmıştır.

